

56.154

OSZK

OSZK

OSZK

56.154

Kötéses Poliany
FRANKLIN-TASZULAT

1587

CSONKA-MAGYARORSZÁG NEMZETI VAGYONA

ÍRTA

FELLNER FRIGYES

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

BUDAPEST

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KIADÁSA

1929

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

CSONKA-MAGYARORSZÁG
NEMZETI VAGYONA

ÍRTA

FELLNER FRIGYES

BUDAPEST

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KIADÁSA

1929

OSZK

56.154

(R2)

~~Flung~~
~~5.498~~

M. N. MUZEUM KÖNYVTÁRA
I. Nyomt. Növényekrplő
192 g év 281 sz.

R
1965

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

I.

A NEMZETI VAGYON FOGALMA ÉS AZ ANNAK BECSLÉSÉNÉL ALKALMAZOTT MÓDSZEREK.

A nemzeti vagyon egy bizonyos időben valamely állami-
lag szervezett népnek rendelkezésére álló gazdasági javak
összesége, a külfölddel szemben fennálló tőkekövetelések
hozzáadásával és tartozások levonásával. A nemzeti vagyon-
hoz csak olyan javak tartoznak, amelyek forgalom tárgyai
(pl. földbirtok, bányák, épületek, ingó dolgok, követelések a
külfölddel szemben), vagy pedig, ha nem is képezik forgalom
tárgyát, de termelő tevékenység és tőkebefektetés eredményei
(pl. kőutak, szabályozott és hajózhatóvá tett vízi utak). Nem
tartoznak tehát a nemzeti vagyon elemei közé — bármily
fontosak is a nemzeti termelés szempontjából — a szabad
javak, amelyek ellenszolgáltatás nélkül, bármilyen mennyi-
ségben megszerezhetők, mert korlátlanul állnak rendelkez-
zésre (aminő pl. a kedvező éghajlat, előnyös vízrajzi helyzet),
továbbá a nép munkaereje, amely nem termelési tevékeny-
ség eredménye.

A nemzeti vagyon több, mint az államhoz tartozó egyes
fizikai személyek vagyonának összesége. Mert a nemzeti
vagyon nemcsak az egyes természeti személyek vagyonát
alkotó javakból áll, hanem a jogi személyeknek (társulatok,
községek, törvényhatóságok, testületek, alapítványok, állam

stb.) vagyonából is.¹ A nemzeti vagyon a közületi és magánvagyonok közgazdasági értelemben vett összesége. Mint ilyen nem foglalja magában a népegészhez tartozó egyesek pénzköveteléseit egymással szemben (értékpapírok, takarékbetétek stb.), mert az egyik magángazdaság pénzkövetelése a másiknak tartozása. Kölcsönösen kompenzálódnak. Az értékpapír, a takarékbetét a hitelező birtokos kezében követelés, tehát magángazdasági szempontból vagyonelem, de az értékpapírt kibocsátó adósnál tartozás. Az ország közgazdaságán belül tehát sem a kölcsönös követeléseknek, sem a kölcsönös tartozásoknak befolyása a nemzeti vagyon mérvére és alakulására nincsen. Ellenben a belföldieknek pénzkövetelése a külfölddel szemben a nemzeti vagyon fokozására vezet, tehát ennek elemét alkotja, mert idegen ország vagyonát terheli. Viszont a belföldiek tartozása a külfölddel szemben csökkenti a nemzeti vagyont.

A nemzeti vagyon ingatlan, ingó és (külfölddel való vonatkozásban) eszmei (immaterialis) javakból áll. A nemzeti vagyon elemei: az ingatlanok (földbirtok, bányák, épületek); a közlekedési eszközök (utak, hidak, vízi utak és hajóállomány, vasutak, posta, távirda, távbeszélő, automobilk); az ingóságok; a tőke-követelések a külfölddel szemben. Az így jelentkező bruttó nemzeti vagyonból levonandó a külfölddel szemben fennálló tőketartozás.²

¹ *Diehl* az állam és községek vagyonát «népvagyon»-nak, a magán-személyek vagyonát «társadalmi vagyon»-nak nevezi. E kettő együtt «nemzeti vagyon». (*Karl Diehl: «Einleitende Bemerkungen zur Diskussion über die Begriffe Volksvermögen und Volkseinkommen». — Schriften des Vereins für Sozialpolitik. 173. Band I. Leipzig, 1926. 6. lap.*) Helyesebb volna az állam és községek vagyonát «közületi vagyon»-nak, a magánvagyonok összeségét pedig «társadalmi vagyon»-nak nevezni. E kettő együtt volna nemzeti, illetve népvagyon, mint azonos fogalom.

² Vannak, akik a vállalatban rejlő gazdasági erőt is a nemzeti vagyon elemének veszik. Így *Weyermann: «Vermögen und Volksvermögen»* c. értekezésében (*Schriften des Vereins für Sozialpolitik. 173. Band. I. 114. és 133. lap.*) A vállalatok nem önálló elemei a

A nemzeti vagyon a már letűnt nemzedékek és a még élő nép gazdasági erő kifejtésének eredménye.

A nemzeti vagyon becslésénél háromféle módszer alkalmazható. Az *alanyi* (szubjektív) módszer az egyes személyek vagyonából indul ki és az egyes vagyonok összesítése útján puhatojja ki az összvagyonot. Ez a módszer ott alkalmazható, ahol általános vagyonadó van. A modern általános vagyonadó a legkisebb vagyonokat mentesíti az adó alól,¹ nem annyira a létminimum társadalompolitikai követelményének érvényesítésével, mint inkább fiskális érdekből, mert a legkisebb vagyonok kinyomozásával és az ezekre kivetendő adó behajtásával járó költségek túlhaladnák a bevételt; kettős adóztatás elkerülése végett pedig némely vagyonadórendszer — mint a magyar is² — a jogi személyeket is kiveszi az adóztatás alól. Ennélfogva az adóstatistikai anyag nem teljes, úgy hogy az egyes vagyonok összesítése — a szubjektív módszer alkalmazása mellett — csak a megadóztatott összvagyonot fogja eredményezni, nem pedig a nemzeti vagyonot.³ A megadóztatott vagyonok összesítése útján az adó

nemzeti vagyonnak, hanem csak szervezetek a vagyonosodás előmozdítására. A vállalatok organizmusában a föld, az épületek, ingóságok összetételei mint önálló jogi alakulatok jelentkeznek. Szétbontva, a nemzeti vagyon egyes elemeinél vannak leltározva. A túlnyomóan részvénytársaságok alakjában jelentkező vállalatok számának emelkedése vagy csökkenése nem gyakorol befolyást a nemzeti vagyon mérvére, éppúgy azok tőkeereje sem. A vállalat csak a nemzeti vagyon megoszlásának tényezője, nem pedig annak eleme.

Dr. Henri Grossman: «Avoir public du Royaume de Pologne» c. értekezésében is a vállalatokat a nemzeti vagyon önálló elemeinek tekinti. (*Revue Mensuelle de Statistique.* Varsovie, 1922. — 276 lap.)

¹ Így Magyarországon azok a személyek, akiknek nincsen 5000 pengőt, illetőleg, ha a jövedelemadónak nem alanyai, 25,000 pengőt meghaladó értékű adóköteles tiszta vagyonuk, mentesek a vagyonadó alól. (A jövedelemadóra és a vagyonadóra vonatkozó törvényes rendelkezések hivatalos összeállítása tárgyában kibocsátott 1927. évi 500. P. M. sz. rendelet 27. §-a értelmében.)

² U. o. 23. §.

³ Így a Németbirodalomban 62.348,782 lakosból 2.523,042 vagyonadóköteles, vagyis az összlakosság 4.05 %-a, mert az 5000 márkán,

alól mentes kis vagyonok hatalmas tömege nem lesz számba véve, éppígy a jogi személyek tulajdonában lévő nagy értéket képviselő ingatlan és ingó vagyon sem. Másfelől, tekintettel arra, hogy a megadóztatott vagyonok összesítése útján a magángazdasági szempontból vett vagyonok összeségéhez jutunk, ennél fogva számba vétetnek olyan imaginárius értékek is (pl. záloglevelek, takarékbetétek stb.), amelyek nem elemei a nemzeti vagyonnak, mert egyúttal a kibocsátó adós-nál tartozást jelentenek. Ha az adós fizikai személy, úgy a vagyonadóalaphól a tartozás levonandó tételt képezvén, az imaginárius értékek nem szerepelnek a vagyonelemek közt; de ha az adós jogi személy, mint a közforgalom tárgyát képező értékpapíroknál és takarékbetéteknél, úgy a tartozás levonása útján nem lesznek a fizikai személyek vagyonában számba vett imaginárius értékek kompenzálva, mert a jogi személyek vagyonadómentesek.¹ Az is a hátránya ennek a módszernek, hogy segítségével a használati vagyon nagy része nem ragadható meg, mert — mint pl. Magyarországon is — a vagyonadóalól mentesek a bútorok, ruházat, fehérnemű, műtárgyak, könyvek és házi eszközök.²

A szubjektív módszer alkalmazása, — bár érdekes bepillantást enged a nemzeti vagyon alanyi tagozatába, a vagyoneloszlásba, — a vagyonadó-statisztika sajátos természeténél fogva nem vezet elfogadható eredményre.

A nemzeti vagyon becslésére tehát alkalmasabb az objektív, a *tárgyi módszer*, amely az egyes gazdasági javak (földbirtok, bányák, épületek, ingók stb.) értékének számszerű megállapítását célozza. Míg az alanyi módszerrel az összvagyon személyi megoszlásáról nyerünk felvilágosítást, addig

bizonyos esetekben pedig a 20,000 márkán aluli vagyonok nem esnek adó alá. (*Die deutsche Vermögensbesteuerung vor und nach dem Kriege.* Statistik des deutschen Reichs. Band 337. Berlin, 1927. — 59. lap.)

¹ Ezért téves *Weyermann* álláspontja (id. értekezés 110. lap), mert abban a feltevésben van, hogy a követelések, a magánvagyonok összesítésénél, mindenkor kiegyenlítést nyernek a tartozásokból.

² Id. 500/1927. P. M. sz. rendelet 28. §-a.

a tárgyi módszer a nemzeti vagyon dologi tagozatát tárja elénk és az egyes vagyonelemek viszonylagos jelentőségéről ad számot. Az objektív módszer döntő előnye, hogy segítségével az egész nemzeti vagyon számszerű kifejezéséhez és túlnyomórészen megbízhatóbb eredményhez juthatunk.

A harmadik módszer Alfred de Foville nevéhez fűződik. *A de Foville-féle módszer* lényege a következő.¹ Haláleset következtében a nemzeti vagyonnak egy bizonyos hányadrésze örökösödés útján évről-évre birtokot cserél. Bizonyos idő elteltével tehát az összes magánvagyonok öröklés útján más kézre jutnak. Hány év multán? Ahány év eltelik, amíg mindazok meghaltak, akiknek kezén a magánvagyonok összesége van; más szóval, az egész társadalmi vagyon annyi év elteltével lesz öröklés tárgyává, amennyi év átlag elvlasztja azt a pillanatot, amelytől kezdve ki-ki a saját vagyonát örökölte, attól a pillanattól, amelyben azt, ha a sor reá kerül, utódjára fogja hagyni. Ez évek számát az örökösök «valószínű középelettartama» fejezi ki. Egy generáció kihaltával átlag a magánvagyonok összesége gazdát cserél; az egyik nemzedék kezéről a másikra száll át. Ha tehát ösmerjük az évenként öröklés folytán tulajdonost változtató vagyonok értékét, az öröklési annuitást, úgy ennek szorzata a valószínű középelettartamot kifejező évek számával, eredményezi az egy generáció kihaltával haláleset folytán gazdát cserélt összes magánvagyonok értékét. Egy országban, ahol a népesség pl. átlag 29 éves, úgy még átlag 35 évi életre van kilátása; mert egy 29 éves ember valószínű átlagos élettartama 35 év. Ahol tehát a valószínű középelettartam (a túlélési coefficiens, *survie moyenne*) pl. 35 év, azaz a vagyonok átlag 35 évig maradnak egy kézben, ott az öröklési annuitás $\frac{1}{35}$; más szóval, az átruházható magánvagyonok összeségének átlag $\frac{1}{35}$ része alakul át évenként hagyatékká. Problémánk szempont-

¹ *Alfred de Foville: «La fortune de la France.» Nancy, 1883. (7 L.) Különlenyomat a «Journal de la Société de Statistique de Paris» 1883 november havi füzetéből.*

jából a hagyatékokkal azonosan kezelendők a halálesetre szóló ajándékozások is, mert hiszen a *donatio mortis causa* tulajdonképpen anticipált hagyatékok, előlegezett örökség gyanánt jelentkezik.

Ha a hagyatékok és halálesetre szóló ajándékozások évi összegét, a túlélési együtthatóval, a fenti példában tehát 35-tel szorozzuk, úgy eredményül csak a magánvagyonok összességét, a társadalmi vagyont¹ kapjuk, nem pedig a nemzeti vagyont. Mind az a vagyon ugyanis, amely nem tárgya az öröklésnek, tehát nem esik öröklési adó vagy illeték alá, — mint amilyen a jogi személyek (társulatok, községek, törvényhatóságok, egyházak, állam stb.) vagyona, vagyis az ú. n. korlátolt forgalmú vagyon — nem szerepel az öröklési annuitásban sem. Ennélfogva a társadalmi vagyonhoz, azaz fizikai személyek öröklés tárgyát képező vagyonához — e módszerrel nyert eredmény kiegészítése céljából — hozzáadandó a jogi személyeknek öröklés tárgyát nem képező vagyona, a kötött forgalmú vagyon. Azokban az államokban, ahol (pl. Magyarországon is) az ilyen kötött vagyonok öröklési illeték helyett, ennek pótlásául, illetékegyenértéket fizetnek, ez különös nehézséget nem okoz, mert az illetékegyenérték kiszabása végett a jogi személyek vagyonának értéke hivatalból lesz kipuhatolva. — Végül a társadalmi vagyonhoz adandó az állami vagyon, amely sem öröklési illeték, sem illetékegyenérték alá nem esik.

A de Foville-féle módszer ott alkalmazható, ahol a hagyatékok és halálesetre szóló ajándékozások kivétel nélkül illetékiszabás alá vonatnak, vagy megadóztattnak, mert csak ott nyerhetők statisztikai adatok az évi örökségek mennyiségéről, az évenként megnyíló hagyatékok (*delatio hereditatis*) értékéről.²

¹ Így nevezi a *de Foville*-féle módszerrel nyert eredményt *C. A. Verriijn-Stuart*: «Über die Methode der Berechnung des gesellschaftlichen Vermögens aus der Erbschaftsstatistik» c. dolgozatában. (*Allgemeines Statistisches Archiv*. Bd. III. 481. l.)

² Az egyes országokban a különböző módszerekkel keresztülvitt

Nálunk Magyarországon az öröklési és ajándékozási illeték-alapokról rendszeresen gyűjtött adatok nem állnak rendelkezésre. A magyar szent korona országaira vonatkozólag *dr. Teleszky János* volt m. kir. pénzügyminiszter elrendelte, hogy kimutatás készíttessék azokról az ingó és ingatlan értékekről, amelyek a Magyarbirodalomban 1906—1908. években örökösödési, illetve ajándékozási illeték alá kerültek. Míg Csonka-Magyarországra vonatkozólag *dr. Wekerle Sándor* m. kir. pénzügyminiszter rendelte el az öröklési és ajándékozási illeték-alapok összeírását.¹ Ezek az adatok a jelen munkában először nyernek feldolgozást.

A kifejtettek alapján a következőkben a tárgyi módszer segítségével fogjuk Csonka-Magyarország nemzeti vagyonának becslését megkísérelni, vagyis ki fogjuk puhatolni a gazdasági javak összértékét, főbb kategóriák szerint csoportosítva, majd az eredmény megbízhatóságának ellenőrzése végett az öröklési adatok felhasználásával is kísérletet teszünk a vagyonelemek értékének megállapítására.

becslési eredményekről I. *F. Fellner*: «L'évaluation de la richesse nationale» (Bulletin de l'Institut international de Statistique. Tome XIII. 2. Budapest, 1902. 96. lap); *F. Fellner*: «Das Volksvermögen Österreichs und Ungarns». (U. o. Tome XX. 2. Vienne, 1915. 503 l.); *Dr. G. Schnapper—Arndt*: «Sozialstatistik». Leipzig, 1908. (257. s köv. lap); *Heinrich Pesch S. J.*: «Lehrbuch der Nationalökonomie» II. Bd. Teil I. Freiburg i. B. 1909. (372. s köv. lap); *C. Mühlemann*: «Untersuchungen über die Entwicklung der wirtschaftlichen Kultur und die Güterverteilung im Kanton Bern.» 1905. (218. s köv. lap); *C. Gini*: «L'ammontare e la composizione della ricchezza della nazioni.» Torino, 1914. (593. s köv. lap); *F. Schindler*: «Das Volksvermögen Vorarlbergs». Ferrara, 1923. (211. s köv. lap); *Erich Fuhrmann*: «Das Volksvermögen und Volkseinkommen des Königreichs Sachsen.» Leipzig, 1914. (45. s köv. lap); *Herman Feldstein*: «Vermögens- und Zahlungsbilanz Galiziens». Leipzig, 1917; *Weyermann M. R.*: «Die statistischen Versuche einer Erfassung des Volksvermögens.» (Zeitschrift f. schweizerische Statistik. 1915. (54. s köv. lap.)

¹ A 155,555/VIIIa. 1928. sz. P. M. körrendelet alapján.

II.

CSONKA-MAGYARORSZÁG NEMZETI VAGYONÁNAK MEGÁLLAPÍTÁSA.

Csonka-Magyarország nemzeti vagyona a következő alkotórészekből áll: 1. földbirtok; 2. bányák; 3. épületek; 4. közlekedési eszközök; 5. ingóságok; 6. követelések és tartozások a külfölddel szemben.

Vizsgáljuk meg e vagyonelemek értékét egyenként.

1. A földbirtok.

Mezőgazdasági jellegű országban, mint Magyarországon, a nemzeti vagyon legjelentékenyebb alkotórésze a föld. A földbirtok értékviszonyainak ismerete nemcsak elméleti szempontból fontos, hanem az a gyakorlati pénzügyi politika céljait is hivatva van szolgálni. Ennek dacára nincs megállapítva a Magyarországon lévő földterület művelési ágak szerinti pénzértéke. Ennélfogva a földbirtok értékét a rendelkezésünkre álló megbízható adatok felhasználásával különböző módon kell kipuhatólnunk, hogy elfogadható végeredményre jussunk.

Az első módszer abban áll, hogy a magyar föld tiszta hozadékát megfelelő kamatlábbal tőkésítjük. A mai Magyarország összes termő területének kataszteri tiszta hozadéka

166.376,633·64 pengő.¹ Tehát egy kat. hold termőterület átlagos kataszteri tiszta hozadéka 10·93 P.

Tudvalévő, hogy a kataszteri tiszta hozadék, — amely évek hosszú sorára változatlanul van megállapítva és csak a hozadékképességet, nem pedig az egyes birtoktestek valóságos tiszta hozadékát van hivatva mutatni — a tényleges tiszta hozadéknál rendszerint jóval kisebb.² A földadókataszter elkészülte óta, a közlekedési eszközök tökéletesbedése, úgyszintén a drága emberi munkaerőt mindinkább pótló gépszerű művelés elterjedése folytán, a termelési költség nem emelkedett oly mérvben, mint a mezőgazdasági nyers-hozadék és termék-árak, és így a tényleges tiszta hozadék egyre jobban túlhaladta a kataszteri tiszta hozadékot. Bennünket — problémánk megoldása szempontjából — a tényleges tiszta hozadék mérve érdekel. Azt kell tehát megállapítanunk, hogy milyen az arány a kataszteri és a tényleges tiszta hozadék között. A tényleges tiszta hozadéknak egyik legpregnansabb kifejezője a haszonbér. Ha tehát tudjuk, hogy milyen arány

¹ A mai Magyarország összes mezőgazdaságilag hasznosított területe 16.215,104 kat. hold, amelyből 992,653 kat. hold terméketlen. A termő terület tehát 15.222,451 kat. hold, amelynek kataszteri tiszta jövedelme 142.700,878 korona. Az ország területében történt politikai változás folyamánként pontos részletes felmérés és a földadókataszter helyenkénti kiigazítása folyamatban van, amelynek eredménye gyanánt a földadó alapja, vagyis az ország összes termő területének kataszteri tiszta jövedelme 143.613,840 koronára emelkedett, ami (1 K = 1·1585 P) a fent kimutatott 166,376,633·64 pengőnek felel meg. (Az adatokat *Venczelly Béla dr.* miniszteri tanácsos úr, a m. kir. pénzügyminisztérium VII/c. főosztályának vezetője volt szíves rendelkezésemre bocsátani.)

² Ezt már az adóreformok tárgyában 1869 április 15. napjára összehívott szakbizottmány is megállapította, midőn kimutatta, hogy a kataszteri tiszta jövedelem a haszonbérnél 75·77 %-kal kisebb. (*Az adóreformok tárgyában a magy. kir. pénzügyminiszter által összehívott szakbizottmányok munkálatainak összeállítása.* I. Rész. Földadó-Budán, 1870. 67. lap 10/a. melléklet.) Ugyanez a hivatalos munkálát megállapította, hogy a valódi tiszta jövedelem az adóalapul felvett tiszta jövedelemnél rendszeren két-, sőt háromszorta is nagyobb. (*U. o.* 26. lap.)

van a haszonbérbe vett földbirtokok haszonbérösszege és kataszteri tiszta hozadéka között, akkor megközelítő tájékozásunk lesz a tényleges és a kataszteri tiszta hozadék aránya felől.

A hivatalos adatok szerint Magyarországon az 1899-ben haszonbérbe vett földbirtokok haszonbérösszege 43.279,118·46 frt, ezeknek kataszteri tiszta hozadéka 17.922,109·58 frt volt.¹ Ha ezt az arányt elfogadjuk a kataszteri és tényleges tiszta hozadék közötti arány gyanánt, úgy a tényleges tiszta hozadék 1899-ben csaknem két és félszer (2·41 : 1) oly nagy volt, mint a kataszteri.² De ma már az eltérés ennél jóval nagyobb.

Mindenekelőtt megjegyezzük, hogy már 1899-ben is a tényleges tiszta hozadék több mint két és félszer volt nagyobb a kataszterinél, mert a hivatalos adatok nem a viszonylag nagyobb haszonbérösszeget biztosító kishaszonbérletek, hanem a közép- és nagybirtokok haszonbérleti adatai alapján gyűjtettek.³ Hivatalos adatok szerint,⁴ amelyek a szakköröktől nyert értesülésekkel egybevágznak, a 100 kat. holdon aluli földbirtokok haszonbére 1927-ben országos átlagban kat. holdanként 56 pengő volt, a 100—1000 kat. holdig terjedő birtokoknál 40 pengő, az 1000 kat. holdon felülieknél 30 pengő.⁵ Míg tehát a közép- és nagybirtokok haszonbérösszege

¹ Adatok az egyenesadók reformjához. V. kötet. Kiadja a m. kir. pénzügyminisztérium. Budapest, 1901. (50. lap.)

² Az egyenesadók reformjának alapelvei és a földadókataszter kiigazításáról és a földadó százaléknak megállapításáról szóló törvényjavaslat indokolása. 1907. 26. lap.

³ U. o. I. köt. Budapest, 1898. (IV. lap.)

⁴ Az adatokat dr. Nagy Iván Edgar földművelésügyi m. tanácsos úr volt szíves rendelkezésemre bocsátani.

⁵ A haszonbérösszeg nem pusztán a földjáradékot foglalja magában, hanem a mezőgazdasági épületeknek és a többi állótkének (a leltárnak) hozadékát is. Erre már a kiváló osztrák statisztikus, Inama-Sternegg is rámutatott. (Karl Theodor v. Inama-Sternegg: «Die Realitätswerte in Österreich im Jahre 1886 in Vergleichung mit dem Jahre 1866». *Statistische Monatschrift*. XIV. Jahrg. Wien, 1888. 272. lap.) Lásd továbbá ugyane problémáról Příbram professzor

átlag kat. holdanként 35 P, addig a kis-, közép- és nagybirtokoké átlag 42 P, ami kat. holdanként 7 P, vagyis 20% többletnek felel meg. Az arány tehát a tényleges és kataszteri tiszta hozadék között már 1899-ben több mint két és félszeres volt (2·89 : 1).

De nem hagyandó figyelmen kívül az a körülmény sem, hogy 30 év óta a földbirtok tényleges tiszta hozadéka — a háborús évek zavaró viszonyaitól eltekintve — egyre növekvő irányt mutat, ami a földhasznobérek emelkedésében is kifejezésre jut. Vagyis a tényleges tiszta jövedelem egyre jobban eltér a kataszteri tiszta jövedelemtől.

Az 1909 : V. tc. alapján végrehajtott földadókataszter kiigazításának az 1916. évben történt befejezése óta eltelt több mint egyévtized alatt, a tényleges tiszta hozadék eltolódása a kataszteri állapottól arányértékben 35 %-ra tehető.¹ A tényleges tiszta hozadék 30 év előtti (2·89) arányszámát e százalék-tétellel felemelve, megállapíthatjuk, hogy a kataszteri tiszta hozadék úgy aránylik a tényleges tiszta hozadékhoz, mint 1 : 3·90-hez.

Hogy ez az arány helyes, más módszer szerint is beigazolható. Hivatalos adatok szerint,² — amelyeket szakköröktől nyert értesüléseink megerősítenek — a földhasznobérek Magyarországon az 1927. évben országos átlagban kat. holdanként a kisbirtokoknál (100 kat. holdon alul) legalább 150 kg búzának, a középbirtokoknál (100—1000 kat. holdig) 120 kg búzának, a nagybirtokoknál (1000 kat holdon felül)

éleselmjű fejtegetéseit. *Karl Pribram*: «Der Wert des landwirtschaftlichen Grundbesitzes in Ungarn und Österreich.» *Statistische Monatsschrift*. XLI. Jahrg. Brünn, 1915. 425. s köv. lapok.

¹ Ugyanis a nagykereskedelmi index-szám 1913-tól 1927. év végéig 100-ról 135-re emelkedett. (*Magyar Statisztikai Szemle*. 1928. 955. lap.) *Bud János* pénzügyminiszter szerint a földadókataszter elkészítése óta eltelt egy évtized alatt a tényleges tiszta hozadék eltolódása arányértékben 40 %-nak felel meg. (Bud János pénzügyminiszter beszéde a nemzetgyűlés 514. ülésén, 1926. február 26-án.)

² *Dr. Nagy Iván Edgar* földművelésügyi miniszteri tanácsos úr szíves közlése alapján.

90 kg búzának feleltek meg. Az 1925—1927. évek átlagos búzaára Magyarországon 33·42 P volt 100 kg-ként.¹ E szerint tehát a kisbirtokoknál a haszonbér összege kat. holdanként 50·13 P, a középbirtokoknál 40·10 P, a nagybirtokoknál 29·08 P. E haszonbér-átlagokat a megfelelő földbirtok-kategóriákra alkalmazva, a következő eredményre jutunk :

8.110,223 kat. hold kisbirtok	à 50·13 P = 406.565,478·99 P
3.398,647 « « középbirtok	« 40·10 « = 136.285,744·70 «
4.639,444 « « nagybirtok	« 29·08 « = 134.915,031·52 «
<hr/>	
16.148,314 kat. hold ²	á 41·97 P ³ = 677.766,255·21 P

A haszonbérösszegeket a tényleges tiszta hozadékkal azonosítva, megállapíthatjuk, hogy egy kat. hold mezőgazdaságilag hasznosított terület után országos átlagban a földhaszonbér 41·97 P, tehát a fent kimutatott kat. holdankénti tiszta hozadék : 10·93 P úgy aránylik egy kat. hold tényleges tiszta hozadékához : 41·97 P-höz, valamint 1 : 3·84-hez, ami csaknem azonos a fent nyert eredménnyel. Az első módszer alapján egy katasztrális hold tényleges tiszta hozadéka 42·62 P, a második módszer alapján pedig 41·97 P. E két eredmény átlaga gyanánt nyert 42·29 pengőben állapíthatjuk meg a magyar föld kat. holdjának tényleges tiszta hozadékát. Ez azt jelenti, hogy mivel a kataszteri tiszta hozadék kat. holdanként — amint fentebb láttuk — 10·93 pengő, a kataszteri tiszta hozadék úgy aránylik a tényleges tiszta hozadokhoz, mint 1 : 3·87-hez.⁴

¹ A búza ára évi átlagban mm-ként Magyarországon 1925-ben 36·90 P, 1926-ban 31·50 P, 1927-ben 31·88 P volt. (*Bulletin mensuel de l'Office permanent de l'Institut International de Statistique*. Octobre. La Haye, 1928. 4. lap.)

² A m. kir. Központi Statisztikai Hivatal által kimutatott 16.148,314 kat. hold mezőgazdaságilag hasznosított terület eltér a m. kir. pénzügyminisztérium által kimutatott 16.215,104 kat. hold területtől. Ezért, hogy helyesebb képet nyerjünk a tényleges tiszta hozadékról, azt kat. holdra redukálva mutatjuk ki.

³ 677·766 : 16·148 = 41·97.

⁴ Ugyanezt az eredményt adja a fent nyert két arányszámnak középáránysza : $\frac{3·90 + 3·84}{2} = 3·87$. Megerősítik ez arányszámot az

Ez adatok alapján most már megállapíthatjuk a földbirtok hozadék-értékét. A 166.376,633·64 pengő kataszteri tiszta hozadék 3·87-szorosát véve, 643.877,572·18 pengő tényleges tiszta hozadékot nyerünk. Ennek $22\frac{1}{2}$ -szerese (4·5 0/0-os tőkésítés) adja a magyar föld hozadéki értékét: 14,487.245,374 pengő.¹ Ebben a hozadékértékben úgy a mezőgazdasági üzemhez tartozó épületek, valamint az élő és holt leltár (fundus instructus) értéke is bennfoglaltatik. A földadóra vonatkozó végrehajtási utasítás² szerint ugyanis a kataszteri tiszta jövedelem megállapítása akként történt, hogy a föld tiszta jövedelmének vették a közönséges gazdálkodás mellett tartósan nyerhető középtermésnek az értékét, levonva belőle a gazdálkodási rendes költségeket. A termés értékében tehát az üzemi épületek, valamint a gazdasági felszerelések hozadéka is reprodukálódik. Az épületek értéke a földbirtok összértékének átlag 10·88 0/0-ra tehető.³ Ennélfogva, hogy a tiszta

osztrák tapasztalatok is. Ha a kataszteri és valóságos tiszta hozadék azonos volna, úgy a földadó 70-szerese felelne meg a földbirtok forgalmi értékének. A kormány által az egyes pénzügyi hatóságoknál eszközölt felvételek azonban azt eredményezték, hogy a földadó 200—300-szorosa közelíti meg a valóságos forgalmi értéket. (*Regierungsvorlage, betreffend Erbschafts- und Schenkungssteuern*. 670. der Beilagen zu den stenogr. Protokollen des Abgeordnetenhauses. XIX. Session 1909. 128. lap.)

¹ Tőkésítési kulcs gyanánt az országos kamatlábat vettük, amely a mindenkori hozadéklehetőséget mutatja. Abnormális kamatviszonyok mellett az éppen érvényben lévő kamatláb alkalmazása helytelen eredményre vezetne. Átmenetileg érvényben lévő túl magas kamatláb alkalmazása tőkésítési koefficiens gyanánt rendkívül alacsony tőkeértékre vezetne, ami az ország tartós közzgazdasági helyzetének nem felelne meg. (A «tőkésítés» közzgazdasági értelmét érdekesen fejti ki *Gerhard Colm*: «Grundsätzliche Bemerkungen zum Begriff des Volkseinkommens und des Volksvermögens.» *Schriften des Vereins für Sozialpolitik*. 173. Band. München und Leipzig, 1926. 46. lap.)

² A földadóra vonatkozó törvényes rendelkezések hivatalos összeállítása (1927. évi 100/P. M. szám) és az ennek végrehajtása tárgyában kiadott utasítás (1927. évi 10,000. szám). I. Cím. I. Fejezet. 8. § 2. bekezdés. (*Budapesti Közlöny* 1927 május 29-i 121. szám. 6. l.)

³ A Magyar Földhitelintézet kimutatása szerint a jelzálogi fedezetül lekötött 268.565,165·51 P-re rúgó összes birtokértékből

talajértéket megkaphassuk, a 14·487 milliárdból a mezőgazdasági épületek fejében levonandó 1,576.312,296 P, az élő leltár fejében 1,537.376,544 P.¹ a holt leltár fejében 521.320,081 P,² úgy hogy a földbirtok hozadékértéke a mezőgazdasági épületek és fundus instructus nélkül 10,852.236,453 pengő. Egy katasztrális hold átlagos hozadékértéke tehát 712·99 pengő.

A magyar föld értékének becslésére más mód is kínálkozik. És pedig a földbirtokok forgalmi értékének kipuhatolása egy bizonyos időben adás-vétel útján forgalomba került földbirtokok tényleges vételára alapján. A földművelésügyi minisztérium adatokat gyűjt arról, hogy az ország különböző vidékein eladásra került földbirtokok vételára miként alakul az egyes birtokkategóriákon belül. Tudvalévő, hogy a kisbirtokok forgalmi ára mindig viszonylag magasabb, mint a nagyobb birtokoké, mert a kisbirtokosnál a birtokszerzés a maga és családja munkaerejének állandó és független értékesítését biztosítja, a földjét ingyenes munkaerővel dolgozza meg, holott a nagybirtokos fogadott munkásokkal, tehát drága napszámmal, műveli azt. Egy helyes földár-statisztikának tehát külön kell kimutatni a kis-, közép- és nagybirtokok forgalmi árait és pedig országrészenként elkülönítve, amint azt a földművelésügyi minisztérium földár-statisztikájánál

29.223,895·29 P a jelzálogos birtokon lévő épületek értéke, míg a talajérték 239.341,270·22 P. Az összértékből eszerint 10·88 % az épületekre esik. Ez az arányszám országos átlagnak vehető. (*A Magyar Földhitelintézet LXV. évi jelentése a közgyűléshez az 1927-iki üzletévről.* Budapest, 1928. 23. lapon.) Poroszországban hivatalos becslés szerint az adóköteles mezőgazdasági földbirtok a rajta lévő épületekkel együtt 27·405 milliárd márka, amelyből a mezőgazdasági épületek értéke 3 milliárdra tehető. Vagyis annak 11·31 %-a, tehát csaknem megfelel a mi országos arányszámunknak. (*Entwurf eines Ergänzungssteuergesetzes.* Nr. 6. Haus der Abgeordneten. 17. Legislaturperiode. V. Session 1892/93. 51. l.)

¹ L. jelen munkához csatolt I. táblázatot.

² L. jelen munka 53. lap.

látjuk. E hivatalos adatok¹ alapján kiszámítva, a 100 kat. holdon aluli kisbirtokok kat. holdankénti forgalmi ára átlag 955 P, a 100—1000 kat. holdig terjedő középbirtokoké 795 P, az 1000 kat. holdat meghaladó nagybirtokoké 665 P. E szerint:

a 8.110,223 kat. holdra rúgó kisbirtokok	forg. ért.	7,745.262,965—
a 3.398,647 „ „ „ középbirtokok „ „		2,697.924,365—
a 4.639,444 „ „ „ nagybirtokok „ „		3,085.230,260—
16.148,314 kat. hold		13,528.417,590—

Egy kat. hold forgalmi értéke 837·77 P, amely átlagos értéket² a 15.222,451 kat. hold termő területre generalizálva, a magyar föld forgalmi értéke fejében 12,752.912,774 pengőt kapunk, amely eredmény némileg túlhaladja az előző módszer útján nyert hozadéki értéket.

A magyar föld forgalmi értékének becslésére még egy módszer szolgál. A forgalmi érték — amint láttuk — az adásvételek, tehát élők közötti jogügyletek során alakul ki és a földbirtok vételárában jut hű kifejezésre. De a halálesetre szóló jogügyletek (öröklés és halálesetre szóló ajándékozás) során is találkozunk a földbirtok forgalmi értékével, amelynek kipuhatólása azonban már nem olyan egyszerű.

Hivatalos adataink vannak arra nézve, hogy évenként mennyi azoknak az ingatlanoknak az értéke, amelyek haláleset következtében cserélnek gazdát. A haláleset következtében évről-évre beálló ingatlanbirtok-változások az egész ország összes ingatlanértékeinek periodikusan jelentkező hányadrészei. Mennyi év alatt cserél tulajdonost örökösödés

¹ Az adatokat *Nagy Iván Edgár* miniszteri tanácsos úrnak köszönjük. A föld ára kat. holdanként az 1927. évben:

	100 kat. holdig	100—1000 kat. holdig	1000 kat. holdon felül
I. Dunántúli dombosvidéken	760—1190	630— 930	570—750
II. Északi dombosvidéken ..	680—1060	610— 800	530—670
III. Alföldön	650—1300	590—1100	520—890
Országos átlagban	700—1210	610— 980	540—790

² $\frac{13,528,417,590}{16,148,314} = 837,77$ P minősített átlagár.

útján az összes ingatlanbirtok? Ahány év eltelik, amíg mind-azok elhaltak, akiknek kezén az ingatlan van. Vagyis a generáció kihaltával. Más szóval, az ország összes ingatlana annyi év alatt lesz öröklés tárgyává, ahány év átlagosan elválasztja azt a pillanatot, amelytől kezdve kiki a saját ingatlanát örökölte, attól a pillanattól, melyben azokat az ingatlanokat, ha a sor reá kerül, utódjára fogja hagyni. Ez évek számát a valószínű középelettartam fejezi ki. Az örökösök valószínű középelettartama. Egy generáció kihaltával átlag az összes ingatlanbirtok gazdát cserél, vagyis az egyik generáció kezéről a másikéra megy. Ha tehát ismerjük az évenként öröklés folytán bekövetkezett ingatlanbirtok-változások értékét, vagyis az ingatlanok örökösödési annuitását, úgy ennek a valószínű középelettartamot kifejező évek számával való szorzata adja az egy generáció kihaltával haláleset folytán gazdát cserélt összes ingatlanok értékét. A hagyatéki ingatlanok értéke kiegészítendő a halálesetre szóló ajándékozás folytán tulajdonost változtató ingatlanok értékével, mert az ilyen donatio mortis causa tulajdonképpen anticipált hagyatéki.

Csonka-Magyarországon 1927-ben haláleset következtében gazdát cserélt és ajándékozási illeték alá került ingatlanok összes értéke volt¹ 314.443,323 pengő. (Ebből 237.440,994 P volt az öröklés és 77.002,329 P az ajándékozás tárgyát képező ingatlan illeték-alapja).

A valószínű középelettartam a mai Magyarországon 33·1725 év.² Ha tehát ezt a számot szorzási együtthatónak

¹ Dr. Vargha Imre pénzügyi államtitkár úr volt szíves rendelkezésünkre bocsátani a 155,555/1928. VIII/a. számú pénzügyminiszteri körrendelet értelmében kimutatott öröklési és ajándékozási illeték-alapokra vonatkozó adatokat.

² A valószínű középelettartam matematikai értékét dr. *Attenburger Gyula* úrnak köszönjük, kinek az 1920. évi népszámlálás és a hozzákapcsolódó halandósági vizsgálatok alapján végzett szakszerű számítása szerint az átlagos középelettartam Csonka-Magyarországra nézve a férfiaknál 32·74512 év, a nőknél 33·22096 év. Egy 32·745 éves férfi valószínű, hogy még további 33·22 évet fog élni, egy 33·220 éves nő 33·125 évet. A valószínű átlagos középelettartam e szerint

vesszük a 314·443 millió pengőhöz, amely az évi öröklési annuitást képviseli, úgy megkapjuk az egy generáció kihaltával haláleset folytán gazdát cserélt összes ingatlanok értékét, ami 10,430.860,417·50 pengőnek felel meg. Meglepő az eredmény a fentebb nyert 12·752 milliárd mellett, főleg, ha tekintetbe vesszük még azt is, hogy ez a 10,430 milliárd az épületek és magánbányák értékét is képviseli. Ezt az eredményt azonban két körülmény magyarázza meg. E 10·430 milliárd pengő értékben — és ezt elsősorban kell kiemelnünk — nem foglaltatnak az ország összes ingatlanai, mert ebben képviselve nincsenek a jogi személyek tulajdonában lévő ingatlanok, amelyek nem tárgyai az öröklésnek, ennél fogva nem esnek öröklési illeték alá, hanem e helyett illetékegyenértéket fizetnek; tehát nem szerepelnek az öröklési és ajándékozási illeték-alapokra vonatkozó kimutatásban. A természeti személyek tulajdonában lévő és öröklés tárgyát képező ingatlanok értékéhez adandó még a holtkez birtoka (egyházi birtokok), a testületek (megyék, városok, községek), egyesületek, intézetek, társulatok, részvénytársaságok, szövetkezetek tulajdonában lévő ingatlanok, szóval mindazoknak az ingatlanoknak az értéke, amelyek nem tárgyai az öröklésnek, hanem mint kötött forgalmú birtokok illetékegyenérték alá esnek (1920 : XXXVI. tc. 118. §, továbbá 5004/1924. P. M. sz. rendelet). De a fenti 10·430 milliárd pengőhöz az állami tulajdon-

33·1725 év. (L. részletezve 90. l. I. sz. táblázat.) A magyar szent korona országában az átlagos közép élettartam, ugyancsak *Allenburger* számítása szerint, 35·31215 év volt. (*Fellner Frigyes*: «Ausustria és Magyarország nemzeti vagyona.» Budapest, 1913. 14. lap.) Hiba volna azonban ez adatokból arra következtetni, hogy Csonka-Magyarország lakosságának halandósága a magyar szent korona országainak lakosságához képest lényegesen megrosszabbodott. Sőt, a középélettartamok az egyes életkorban lényegesen megnövekedtek. Hogy a megnövekedett középélettartamok dacára az átlagos középélettartam kisebb lett, ennek az a magyarázata, hogy a lakosság megoszlása életkorok szerint teljesen eltér a békebeli kortagozódástól. Ennek szomorú oka egyfelől az elmaradt születésekben, másfelől abban van, hogy a háború éppen a javakorban lévőket követelte áldozatul.

ban lévő ingatlanok értéke is adandó, mert ezek sem öröklési illeték, sem illetékegyenérték alá nem vonatnak.

Csonka-Magyarországon az 1927. évben illetékegyenérték alá vett ingatlanok értéke — a hivatalos adatok szerint¹ — 540 millió pengő volt.

Tehát az öröklési illeték és illetékegyenérték alá eső összes ingatlanok 10,970.860,417 pengőt képviselnek. Ez az érték azonban lényegesen a tényleges érték mögött marad, mert úgy az öröklési illeték, mint az illetékegyenérték kiszabásánál — az érvényben lévő pénzügyi rendelkezések értelmében — a közönséges forgalmi értéknél tetemesen alacsonyabb érték vétetik alapul. Így az illetékegyenérték alapjául² az ingatlanok értéke gyanánt a törvényszerű legkisebb értéket kell venni, ami a földadó alá eső ingatlanoknál a kataszteri tiszta jövedelem huszonötszörös összege.³ Az öröklési illeték alapjául pedig, a törvényes rendelkezés úgy szól ugyan, hogy az ingatlanok közönséges forgalmi értékét kell venni,⁴ de ez a gyakorlatban csak kivételesen kerül alkalmazásra. Mert az öröklés tárgyát képező ingatlanoknál, mint családi birtoknál, 5 éven belül történt átruházással kapcsolatban megállapítható vételár alig fordul elő. Ez esetben a vagyonadó kivetésénél alapul vett érték veendő az öröklési illeték kiszabásánál számításba,⁵ ami lényegesen a tényleges forgalmi értéken alul marad. Mert az érvényben lévő törvényes ren-

¹ Az adatot *dr. Vargha Imre* pénzügyi államtitkár úr volt szíves rendelkezésünkre bocsátani.

² Az illetékegyenértéknek 1924—1930. évekre való új kivetéséről szóló *1924. évi 5004. sz. pénzügyminiszteri rendelet* 2. §-a értelmében. (Az államháztartás egyensúlyának helyreállításáról szóló 1924. évi IV. tc. alapján kibocsátott 27. rendelet.)

³ Az ingatlanoknak és a visszatérő szolgáltatásoknak az illetékek szempontjából való értékeléséről szóló *1924. évi 5003. sz. P. M. rendelet* 3. §-a értelmében. (Az államháztartás egyensúlyának helyreállításáról szóló 1924. : IV. tc. alapján kibocsátott 26. rendelet.)

⁴ *U. o.* 2. §.

⁵ A vagyonátruházási illetékekről szóló *1920: XXXIV. tc.* 25. §-ának 1—3. bekezdése, továbbá 27. §.

delkezés szerint¹ — a mezőgazdasági ingatlanok forgalmi értékét katasztrális holdanként általában a kataszteri tiszta jövedelem alapján kell megállapítani és pedig olykép, hogy a kataszteri tiszta jövedelem minden koronája után 60 pengő (de holdanként legalább 240 pengő) vagyonértéket kell számításba venni a vagyonadó-alap megállapításánál. Ez azt jelenti, hogy miután² egy katasztrális hold átlagos kataszteri tiszta jövedelme 10·93 P, ennél fogva a vagyonadónál, tehát az öröklési illeték kivetésénél is, a kat. holdankénti forgalmi értéket átlag 566 pengő 07 fillérben veszik számításba,³ ami 47·91 % -kal alacsonyabb a katasztrális holdanként — fent kimutatott — 837·77 P tényleges forgalmi értéknél. Íme ez a második körülmény, amelyből megmagyarázható az öröklési illeték alapján nyert ingatlan-érték alacsony eredménye.

Említettük, hogy az öröklési illeték és illetékegyenérték alá vont, összesen 10,970.860,417 P értékre rúgó ingatlanokban nemcsak a mezőgazdasági birtokok, hanem az épületek is bennfoglaltatnak. Ámbár a hivatalos adatokban e két ingatlancsoport elkülönítve kimutatva nincs, a mezőgazdasági birtokokat mégis megközelítő pontossággal emelhetjük ki. Az 1928. évi vagyonadó-kivetés alapjául szolgáló ingatlanok összértékéből — a hivatalos adatok szerint — 59·36 % esett a mező- és erdőgazdasági ingatlanra és 40·64 % a házbirtokra. Ezt az arányt alkalmazva, megállapíthatjuk, hogy a 10·970 milliárdból a mezőgazdasági birtokra 6,512.302,743 P érték esik. Ez az érték — amint kimutattuk — messze a tényleges forgalmi érték alatt van.

A valódi érték kipuhatólása végett az öröklési illeték és illetékegyenérték alapjául szolgáló forgalmi értéket oly arány-

¹ A jövedelem- és vagyonadó 1928. évi kivetése tárgyában kiadott 13,500/1928. P. M. sz. rendelet 3. §-ának 3. bekezdése.

² L. jelen munka 11. lap.

³ Tekintettel arra, hogy 1 korona = 1·1585 pengő, ennél fogva $1·1585 : 60 = 10·93 : X$. E szerint $X = 566·07$ P.

ban kell felemelni, amilyen arányban meghaladja ezt az értéket a tényleges forgalmi érték.

Az illetékegyenérték alapjául vett 540 millió pengőre rúgó ingatlannak 59·36 % -át képviselő mezőgazdasági birtok értéke 320.544 millió pengő, amely a kataszteri tiszta hozadék huszonötszörösével lett hivatalosan számítva; tehát katasztrális holdanként 273·25 pengővel ($10·93 \times 25$). Holott, amint fentebb megállapítottuk, a tényleges forgalmi érték 837·77 P, tehát 206·59 % -kal magasabb a törvényszerű legkisebb értéknél. Az illetékegyenérték alá vont mezőgazdasági birtokok tényleges forgalmi értéke e szerint 982.755,850 P.

Az öröklési illeték és illetékegyenérték alá vont 6,512.302,743 pengő értékű mezőgazdasági birtokból az illetékegyenérték alá eső rész levonása után fennmaradó 6.191,758.743 pengő ingatlan forgalmi értéke a tényleges forgalmi értéknél hivatalosan 47 % -kal alacsonyabban lett számítva. Ennélfogva az öröklési illeték alá vont mezőgazdasági birtokok tényleges forgalmi értéke 9,101.885,352 pengő.

Az öröklési illeték és illetékegyenérték alá eső mezőgazdasági birtokok forgalmi értéke — az állam tulajdonában lévő mezőgazdasági birtokok nélkül, amelyekre vonatkozólag adatok nem állnak rendelkezésre — 10,084.641,202 pengő. Ez a teljesen más természetű adatokból kipuhatolt eredmény az adásvételi árak alapján nyert 12·752 milliárdra rúgó forgalmi érték ellenőrzésére és igazolására van hivatva, mert az öröklési illeték és illetékegyenérték alá nem eső állami birtokok értékével együtt, a kétféle módszerrel kiszámított forgalmi érték teljesen megközelíti egymást.

Végül még egy módszer segítségével kísérhetjük meg a földbirtok becsértékének kinyomozását, amely úton a magyar föld hitelértékéhez jutunk. Ez a módszer abban áll, hogy a jelzálogos kölcsönök fedezete gyanánt lekötött birtoktestek holdankénti átlagos becsértékét általánosítjuk az összes mezőgazdaságilag hasznosított területre. Sajnos, hogy az összes hitelintézetek nem mutatják ki a jelzálogul szolgáló földterü-

letek térterjedelmét és becsértékét. Ezért csak a záloglevélkibocsátó intézetek statisztikai anyagára szorítkozhattunk, amely körülmény a végeredményt lényegesen nem befolyásolhatja, mert e nagyobb intézetek nyújtják a jelzálogkölcsök messze túlnyomó részét.¹ E hitelintézetek javára jelzálogul lekötött földbirtokok területe 1927 december 31-én 1.057,086 kat. hold volt, 661.843,052 pengő értékben.² A hitelintézetek részére jelzálogul lekötött földbirtokok kat. holdankénti (1600 nsz.-öles) átlagos értéke tehát 626 pengő 10 fillér. Ha ezt az értéket az egész ország mezőgazdaságilag hasznosított földbirtok-területére generalizáljuk, úgy ezen 626·10 P értéknek a mezőgazdasági területet kitevő holdak számával való szorzata adja a magyar földterület értékét. E szerint Magyarország 16.215,104 kat holdnyi³ mezőgazdasági területe 10.152.276,614 pengő értéket képvisel.

A hitelérték alacsonyabb, mint a hozadéérték és a forgalmi érték. Mert a földbirtok értéke abban nem jut teljesen kifejezésre. A jelzálogkölcstől folyósító hitelintézetek, hogy a fedezetül szolgáló földbirtok még a legkedvezőtlenebb viszonyok mellett is teljes és bőséges biztosítékot nyújtson, a becs-

¹ A statisztikai adatokat a következő záloglevélkibocsátó intézetek voltak szívesek rendelkezésünkre bocsátani: Magyar Földhitelintézet, Pesti Hazai Első Takarékpénztár Egyesület, Magyar Általános Hitelbank, Pesti Magyar Kereskedelmi Bank, Magyar-Olasz Bank r.-t., Magyar Leszámloló- és Pénzváltó Bank, Magyar Általános Takarékpénztár r.-t., Magyar Földhitelintézetek Országos Szövetsége, Magyar Országos Központi Takarékpénztár, Belyárosi Takarékpénztár r.-t., Angol-Magyar Bank r.-t.

² Az adatokat a *Pénzintézeti Központ* gazdaságstatisztikai osztálya állította szakszerűen össze.

³ Azért vettük számításunk alapjául a 16·215 millió kat. holdra rugó egész mezőgazdasági területet a 15·222 millió kat. hold tiszta termőterület helyett, mert a jelzálogul lekötött földbirtokok úgy a termő, mint a terméketlen területet is magukban foglalják, ami a kat. holdak átlagértékében kifejezésre jut. A tisztán termőterületek kat. holdankénti átlagértéke természetesen magasabb volna a fent kimutatott átlagértéknél.

értéket rendszerint szigorúan állapítják meg és pedig nemcsak a forgalmi, hanem a hozadéki érték alatt is.

A magyar föld értéke a különböző módszerek szerint :

hozadéki érték	10,852.236,453	pengő
forgalmi érték	12,752.912,774	„
hitelérték	10,152.276,614	„
átlagos érték	11,252.473,280	pengő.

E három érték átlaga 11,252.473,280 pengő, mint végeredmény a magyar föld összértéke gyanánt állítandó a nemzeti vagyon leltárába. Egy katasztrális hold átlagos értéke 739·20 pengő. A magyar szent korona országaiban egy kat. hold átlagos értéke 487·84 pengő volt.¹ (421·10 K) E lényegesen magasabb értékelésnek oka elsősorban a művelési ágakban beállott kedvező eltolódás a nagyobb értéket képviselő szántóföldek és szőlők javára és a kisebb értékű erdők terhére. Míg a magyar szent korona országaiban a mezőgazdaságilag hasznosított területnek csak 43·9 % -a volt szántóföld, addig Csonka-Magyarországon a szántóföld arányszáma 60·1 %, tehát közel egy harmaddal nagyobb százalékos arányban szerepel. Éppígy több mint 100 %-kal gyarapodott a szőlő viszonylagos jelentősége az országterület művelési ágaiban, amennyiben az 1·1 %-ról 2·3 %-ra emelkedett. Ezzel szemben a kevesebb hozadékot szolgáltató, tehát kisebb értékű erdőterület, amely a magyar szent korona országainak mezőgazdaságilag hasznosított területéből 27·0 %-ot foglalt le, Csonka-Magyarországon már csak 11·8 %.²

¹ Egy kat. hold átlagértékét ugyan 350·92 K-ra becsültük, de miután kimutattuk (I. *jelen dolg.* 13. lap), hogy már 1899-ben a tényleges tiszta hozadék aránya a kataszterihez nem — amint számítottuk — 2·40 : 1, hanem 2·89 : 1 volt, ennél fogva a módszer azonossága érdekében az összehasonlíthatás céljából a fenti értéket 20 %-kal 421·10 K-ra emelni kellett. (*Fellner F.*: «Ausztia és Magyarország nemzeti vagyona». Budapest 1913. 16. lap.)

² *Magyar Statisztikai Évkönyv. 1916—1918.* Budapest, 1924. (38. lap); továbbá *u. az 1926.* Budapest, 1928. (65. lap.)

Következik ebből, hogy amidőn a föld értéke Csonka-Magyarországon országos átlagban kat. holdanként 51·52 %^o-kal nagyobb, mint amilyen a magyar szent korona országában volt, ez nem jelenti azt, hogy a földbirtok értéke ennyivel emelkedett, az ország tehát ily mérvben gazdagodott, hanem csak azt mutatja, hogy Csonka-Magyarországon a művelési ágak tagozódása kedvezőbb, vagyis a kisebb területen nagyobb százalékos arányban szerepel a viszonylag értékesebb szántóföld és szőlő és alacsonyabb százalékos arányban a csekélyebb értéket képviselő erdő. A megmaradt csonka-terület holdankénti átlagos értéke nagyobb, mint volt a történeti Magyarország összterületének holdankénti átlagos értéke.

Hogy a holdankénti értéktöbblet erejéig nem lehet szővagyonszapóródásról, az világosan kitűnik abból is, hogy a magyar szent korona országainak azon a részén, amely a mai Csonka-Magyarországnak megfelel, a földbirtok akkori értéke kat. holdanként 660·80 P volt,¹ tehát jóval nagyobb, mint a történeti Magyarország összterületének kat. holdankénti értéke, amely — mint láttuk — 487·84 pengőnek felelt meg.

Ellenben az a körülmény, hogy a föld kat. holdankénti átlagos értéke ma 739·20 P, tehát 11·86 %^o-kal nagyobb, mint Csonka-Magyarország mai területének megfelelő részén volt az utolsó béke-években, vagyis ez a csekély értékemelkedés a föld hozadékértékének gyarapodására mutat, mert az egyre jobb művelés folytán az átlagos nyers hozadék némileg emel-

¹ A magyar szent korona országainak ama területén, amely a mai Csonka-Magyarországnak felel meg, a háború előtt a földbirtok értéke 7·235 milliárd K volt, tehát egy kat. holdra tulajdonképpen 475·33 K esett, de ezt az értéket 20 %^o-kal 570·39 K-ra (660·80 P) kell emelni, mert a tényleges hozadék már 1899-ben úgy aránylott a kataszterihez, mint 2·89 : 1-hez és nem — amint akkor számítottuk — 2·40 : 1-hez. (Fellner F.: «A magyar szent korona országai nemzeti vagyonának és nemzeti jövedelmének megoszlása a mai Magyarországon és az utódállamok között.» Budapest, 1923. 7. lap.)

kedett, de főképpen, mert a termés-árak javultak. Így a búza átlagtermése kat. holdanként 1913-ban 760 kg, 1925—1926-ban átlag 785 kg volt; a tengerié 1913-ban 1080 kg, 1925/1926-ban átlag 1125 kg. A búza átlag-ára métermázsánként 1913-ban 25·46 P-nek felelt meg, míg 1927-ben 31·88 pengő volt; a tengeri átlag-ára pedig 17·50 pengőről 22·40 pengőre emelkedett.¹ A csekély hozadéktöbblet a földbirtok hozadékértékének némi növekedésében is kifejezésre jutott. Ha azonban megfontoljuk, hogy a pénz vásárlóereje nálunk 35 0/0-kal csökkent 1913 óta,² úgy az akkori 660·80 pengőnek megfelelő kat. holdankénti hozadékértéknek ma átlag 892 pengőre kellett volna emelkedni, holott az átlag csak 739·20 P, tehát az érték-emelkedés a normális mérték mögött maradt.

A földbirtok hozadékértékének gyarapodása azonban nem jár szükségképpen együtt a föld forgalmi értékének is az emelkedésével. Így megállapíthatjuk, hogy szemben a magyar szent korona országaival, Csonka-Magyarországon a földbirtoknak úgy forgalmi értéke, mint hitelértéke csökkent.

A föld ára 1913 óta hanyatlott. Míg 1913-ban — a hivatalos adatok szerint³ — egy kat. hold átlagos ára 961·93 P-nek felelt meg, addig 1927-ben 837·77 P volt. Kedvezőtlen hitelviszonyok esetén, amikor bőséges és olcsó hitel nem áll rendelkezésre földszerzés céljaira, a kereslet csökkenése a földbirtok árhanyatlásában jut kifejezésre, némileg emelkedő hozadékérték mellett is. A föld adóterhének növekedése szintén bénítólag hatott a forgalmi érték kialakulásánál.

A föld forgalmi értékével együtt csökkent annak hitel-

¹ *Magyar Statisztikai Évkönyv, 1926.* Budapest, 1928 (116. lap); továbbá *Magyar Statisztikai Szemle, 1927* (949. lap).

² 1913-ban a nagykereskedelmi árakat 100-nak véve, 1927 végén a százalékszám 135. (*Magyar Statisztikai Szemle 1928.* (1267. lap.)

³ *Földárak és földhasznberek Magyarországon 1913. év végén.* Kiadja a m. kir. földművelésügyi miniszter. Budapest, 1914 (33. és 34. lapon). A kisbirtok átlagos ára kat. holdanként volt 1007·95 K (1167 P), a középbirtoké 812·20 K (940·93 P), a nagybirtoké 671·09 K (777·45 P). Vagyis országos átlagban 830·33 K (961·93 P).

értéke is. Míg 1912-ben a magyar szent korona országaiban egy kat. hold átlagos hitelértéke 747·23 pengőnek felelt meg, addig 1927-ben az 626·10 P volt.¹ A jelzálogul lekötött ingatlanok becsértékének megállapításánál nemcsak a nyomott földárakat veszik tekintetbe, hanem azt is, hogy a jelzálogadósságok kamatviszonyai ma sokkal kedvezőtlenebbek, mint voltak a magyar szent korona országaiban. Csaknem kétszeroly súlyosak a jelzálogkölcsönök tényleges kamatterhei, mint voltak a békeévekben. Ezt nemcsak a jelzáloghitel igénybevételével eszközölt adás-vételek alkalmával veszik számba a vételár megállapításánál, amelyre csökkentőleg hat, hanem a jelzálogul lekötött földbirtok becslésénél is. Ez az oka a hitelérték csökkenésének.

A magyar szent korona országainak földbirtoka 19,818.717,646 korona értéket képviselt, míg a mai Magyarországnak megfelelő területen a föld értéke 7,235.779,045 korona volt az utolsó békeévekben, ennél fogva a magyar szent korona országainak vesztesége és az utódállamok gazdagodása földbirtok-vagyonban, háború előtti értékben számítva 12,582.938,592 aranykoronának felel meg.²

2. A bányák.

Az ingatlanok második csoportját, a nemzeti vagyon önálló része gyanánt, a bányák alkotják. A bányák tőkeértékének megállapítása helyesen csakis azok tiszta hozadékának tőkésítése alapján történhetik.

A bánya- és kohótermelés nyers hozadékának értéke Magyarországon volt :³

¹ *Fellner F.*: «Ausztria és Magyarország nemzeti vagyona.» Budapest, 1913. (11. lap.)

² *Fellner F.*: «A magyar szent korona országai nemzeti vagyonának és nemzeti jövedelmének megoszlása a mai Magyarország és az utódállamok között.» Budapest, 1923. (7. lap.)

³ Az adatokat az 1926. és 1927. évekre a m. kir. Központi Statisztikai Hivatalnak köszönjük, az 1925. évre vonatkozólag lásd : *Magyar Statisztikai Évkönyv 1923, 1924, 1925.* Budapest, 1927. (104. lap.)

1925-ben	129.261,849 pengő
1926-ban.....	146.585,000 «
1927-ben	162.180,000 «
<hr/>	
Átlag 1925—1927-ben	146.008,949 pengő.

Vagyis a bányá- és kohótermelés nyers hozadékának átlagos évi összértéke 146.008,949 pengő. Ennek 40⁰/₀-át, 58.403,579·60 pengőt tiszta hozadéknak véve és ezt 4⁰/₀-os kamatlábbal tőkésítve, 1,460.089,490 pengő tőkeértéket kapunk. Minél magasabb tőkésítési együtthatót veszünk, annál alacsonyabb tőkeértéket nyerünk; tekintettel a magyar érc- és szénbányák gazdagságára és arra, hogy azok a szükséges tőkemennyiség hiányában távolról sincsenek még teljesen feltárva, a bányák élettartamát Magyarországon csekélynek nem tekinthetjük és ezért vettünk viszonylag alacsony tőkésítési hányadot. Indokolja az alacsony tőkésítési kulcs alkalmazását a bányászatnál, az őstermelés ezen ágának a többi hozadéki tényezőktől eltérő természete is, mert a bányauzlet folytonos, új beruházásokat igényel, amelyeknek tiszta hozadéka csak hosszabb idő múlva, gyakori megszakításokkal és változó mérvben mutatkozik.

A mai Magyarország bányáinak 1,460.089,490 pengőre rúgó értékéből 1,352.481,190 pengő (vagyis 94·63⁰/₀) esik a magánbányák, 107.608,300 pengő (7·37⁰/₀) pedig a kincstári bányák értékére.¹

A magyar szent korona országai bányáinak értéke 2,223.185,592·50 K, míg a mai Magyarországnak megfelelő területen lévő bányá- és kohóművek értéke 915.952,464 K

¹ A kincstári és magánbányák értékét a termelés összértékéből állapítottuk meg. Ugyanis 1925—1927-ig úgy a kincstári, mint a magánbányáknál és kohóműveknél a termelés összértéke évi átlagban 146.008,949 pengőre rúgott és ebből csak 10.757,380 pengő, vagyis 7·37 % esett a kincstári termelés értékére, amely arányt a fent kipuhított bányaértékre alkalmaztuk. (*Magyar Statisztikai Évkönyv*. Budapest, 1927. 104. lap és a m. kir. Központi Statisztikai Hivatal adatai alapján.)

volt.¹ A bányavagyonban jelentkező nagy veszteség a Magyar Birodalommal szemben főképp sóbányáink elvesztésére vezetendő vissza. Ellenben a mai Magyarországnak megfelelő területen a bányavagyon értékének lényeges megnövekedését az eszközölt tetemes beruházások, az erősen megnövekedett termelés és az alumíniumérc fokozott kitermelése magyarázzák.

Megjegyzendő még, hogy a kincstári bányák értékének viszonylagos jelentősége Csonka-Magyarországon lényegesen csökkent a magánbányákkal szemben, amennyiben a kincstári bányák értéke az ország összes bányái értékének csak 7·37⁰/₀-át képviseli, míg Boldog-Magyarországon ennek 12·62⁰/₀-át tette.

A magyar szent korona országainak vesztesége és az utódállamok gazdagodása bányavagyonban háború előtti értékben számítva 1,307.233,128·50 aranykoronának felel meg.²

3. Az épületek.

Az ingatlan nemzeti vagyon harmadik alkotó elemét az épületek képviselik. Ezek értékének kipuhatolását megközelítő pontossággal a hozadékkataszterre vonatkozó bőséges, megbízható és részletes statisztikai adatok teszik lehetővé.

Magyarországnak épületekben fekvő vagyonát túlnyomórésztben a házadó-statisztika felhasználásával állapíthatjuk meg. Magyarországon házadó alá tartoznak a lakóházak és más állandó jellegű épületek.³ A házadó alapja bérbeadott

¹ Lásd *Fellner Frigyes*: «Ausztria és Magyarország nemzeti vagyona.» Budapest, 1913 (22. lap); továbbá ugyanazon szerző: «A magyar szent korona országai nemzeti vagyonának és nemzeti jövedelmének megoszlása a mai Magyarország és az utódállamok között.» Budapest, 1923. (8. lap.)

² U. o. 8. lap.

³ Az 1927. évi 200. számú pénzügyminiszteri rendelet 1. §-a értelmében. (Az állami egyenesadók hivatalos összeállítás. Különnyomat a Pénzügyi Közlöny 1927. évi folyamának 12. számából.)

épületeknél az évi nyers házbérjövedelem, a bérbe nem adott épületek, illetve épületrészek adóalapja pedig a tényleg bérbe-adottakkal történt összehasonlítás útján megbecsült hasznonérték, vagyis bérhozadék.¹ Olyan helyeken, ahol bérletek egyáltalán nem, vagy csak szórványosan fordulnak elő, a bérbe nem adott épületekre vonatkozólag a hasznonértéket a pénzügyminiszter állapítja meg.² Megjegyzendő még az is, hogy Magyarországon az épületeknek az adózás szempontjából két nagy csoportját különböztetjük meg: az adóköteles és adómentes házakat. Az utóbbi csoportot — amely ismét ideiglenesen és állandóan adómentes házakat foglal magában — a becslésnél szintén számításba kell venni, ami azért lehetséges, mert az ideiglenesen adómentes épületek adója szintén elő lesz írva ugyan, de nem kivetve és így azok hasznonértéke a házadókataszterből ugyancsak kitűnik. Az állandóan adómentes épületek, mint a gazdasági épületek, a gyárak, a gyárakhoz hasonló ipartelepek területén az üzem céljaira szolgáló épületek, az állami épületek, a közigazgatás céljaira szolgáló törvényhatósági és községi épületek értéke legnagyobb részben — amint látni fogjuk — közvetlen adatokból állapítható meg.

Az épületek tiszta hozadéka, a fenntartási költség, tőketörlesztési hányad stb. levonása után fennmaradó tiszta házbérösszegben jut kifejezésre. A tiszta hozadéknak az épületeknél a tőkekamathoz hasonló jellege van, mert a hozadékot itt nem — mint a mezőgazdaságilag hasznosított földbirtoknál — megművelés és technikai termelés útján nyerik, hanem az épülettőke egész természeténél fogva, minden továbbiak nélkül hasznosítható. A ház hasznonértéke a hozadékban jelentkezik, mely nem termelés eredménye, mint a földbirtoknál.³

¹ *Ugyanott* 8. és 9. §§.

² A házadóról szóló 1922:XXII. tc. megszüntette az addig érvényben volt házosztályadót és a házbéradót általánosította az összes adóköteles épületekre.

³ v. *Inama-Sternegg* id. értekezés 274. old.

Épp ezért állandóbb jellegű, mely az épületeknek évek hosszabb során át változatlan értékében is kifejezésre jut.

A mai Magyarországon 1927 november 1-én a házbérösszeg (nyers házbérjövedelem és haszonérték) egész évre átszámítva, az összes adóköteles és ideiglenes adómentes házak után volt :¹

Budapesten	224.119,440 P
Vidéki városokban	117.970,697 «
Falvakban	125.586,000 «
	<u>467.676,137 P</u>

Úgy az adóköteles, valamint az ideiglenesen adómentes házak nyers bérjövedelem Budapesten 224.119,440 P. Valamint a mezőgazdaságilag hasznosított földbirtoknál, úgy a városi ingatlanoknál is, nem a nyers, hanem a tiszta hozadék tőkésítése útján jutunk el azok tőkeértékéhez. Az épületeknél a tiszta hozadékot, a nyers házbérjövedelemből, épületfenntartási és tőketörlesztési költség címén bizonyos százaléknak megfelelő összeg levonása után fennmaradó tiszta házbérjövedelem képviseli.² Épületfenntartási és tőketörlesztési költség címén Budapesten 20 0/0-ot levonva, a tiszta házbér-

¹ Az adatokat *Kölbig Ferenc* miniszteri tanácsos úr, a m. kir. pénzügyminisztérium VII/a. főosztályának vezetője, volt szíves rendelkezésünkre bocsátani.

² A vagyoadó kivétele céljából a városi ingatlanok értékelésénél a nyers házbérjövedelem, illetőleg haszonérték mérve szerint ennek 11—16-szorosa számítandó. (A m. kir. pénzügyminiszternek 1928. évi 13,500. sz. körrendelete a jövedelem- és vagyoadó 1928. évi kivétele tárgyában. 5. §. «*Budapesti Közlöny*», 1928 január 26. 21. szám.) A vagyoadónál azért tőkésítendő a nyers és nem a tiszta házbérjövedelem, mert az 1909 : VI. tc. életbelépte óta, egyszerűsítés céljából, a 20, 25 és 30 %-os épületfenntartási és értéktörlesztési költségek levonása elejtetett és a nyers jövedelem vétetett az eddigi magas (22, 20, 16 %) adókulcs helyett alacsonyabb (16, 14, 11 %) kulcs szerint adó alá. Lényegileg egyre megy, akár a nyers, akár a tiszta házbérjövedelem szolgál a tőkésítés alapjául. A tiszta házbérjövedelem tőkésítésénél azonban természetesen a szorzási együttható lesz magasabban megállapítandó és pedig a költséglevonási tételnek megfelelő mérvben.

jövedelem 179.295,552 P. Tőkeérték gyanánt ennek tizen-négyszeresét véve (mintegy 7⁰/₀-os tőkésítés), Budapest adóköteles és ideiglenesen adómentes épületeinek tőkeértéke 2,510.137,728 P. Ehhez adva a Budapest székesfőváros tulajdonában lévő állandóan adómentes épületek fejében 311.903,500 pengőt,¹ továbbá a székesfőváros területén lévő egyéb állandóan adómentes épületek értéke fejében 57.760,526 pengőt,² kapunk Budapest összes adóköteles, ideiglenesen és állandóan adómentes épületeinek tőkeértéke (vagyis hozadékértéke) gyanánt 2,879.801,754 pengőt.

Ez eredmény megbízhatóságát ellenőrizhetjük egy más módszer alapján keresztülvitt becsléssel, amelyet egészen más természetű adatok felhasználásával kísérelünk meg. Budapest székesfőváros területén az új építkezések (új lakóházak és egyéb épületek) száma 1874-től 1927-ig, tehát 53 év alatt, 25,908. Ezekre az új építkezésekre — a hivatalos adatok szerint³ — összesen 2,506.632,281 pengőt fordítottak. Egy épület tehát átlag 96,751·30 pengőbe került. Önként értődik, hogy egy félszázadot meghaladó idő alatt foganatosított építkezések száma nem azonos az épületek számával, mert sok új épületet emelnek lebontott régi épületek helyén. Buda-

¹ Sebő Béla székesfővárosi főszámvevő úr szíves közlése szerint.

² A Budapest székesfőváros területén lévő, de nem ennek tulajdonát képező állandóan adómentes épületek (királyi udvartartási épületek, állami és megyei közigazgatási épületek, katonai épületek, templomok, kápolnák, múzeumok, könyvtárak, egyéb tudományos intézetek st.) száma 597. Egy épületre eső átlagos építési költség 96,751·30 P a fenti adatok szerint, így az 597 állandóan adómentes épület értéke gyanánt 57.760,526 P-t veszünk számításba. (Az épületek számára és rendeltetésére vonatkozó adatokra nézve lásd: *Budapest Székesfőváros Statisztikai és Közigazgatási Évkönyve*, 1928. 10. lap.)

³ *Budapest Székesfőváros Statisztikai Évkönyvei 1894*. Budapest, 1896. (218. és 225. lap); ugyanaz *1903*. Budapest, 1905. (172. lap); *Budapest Székesfőváros Közigazgatása és Közállapottai az 1909. évben*. Budapest, 1913. (140. és 141. lap). Az 1910—1927. évi adatokat dr. Illyefalvi J. Lajos Budapest székesfőváros statisztikai hivatalának igazgatója volt szíves rendelkezésünkre bocsátani.

pesten 1927. év végén volt 22,016 épület. Egy épület építési értékének 96,751·30 pengőt véve, a főváros összes épületeinek építési értéke 2,130.076,620·80 pengő.

Az eltérés az épületek hozadékértéke javára csak látszólagos. Abban találja magyarázatát, hogy a hozadékértékben a telekérték is bennfoglaltatik, továbbá, hogy a 30—40 év előtt építkezésekbe fektetett tőke, a pénz vásárlóerejének csökkenésével beállott általános áremelkedés folytán, ma sokkal többet ér, ami a házbérek állandó emelkedésében is kifejezésre jutott.

Ez szolgál egyben annak is igazolásául, hogy az épületek értékének megállapításánál helyesen csakis a házbérbjövdelemből lehet kiindulni.

Az épületek építési költségénél az aranyérték eltolódása fejében a fent nyert 2·130 milliárdhoz 35 % -ot (745.526,797·28 pengőt) számítva, a főváros összes épületeinek építési értéke fejében 2,875.603,418 pengőt kapunk, amely eredmény csaknem azonos az első módszerrel kiszámított értékkel.

A Budapesten lévő összes épületek tőkeértékének ki-
puhatolása után felmerül a kérdés, mennyi a Magyarországon lévő összes épületek tőkeértéke? Kimutattuk fentebb, hogy úgy az adóköteles, valamint az ideiglenesen adómentes házak nyers bérbjövdeleme a vidéki városokban 117.970,697 P. Épületfenntartási és tőketörlesztési költség címén a vidéki városokban, minthogy a vidéki házak általában nem olyan szilárdan épülnek, mint a fővárosiak, a nyers bérbjövdelemből 25 % -ot ütünk le és az így nyert 88,478.023 P tiszta házbérbjövdelem tizenhétéfélszerese (mintegy 5½ % -os tőkésítés) fejében 1,548.365,402 pengőt veszünk a vidéki városokban lévő adóköteles és ideiglenesen adómentes házak tőkeértéke gyanánt. — Végül a falvakban lévő adóköteles és ideiglenesen adómentes házak 125.586,000 pengőre rúgó nyers házbérbjövdelemből, illetve haszonértékéből, épületfenntartási és tőketörlesztési költség fejében 30 % -ot levonva, az így mutatkozó 87.910,200 P tiszta házbérbjövdelem húszszorosa

(5 0/0-os tőkésítés) adja a falusi házak tőkeértékének megfelelő 1,758.204,000 P összeget.

Magyarország adóköteles és ideiglenesen adómentes épületeinek hozadékértéke fejében nyert 5,816.707,130 pengőnyi eredményt a valóságnak megfelelőnek tekinthetjük,¹ mert a házbéradó kivetésénél és a ház tiszta hasznóértékének megállapításánál adóalap-eltitkolás alig fordulhat elő, vagyis mert a házak azok az adótárgyak, amelyek a legpontosabban ki-nyomozható adóalapokat szolgáltatják.

A tőkeérték mérvére befolyást gyakorol az alkalmazott tőkésítési százalék is. Az épületeknél magasabb tőkésítési százalékot (5, 5 1/2, 7 0/0) alkalmaztunk, mint a földbirtoknál (4 1/2 0/0). Ezt a mezőgazdaságilag hasznosított földbirtoknak az épületektől lényegesen eltérő sajátossága indokolja. Mindkettő járadékot szolgáltat ugyan, de míg a földbirtok állandó

¹ Megjegyzendő, hogy a házak tőkeértékét nem a 100 %-os, hanem a 70 %-os bérösszeg alapján állapítottuk meg. A bérkorlátozó rendelkezések értelmében ugyanis 1927 november 1-én lakbér fejében az 1917 november 1-én érvényben volt aranykorona béreknek csak 70 %-a volt fizetendő, az 5200/1926. M. E. sz. rendelet 4. §-a, illetve a lakásügyi korlátozások fokozatos megszüntetéséről szóló 8888/1927. M. E. sz. rendelet szerint. (*Budapesti Közlöny, 1927 október 16. 235. sz.*) Úgyhogy a fent kimutatott 467.676,137 P házbérösszeg még emelkedni fog, és pedig :

Budapesten	58.300,000 pengővel
vidéki városokban	17.900,000 „
falvakban	700,000 „
<hr/>	
összesen	76.900,000 pengővel.

Ennélfogva 100 %-os bér mellett a házak értéke :

Budapesten	666-960 millió pengővel
vidéki városokban	234-937 „ „
falvakban	9-800 „ „
<hr/>	
összesen	911-757 millió pengővel

lesz nagyobb. Ez a tőkeértéktöbblet rejtett tartalék gyanánt jelentkezik a nemzeti vagyon leltárában.

járadékforrás gyanánt jelentkezik,¹ addig az épület idővel elpusztul és újjáépítendő. Következik ebből, hogy a háznak — azonos tőkeérték mellett — nagyobb hozadékat kell nyújtania, mert a hozadék egy részét mindenkor tőketörlesztésre és karbantartásra kell fordítani, míg a földbirtoknál ilyen tartálékolásra nincs szükség.

A Magyarországon lévő adóköteles és ideiglenesen adómentes épületek értékéhez az állandóan adómentes épületek értéke is hozzáadandó, hogy az ország összes épületeinek tőkeértékét megkapjuk. Fentebb kimutattuk, hogy a Budapest székesfőváros tulajdonában lévő állandóan adómentes épületek értéke 311.903,500 P, míg a Budapesten lévő egyéb állandóan adómentes épületek értéke fejében 57.760,526 P értéket vettünk fel. Ugyancsak kimutattuk, hogy az állandóan adómentes mezőgazdasági épületek 1,576.312,296 pengőre értékelhetők az ország területén.² A gyárak és ipartelepek területén az üzem céljaira szolgáló állandóan adómentes épületek értéke 427.595,200 P.³ Az állandóan adómentes állami épületeknek csak egy részét vehettük számba, azt, amely Budapesten van, mert az állami ingatlanok állaga és értéke az állami vagyonleltárba felvéve nincs és így az az állami zárszámadásban nem szerepel.⁴ Ez az így számba nem vett épülettömb azonban nagyobb értéket nem képvisel, mert a

¹ *Rodbertus-Jagetzow* tekintette a földbirtokot «állandó járadékforrás»-nak. («Zur Erklärung und Abhilfe der heutigen Creditnoth des Grundbesitzes» II. Jena, 1876. (73. lap.)

² L. jelen munka 32. és 16. lapján.

³ A hivatalos adatok szerint az ipari részvénytársaságok tulajdonában lévő ingatlanok értéke: gyártelek és gyári üzemi épületek 376.110,960 P; üzleti épületek, áru- és raktárházak 9.529,840 P; egyéb üzemi vagy üzleti épületek 41.954,400 P. A bányatelek és bányászati épületek 3.546,240 P-re rúgó értékét nem állítjuk külön az épületek leltárába, mert ezt a bányaművek hozadéki értékénél már számba vettük. (*Magyar Statisztikai Évkönyv 1926*. Budapest, 1928. (110. lap.)

⁴ *A m. kir. legfőbb állami számvevőszék jelentése a magyar államnak az 1926/27. évről szóló zárszámadásához*. Budapest, 1928. (15. lap.)

vasutak és egyéb közlekedési vállalatok állandóan adómentes összes üzleti épületei a közlekedési eszközök rovatában vannak leltározva.

Magyarország összes épületeinek értéke 8,190.278,652 P.

A magyar szent korona országai épületeinek értéke 8,574.937,027 korona volt, amelyből arra a területre, amely Csonka-Magyarországot alkotja, 4,533.656,994 K esett.¹ Az épületvagyonban mutatkozó veszteség a magyar birodalommal szemben — a többi vagyonelemek mellett — viszonylag azért kisebb, mert az ország legértékesebb épülettömbje Budapestre esik. Ehhez járul, hogy az állandóan adómentes épületek, a rendelkezésünkre állott pontosabb adatok következtében, nagyobb összegben szerepelnek. Ennélfogva a mai Magyarországnak megfelelő területen az épületvagyon értékének lényeges emelkedése csak kisebb részben vezethető vissza az 1912. év óta eszközölt béremelésekre és építkezésekre, nagyjából az értékemelkedés látszólagos.

A magyar szent korona országainak vesztesége és az utódállamok gazdagodása épületvagyonban háború előtti értékben számítva 4,041.280,033 aranykoronának felel meg.²

4. A közlekedési eszközök.

A termelés fokozásának lehetőségét a piac nagyobbodása biztosítja. Minél szélesebb piac teremtése a közlekedési eszközök tökéletesítésével érhető el, ami állandó és egyre több tőkebefektetést igényel. A közlekedési eszközök jelentékeny tőkét képviselnek, tehát fontos alkotórészt teszik a magyar nemzeti vagyonnak is.

A közlekedési eszközök részint a földterülethez, részint

¹ *Fellner F.*: «Ausztria és Magyarország nemzeti vagyona.» Budapest, 1913. (29. lap); továbbá ugyanazon szerző: «A magyar szent korona országai nemzeti vagyonának és nemzeti jövedelmének megoszlása a mai Magyarország és az utódállamok között.» Budapest, 1923. (9. lap.)

² *U. o.* (9. lap.)

az épületekhez, részint az ingó vagyonhoz tartoznak. Mint-hogy azonban a közlekedési eszközök értékének kipuhatolása, a rendelkezésünkre álló adatok természeténél fogva, alkotó-elemeikre szétbontva nem vihető keresztül, de ez különben is módszertani hiba volna, mert a közlekedési eszközök egyes kategóriái nagyobb értéket képviselnek, mint egyes alkotó-elemeik összesített értéke: ezért a közlekedési eszközöket külön-külön megállapított becsértékük szerint fogjuk a nemzeti vagyon leltárába beállítani.

Az a körülmény, hogy a földbirtoknál csak a termőföldet leltároztuk, mert a földadónak nem tárgyai a közutak és állandó dülőutak, a csatornák és a közforgalmú vasutaknak vasúti pályatest vagy pályaudvar céljaira szolgáló földterületei, a kettős számítás elkerülését biztosítja. Éppígy nem vettük számításba az épületeknél a közlekedési eszközök csoportjába tartozó házakat sem.

A közlekedési eszközökhöz tartoznak: a különböző kőutak, a vasutak, a vízi utak, a posta, távirta, telefon és a géperejű járóművek (az automobilonok).¹

1. A közlekedési eszközök első csoportját a közutak képezik. Jelentőségük a vasúti hálózat kiépítésével — amelyet táplálni vannak hivatva — nem csökkent, sőt fokozódik a géperejű járóművek rohamos elterjedésével. Megfelelő kiépítésük és karbantartásuk mind fontosabb és egyre több tőkét igényel.

Magyarországon a közutakat négy osztályba oszthatjuk. Megkülönböztetünk az egész ország közlekedési érdekeit szolgáló és nagy hadászati jelentőségű állami közutakat, amelyeknek hossza 3664 kilométer; a vármegyéket egymás-

¹ Tekintettel arra, hogy a párizskörnyéki Trianonban reánk kényszerített és az 1921: XXXIII. tc.-be foglalt ú. n. békeszerződés 132. cikkének rendelkezése szerint Magyarország szárazföldi és vízi repülőszolgálatának egész anyagát, tehát összes légi járműveit a szövetséges és társult hatalmaknak kiszolgáltatta: a más államokban jelentékeny értéket képviselő ily repülőgép- és léghajópark a magyar nemzeti vagyon leltárából hiányzik.

sal vagy azokon belül a fontosabb forgalmi pontokat összekötő törvényhatósági közutakat, amelyeknek hossza 10,949 km ; a kisebb helységek szomszédos forgalmát szolgáló községi, illetve alsóbbrendű közlekedési közutakat 2016 km hosszban ; végül vasúti hozzájáró utakat 207 km hosszban, amelyek a vasúti állomásokat a legközelebbi állami, törvényhatósági vagy községi utakkal kötik össze. A 33,476 km hosszúságú alsóbbrendű közdülő utak, problémánk szempontjából jelentőséggel nem bírnak,¹ mert a közforgalom szempontjából tekintetbe nem jönnek és csak egy község kisebbségi helyi jellegű közlekedésének lebonyolítására valók. A 27,426 km hosszúságú közúti hálózatból 16,836 km van kiépítve ; az egész hálózat 61·4 %-a. Mennyi ezeknek a különböző, országos és helyi érdekű közlekedési közutaknak az értéke?

Az utak csereforgalmon kívül állnak (res extra commercium) ; tehát eladási, forgalmi értékük nincs. A mezőgazdaságilag hasznosított földbirtokhoz hasonlóan, hozadékértékük sem állapítható meg, mert nem adnak hozadékot. A kőutak értékének kipuhatólásánál a statisztikus következképpen csakis azok előállítási költségeire támaszkodhatik, mert fel kell tételezni, hogy az utak építése körül felmerült áldozatok nem hozattak volna, ha az utak értékében azok teljesen meg nem térülnének, ha az építési költségekért a teljes kárpótlás nem volna meg. Nem kell külön hangsúlyozni, hogy az ilyenmő értékkipuhatólások szükségképpen oly messzire mennek vissza, hogy a tényleges állapotról nem is adhatnak teljesen hű képet, ennél fogva az úthálózat jelenlegi értékéről csak megközelítő tájékozást nyerhetünk.

A közlekedésügy egyik legkiválóbb szakembere, néhai Hieronymi Károly kereskedelemügyi miniszter, 1869-ben az állami közutak építését kilométerenként átlag 11,088 frt-ra (25,691·78 P), a megyeit 5676 frt-ra, (13,151·74) becsülte.²

¹ Az utakra vonatkozó adatokat lásd : *Magyar Statisztikai Évkönyv 1926*. Budapest, 1928. (139. lap.)

² Franciaországban az állami utak építési költsége kilométeren-

Kétségtelen, hogy ma nem lehetne az állami és törvényhatósági közutakat ilyen alacsony egységáron kiépíteni; 60 év óta a munkabérek, az útépitéshez szükséges nyerstermékek (kőanyag, cement, bitumen stb.) lényegesen megrágultak. Azonban a mi feladatunkat nem képezi annak kipuhatólása, hogy mennyibe kerülne ma az úthálózat kiépítése, hanem az, hogy mennyi a már kiépített úthálózat értéke, amely részben elhanyagolt állapotban van, részben újabb tőkeberuházásokkal lett jókarban tartva. A karbantartási költségeket nem terheli sem földmunka, sem kisajátítási, sem kőaléptményi költség. Ennélfogva leghelyesebb, ha az úthálózat értéke gyanánt a multban felmerült építési költségeket vesszük alapul, felemelve azokat az áremelkedésnek megfelelő arányban.

Az átlagos építési költség megállapítása, vagyis az 1869. év óta az átlagos áremelkedés nálunk Magyarországon 35 %/o-
kal vehető fel.¹ E szerint az állami utaknál kilométerenként átlagérték gyanánt 34,683·90 pengőt, a törvényhatósági utaknál 17,754·84 pengőt számítva, és tekintettel arra, hogy az

ként átlag 29,476 frankba (= 32,518 P) került, a hivatalos adatok szerint; az egész francia (állami, megyei, községi) úthálózat építési költségét Hieronymi 4 milliárd frankra becsülte 55 év előtt. (*Hieronymi Károly*: «A közmunkaügyek állami kezelése Franciaországban.» Budapest, 1874. 189. és 183. lapon.) Svájcban az állami utak kilométerenkénti építési költsége Bern kantonban 26,574 fr (=29,317 P). *L. C. Mühlemann*: «Untersuchungen über die Entwicklung der wirtschaftlichen Kultur und die Güterverteilung im Kanton Bern.» (Mitteilungen des Bernischen statistischen Bureaus. Jahrg. 1905. Lieferung II. 232. lap.) Vorarlbergben az állami utak építési költsége kilométerenként 50,000 K. *F. Schindler*: «Das Volksvermögen Vorarlbergs.» Ferrara, 1923. (145. lap.)

¹ A hivatalos adatok szerint, az osztrák és magyar vámterületen általában az összes árukra vonatkozólag a Sauerbeck-rendszer alapján kiszámított százalékszám, az 1867—1877. évek áratlagát 100-nak véve, 1910-ben 96·5. Tehát 40 év alatt az árak némi csökkenést mutatnak. 1913-ban a nagykereskedelmi árakat 100-nak véve, 1927 végén a százalékszám 135. (Az adatokra nézve lásd: *Árstatisztika*. Magyar Statisztikai Közlemények. 44. kötet. Budapest, 1913. 331. l., továbbá: *Magyar Statisztikai Szemle*. 1928 november. 1267. lap.)

állami és törvényhatósági utak 78·4⁰/₀-a, tehát több mint háromnegyed része ki van építve, ez átlagértékeket az illető egész kiépített úthálózatra alkalmazva, az állami közutak értéke 127,081,809 P, a törvényhatósági utaké 194.397,723 P.

A községi utak építési költségeiről közvetlen adataink nincsenek ; de figyelembe véve, hogy a községi utak kilométerenkénti átlagos építési költsége Franciaországban 4220 frank¹ és kiindulva abból, hogy Franciaország és Magyarország állami utainak kilométerköltségei között (25,691·78 : 32,518) ugyanolyan az arány, mint a községi utak átlagos építési költségei között, a községi közlekedési közutak kilométer-költsége 1869-ben Magyarországon 3,695·74 pengőben vehető fel, amely 35⁰/₀-kal emelve — az átlagérték-emelkedés fejében — 4989·25 pengőnek felel meg. A 2016 km hosszú községi közlekedési közúthálózat e szerint 10.058,228 pengő értéket képvisel. A községi közdülő utakról és a vasúti hozzájáró utakról adatok hiányában nem szólhatunk. De ezek csekély jelentőségüknél fogva különben sem képviselnek nagyobb értéket. A magyarországi közúthálózat, vagyis az állami, törvényhatósági és községi közutak együttes értéke 331.537,860 P.

2. Az utak kiegészítő részét képező hidak összértékéről adataink nincsenek. A budapesti hat állami Dunahíd építési költsége 53.305,130 P,² hivatalos adatok szerint. Az 1911. évi állami zárszámadásban a budapesti állami hidak 49.195,428·28 K értékben vannak kimutatva,³ ami megfelel 56.992,903·66 pengőnek. A részint vas-, részint kő- és fa-szerkezetű többi hidak értékére következtethetünk a hidakra fordított kiadásokból, amelyekről hivatalos adatok állanak rendelkezésünkre. 1867-től 1915-ig a hidakra fordított kiadások 34.775,598 K-ra

¹ Hieronymi id. m. 249. lap.

² Budapest Székesfőváros Statisztikai és Közigazgatási Évkönyve 1928. Szerkeszti dr. Illyefalvi J. Lajos. Budapest, 1928. (521. lap.)

³ A magyar szent korona országainak állami zárszámadása az 1911. évre. (261. lap.)

rúgtak.¹ A hidak hosszának arányában ebből 18·11 %₀-ot, 6.297,860 K, vagyis 7.296,070 pengőt Csonka-Magyarországra számítva² és ehhez az 1924—1926 években a hidakra fordított kiadások fejében 2.872,560 pengőt adva,³ 10.168,630 pengőt nyerünk a Budapesten kívül lévő hidak értéke fejében, amelyek azonban természetesen nem foglalják magukban az alépítményt képező vasúti hidakat. A hidak megközelítő összértéke fejében 63.473,760 P állítható a nemzeti vagyon leltárába.

3. Míg a nyugati államokban a nemzeti vagyon jelentékeny része van mesterséges vízi utakba fektetve, addig Csonka-Magyarországnak — tekintettel arra, hogy a 235 km hosszú Ferenc-csatorna és a 115 km hosszú Béga-csatorna a magyar szent korona országainak testéből kihalva az utódállamokhoz került — mesterséges vízi úthálózata nincsen.

A nemzeti vagyon leltárába azonban nemcsak a mesterséges vízi utak értéke állítandó be, hanem azok az áldozatok is, amelyeket az állam a folyóvizek hajózhatóvá tétele és általában a természetes vízi utak szabályozása és rendezése érdekében hoz. Csonka-Magyarországnak 1698·6 kilométer hosszú hajózható vízi útja van, amelyből 1629·1 km gőzerővel hajózható.⁴ A magyar szent korona országai 6011·4 km hosszú vízi utainak szabályozása fejében 1867-től 1918. év végéig 358.510,194 koronát ruházott be az állam,⁵ tehát kilométerenként 59,638 aranykoronát, amely átlagösszeget Csonka-Magyarország vízi úthálózatára alkalmazva, a beruházás

¹ *A kereskedelemügyi miniszternek 1897. évi működéséről a törvényhozás elé terjesztett jelentése.* Budapest 1898. (27. lap); *Magyar Statisztikai Évkönyv.* 1911. (224. lap); *u. ott.* 1915. (166. lap).

² *Fellner Frigyes:* «A magyar szent korona országai nemzeti vagyonának és nemzeti jövedelmének megoszlása a mai Magyarország és az utódállamok között». Budapest, 1923. (12. lap).

³ *Magyar Statisztikai Évkönyv.* 1926. (139. lap.) A hidakra fordított kiadások összege az 1924—1926. években 35·907 milliárd K. = 2.872,560 P.

⁴ *Magyar Statisztikai Évkönyv.* 1926. (149. lap.)

⁵ *U. ott.* 1916—1918. Budapest, 1924. (37. és 134. lap.)

összege 1918-ig 101.301,106 aranykoronának felel meg; 1919-től 1926-ig a további beruházás 29.529,871 aranykoronára rúgott (amely összegből a budapesti kereskedelmi kikötő építésére és a soroksári Dunaág rendezésére 22.733,966 aranykorona esik).¹ A 130.830,977 aranykorona tőkebefektetéssel szabályozott természetes vízi utak értéke tehát összesen 151.572,920 pengőre tehető.

A vízi utakba fektetett tőkék mellett számba veendő a hazai hajózási vállalatok hajóállománya is. A kerek és csavaros gőzösök száma 104, 30,132 lóerővel, amelyeknek értéke 19.682,565 P; míg az uszályhajók száma 275, amelyeknek hordképessége 143,983 tonna, értékük pedig 14.462,272 pengő. Csonka-Magyarország hajóparkja e szerint 34.144,837 pengő értéket képvisel.²

A vízi utakba és hajóállományba fektetett tőke összesen 185.717,757 pengőre értékelhető.

4. A becslés következő tárgya a modern forgalmi életnek legfontosabb és legértékesebb közlekedési eszközei: az állami, városi-, községi- és magánvasutak. A vasutak valódi tőkéértéke vagy a befektetett tőkék alapján, vagy a tiszta hozadék szerint állapítható meg.

A m. kir. államvasutak, úgyszintén a számlájára kezelt vasutak, továbbá az általa kezelt helyi érdekű vasutak, végül a magánkezelés alatt álló magánvasutak építési hossza a következőképpen alakult az 1927 június 30-i állapot szerint: ³

	kilométer
M. kir. államvasutak építési hossza	3,056·321
Máv. számlájára kezelt vasutak építési hossza	518·089
« által kezelt helyi érdekű vasutak építési hossza ...	3,466·505
	7,040·915

¹ *U. ott.* 1926. Budapest, 1928. (64. lap.)

² A hajóállományra és azok értékére vonatkozó adatokat a *Magyar Királyi Folyam- és Tengerhajózási r. t.* igazgatóságának köszönjük.

³ Az adatokra nézve lásd: «*A magyar kir. államvasutak állapota és üzleti eredményei az 1926/27. számadási évben.*» Budapest, 1928. (5. lap.); továbbá: *Magyar Statisztikai Évkönyv.* 1926. (143. lap.)

Máv. által külön számadás mellett kezelt vasút építési	kilométer
hossza	66·691
magánkezelés alatt lévő magánvasutak építési hossza ...	1,411·500
a vasúthálózat összes építési hossza	8,519·106

A m. kir. államvasutak és az általa kezelt helyiérdekű és egyéb vasutak névleges befektetési tőkéje 1,762.903,060·35 pengőt képvisel.¹ A 155.532,453 pengő árfolyamveszteségek, illetve kibocsátási költségek leszámításával a tényleges befektetési tőke 1,607.370,607·35 P, tehát egy kilométerhosszra 228,287·26 P tényleges befektetési tőke esik. Ezt az átlagot alkalmazva az 1478·191 km hosszú magán- és egyéb társasági vasutakra, 337.452,173·15 P tőkeértékhez jutunk. E szerint a 8519·106 km összevasúthálózat tényleges befektetési tőkéje 1,944.822,780·50 P.

Az összes magyar vasutak üzleti (szállítási) bevételei az 1925/26. üzletévben 305.600,960 pengőre (3·820,012 billió papírkorona), üzleti kiadásai (a központi és külső szolgálatnál) 219.293,400 pengőre (2·741,168 billio papírkorona) rúgtak.² Az üzleti tiszta hozadék volt 86.307,520 P (1·078,844 billió papírkorona), aminek 25-szöröse (4⁰/₀-os tőkésítés) 2,157.689,000 P tőkeértéknek felel meg.

A valódi hozadékérték kiszámítására egyetlen üzletév tiszta hozadéka nem elegendő alap; vasutainknál azonban több évi átlagösszeg még kevésbé felelne meg, mert az ország megcsonkítása következtében a vasúti forgalom, főképpen nemzetközi vonatkozásban, normális keretekben éveken át csak fokozatosan alakult ki. A forgalmi eszközök igen jelentős része idegen kézbe került, a román megszálló csapatok is nagyszámú kocsit és mozdonyt zsákmányoltak,³ a

¹ id. *Államvasutak üzleti eredményei* 13. lap.

² *Magyar Statisztikai Évkönyv*. 1926. (147. lap.)

³ Lásd e kérdésről részletesen *Laky Dezső*: «Csonka-Magyarország megszállásának közgazdasági kárai.» Budapest, 1923. (373. s. köv. lap) a hol ki van mutatva, hogy a szerelvényekben a kár 7·2 milliárd K. (= 912·960 millió ar. korona).

tetemesen megfogyatkozott járműparkkal a vasúti forgalom rendes méreteket nem öltött. Ha tehát több évi átlag alapján eszközölnénk a számításokat és a még rendszeren ki nem alakult forgalmi évek lényegesen csökkent hozadékösszegeit is figyelembe vennénk, az eredmény lényegesen a tényleges érték mögött maradna. A vasutak hozadéki értékének kifogástalan kiszámítása ott érhető el, ahol a vasútépítés befejezése után, normális viszonyok mellett, az üzemi évek egész sorozata, tarifaemelés nélkül, kedvező és kedvezőtlen évekre, az összes vasúti hálózatra rendelkezésre áll.

A kifejtettek alapján a befektetési tőkeérték és a hozadékérték átlagát : 2,051.255,890·25 pengőt vesszük az állami és magánvasutak tőkeértéke gyanánt.

Végül a 257·7 km hosszú, kisjelentőségű városi- és községi vasutak értékét is ki kell puhatolnunk.¹ A budapesti közúti vasutak pályahossza 184·1 km.² E nyolc közúti vasúti társaság beruházási tőkéje — a hivatalos kimutatás szerint³ — 11.520,544 P, tehát kilométerenként 62,577 P ; ezt az átlagot az ország többi, összesen 73·6 km hosszú közúti vasutaira alkalmazva, azok beruházási tőkéje fejében 4.605,667·20 P értéket kapunk. Az országban lévő városi és községi közúti vasutak beruházási tőkeértéke e szerint 16.126,211·20 P.

Magyarország összes (állami, városi, községi és magán-) vasutainak értéke 2,067.382,101·45 P.

5. A közlekedési eszközökhöz sorozandók még a posta, távirda és telefon. Ha a postát, távirdát, távbeszélőt és az 1925 : IX. tc. 24. §-a alapján életbe léptetett rádió-szolgálatot, mint kizárólagos állami jogot tekintjük bizonyos tárgyak, illetve hírek és előadások szállítására, úgy a posta-, távirda-, távbeszélő- és radio-regale — éppen úgy, mint a belforgalom jogi korlátozásán alapuló egyéb viszonyok —

¹ *Magyar Statisztikai Évkönyv. 1926.* (142. lap.)

² *Budapest Székesfőváros Statisztikai és Közigazgatási Évkönyve. 1928.* (522. lap.)

³ *U. ott* 522. lap.

magángazdaságilag értékes szerzési eszközök ugyan, de közgazdasági szempontból nem jöhetnek a nemzeti vagyron alkotórészei gyanánt tekintetbe. De mint állandó szervezetet és bizonyos létesítményeket igénylő intézmény, mely valóságos tőkeértéket képvisel, beállítandó a nemzeti vagyron leltárába.

Pénzünk értékének állandósulása után a postai díjtételek nagyjában a békeszínvonalon alakultak ki és ezen állandósultak és a postai szállítási eszközök — amelyek részint a háború és forradalmak alatt tönkrementek, részint pedig a román megszálláskor zsákmányul ejtettek — fokozatosan pótolóttak.

A kincstári kezelésben lévő posta, távirda és távbeszélő rendes bevétele az 1926/27. üzletévben 85.950,917·13 P volt, amelyből 77.117,983·89 P rendes kiadás levonása után 7.832,933·24 P tiszta jövedelem marad,¹ ami 4⁰/₀-os tőkésítés alapján 195.823,331 P tőkeértéknek felel meg.

6. Végül a közlekedési eszközökhöz tartoznak a gépjármű járóművek, az automobilon is, amelyek — bár oly jelentőségre távolból sem emelkedtek a közlekedés terén, mint a külföldi államokban — de Csonka-Magyarországon is olyan rohamosan elterjedtek, hogy immár számbaveendő tőkeértéket képviselnek.

A gépjárművek értéke — a megbízható, részletes hivatalos adatok alapján — megközelítő pontossággal állapítható meg. Az 1927 december 31-i állapot szerint a gépjárművek állománya és értéke a következőképpen alakult: ²

	darab	átlagérték	összérték
Személyautók	8,155	10,540 P	85.953,700 P
Bérlautók	1,104	9,500 €	10.488,000 €
Autobuszok	372	18,000 €	6.696,000 €
Teherkocsik	2,886	15,000 €	43.290,000 €
Egyéb gépkocsik	484	15,000 €	7.260,000 €
Automobilon	13,001	11,820 €	153.687,700 P
Motorkerékpárok	4,905	1,930 €	9.470,000 €
Összes gépjárműállomány .	17,906	—	163.157,700 P

¹ A m. kir. legfőbb állami számvevőszék jelentése a magyar államnak az 1926/27. évről szóló zárszámadáshoz. Budapest, 1928. (172. lap.)

² Az adatokra nézve lásd: *Magyar Statisztikai Évkönyv. 1926.*

A gépjárműállomány 163·157 millió pengőnyi összértéke azonban nem állítható a nemzeti vagyon leltárába, mert ez az összeg a gépjárművek értékét új állapotban képviseli, már pedig az összállomány nemcsak új, hanem különböző mérvben elhasznált darabokat is foglal magában. Kérdés tehát, hogy az eladási, illetve beszerzési ár hány százaléka veendő tényleges érték gyanánt? Szakvélemény szerint¹ egy gépkocsi élettartama átlag hét év; az évenkénti elhasználódási együttható, az évi elértéktelenedési hányad tehát 14⁰/₁₀₀. Az 1927. évi gépjárműállomány létrejöttét pontosan megállapíthatjuk a hivatalos statisztikai adatokból:²

	Személy- és bérautók	Teher- és egyéb autók	Motor kerékpárok
Állomány 1921-ben	2184	380	161
Gyarapodás 1922-ben	158	151	269
« 1923-ban	736	190	220
« 1924-ben	949	247	320
« 1925-ben	916	504	492
« 1926-ban	1769	1107	1479
« 1927-ben	2547	1163	1921
Állomány 1927 végén	9259	3742	4905

Az 1921. évi állomány hét év alatt, tehát 1927-ig, 100⁰/₁₀₀-ot veszített értékéből; az 1922. évi gyarapodás 86⁰/₁₀₀-ot, az 1923. évi gyarapodás 72⁰/₁₀₀-ot, az 1924. évi 58⁰/₁₀₀-ot veszített értékéből és így tovább, úgy hogy az 1927. évi gyarapodás-

Budapest, 1928. (140—142. lap és 334. lap); *Magyar Statisztikai Szemle 1928.* (201. s köv. lap.) Dr. Várszeghy János: «Magyarország gépjárműállománya» c. tartalmas cikkét. Az automobilállomány egyes nemeinek átlagértékeit dr. Horovitz György úrnak, a Magyar Általános Gépgyár r. t. vezérigazgatója szakszerű megállapításainak köszönjük, aki a Statisztikai Értékmegállapító Bizottság részére az autók nemeire külön-külön határozta meg az osztrák, német, francia, olasz, amerikai és magyar kocsik darabonkénti értékét. A fenti mérlegelt átlagértékek tehát mint eladási értékek jelentkeznek.

¹ Dr. Horovitz György vezérigazgató úr adata, amelyet Bláthy Otto Titusz úr, a Magyar Tudományos Akadémia tiszteleti tagja megerősít.

² *Magyar Statisztikai Szemle. 1928.* (202. lap.)

nak megfelelő autók értékéből is az év végéig 14⁰/₀ leírandó. Ezen számítás alapján az autóállomány tényleges értéke az új állapotban lévő érték 49·5⁰/₀-ának felel meg a személy- és bérautóknál és 58⁰/₀-ának a teher- és egyéb autóknál. De a gépjárműveknél nemcsak a technikai elhasználódás veendő számba, hanem a technikai vívmányok gyors alkalmazása és a folytonos újítások bevezetése indokol olyan leírásokat is, amelyek még teljesen el nem használt gépjárműveknek ki-selejtezése folytán szükségesek. Ennélfogva a típusok el-avulása címén a tényleges értékéből további 10⁰/₀-ot levonva, a személy- és bérautók tényleges értéke fejében 42.964,777·35 pengő, a teher- és egyéb autók értéke gyanánt 29.882,412 P összeget nyerünk. A motorkerékpárok élettartamát négy évnek véve, az 1924. évi 970 darabból álló állomány 100⁰/₀-ot, az 1925. évi gyarapodás 75⁰/₀-ot, az 1926. évi 50⁰/₀-ot vesz-tett értékéből és az 1927. évi gyarapodásból is 25⁰/₀ leírandó. E szerint a tényleges érték 49·13⁰/₀-a a motorkerékpár-állomány beszerzési értékének, vagyis 4.652,611 P.

Az összes gépjárműállomány tényleges értéke 77.499,800 pengő.

Csonka-Magyarország közlekedési eszközeinek összesített értéke :

Közutak	331.537,860 P
Hidak	63.473,760 «
Vízi utak és hajóállomány	185.717,757 «
Vasutak	2,067.382,101 «
Posta, távirda, távbeszélő	195.823,331 «
Géperejű járóművek	77.499,800 «
<hr/> Közlekedési eszközök	<hr/> 2,921.434,609 P.

A magyar szent korona országai közlekedési eszközeinek értéke 5,797.322,352 K, míg a mai Magyarországnak megfelelő területen lévő közlekedési eszközök értéke a háború előtt 2,125.021,866 K volt.¹ A közlekedési eszközökben

¹ *Fellner F.*: «Ausztria és Magyarország nemzeti vagyona». Buda-pest, 1913. (38. lap); továbbá ugyanazon szerző: «A magyar szent

jelentkező nagy veszteség a Magyar Birodalommal szemben főképp arra vezetendő vissza, hogy vasúthálózatunknak több mint $\frac{3}{5}$ része a leszakadt területekre esett, továbbá a nagy tőkebefektetéseket igényelt vízi utak is több mint $\frac{2}{3}$ része elveszett, az ország két csatornájával együtt. Ellenben a mai Magyarországnak megfelelő területen a közlekedési eszközök értékének csekély emelkedése, a nemzeti vagyon leltárába új tétel gyanánt beállított hajóállományra és géperejű járóművekre és a víziút-hálózatba, főképpen a budapesti kereskedelmi kikötő építésével kapcsolatban eszközölt beruházásokra vezetendő vissza.

A magyar szent korona országainak vesztesége és az utódállamok gazdagodása közlekedési eszközökben háború előtti értékben számítva 3,672.300,486 aranykoronának felel meg.

5. Az ingóságok.

A nemzeti vagyon becslésének legnehezebb pontja: az ingó vagyon értékének megállapítása. A tárgyi módszer segítségével az ingó értékek kipuhatolása azért oly nehéz, mert a termelésre és fogyasztásra szolgáló legkülönbözőbb gazdasági javak, a mezőgazdaság, ipar, kereskedelem készletei és üzemszerei, a készpénz, a házi eszközök, bútorok mindenféle nemei, ruha- és fehérnemű, ékszerek és egyéb drágaságok, a gyűjteményi tárgyak, könyvtárak, tehát csupa olyan javak becslése tartozik e csoportba, amelyek a leltározás elől rejtve vannak, mert azokat a gazdaságokon és háztartásokon belül használják fel rendeltetészerűleg és nincsenek mindenki előtt nyíltan feltárva, mint a földbirtok és az épületek. Éppen ezért az ingatlanok száma, azok kiterjedése és nagysága, szóval mennyiségi viszonyai ösmeretesek a statisztikus előtt és csak azok értékének kipuhatolása

korona országai nemzeti vagyonának és nemzeti jövedelmének megoszlása a mai Magyarország és az utódállamok között». Budapest, 1923. (14. lap.)

okozza a nehézséget ; holott az ingóságok becslésénél a főnehézség az ingóságok mennyiségének kinyomozásában rejlik. Az ingó vagyon túlnyomó része a kutató előtt mindig rejtve marad. Az ingó vagyon e rendkívüli tagozódottsága megoldhatatlanná tenné az ingóságok becslését, ha a biztosítási statisztika nem nyújtana az érték kipuhatólásához támpontot. Minél pontosabb és részletesebb a biztosítási statisztika, annál megbízhatóbb eredmény érhető el, mert nem szükséges a konjekturális statisztika terére lépni.

Problemánk megoldása céljából elsősorban megállapítandó, hogy az összes (tehát úgy a hazai, mint a külföldi) biztosító intézeteknél mennyi a biztosított ingók értéke.

Csonka-Magyarországon a hivatalos tűzkárstatisztika adatai szerint az 1926. év végén az összes biztosított összeg tűzkár ellen 11,993.952,872 P volt.¹ Ebben nemcsak az épületek, ingóságok és szalmás gabonaneműek biztosított értéke, hanem a gyárak felszereléssel és készletekkel is bennfoglaltnak, valamint a mezőgazdasági átalánybiztosítás értéke is. Tehát ebből a 11.993 milliárd pengő értékből ki kell hasítanunk az épületekre és gyárakra, vagyis az ingatlanokra eső értéket, hogy megtudjuk, mennyi a biztosított ingók értéke? A tűzkárstatisztika szerint, a szenvedett kárösszegeből 60.02%₀ esett az ingókra és 39.98%₀ az ingatlanokra.² Ezt az arányt alkalmazva a biztosított összes ingatlan és ingó értékekre, megállapíthatjuk, hogy a 11.933 milliárdból 7,198.770,513.77 pengő esik a biztosított ingó-értékekre.

Ahol kötelező tűzbiztosítás van, ott sem képviseli az összes ingó biztosítás értéke a nemzeti vagyon összes ingó elemeit, mennyivel kevésbé Csonka-Magyarországon, ahol kötelező biztosítás hiányában sok ingóság nincs biztosítva. Tűzmentes, könnyen menthető, nehezen felbecsülhető tár-

¹ Vagyis 149.924,410.9 millió K. (*Magyar Statisztikai Évkönyv. 1926.* Budapest, 1928. 204. lap.)

² Ugyanis 171.194 milliárd kor. tűzkárösszegeből 102.753 milliárd kor. ingó kár volt. (*U. o.* 210. lap.)

gyak egyáltalán nem biztosíthatók vagy nem teljes értékük erejéig. Üzletemberek gyakran csak bizonyos határig biztosítják készleteiket, mert a kockázat egy részét magukra vállalják. A legtöbb biztosító társaságnál készpénz, értékpapírok és ékszerek nem biztosíthatók, műremekek csak mérsékelt határokig. A marhaállomány nagy része, a pincékben és tűzmentes helyiségekben lévő készletek igen gyakran nincsenek biztosítva.

Ennélfogva a biztosított ingó értékek fejében nyert 7·198 millárd pengő sem képviseli az ingóságok valódi összértékét, ennél az sokkal kevesebb. Az összes ingó vagyont a biztosított és nem biztosított ingók együtt adják, kérdés tehát, hogyan aránylik az ingó javak biztosított tömege a nem biztosítottéhoz? Ez megállapítható a kártérítési biztosítási statisztikából, mégpedig a biztosító társaságok által megtérített ingóveszteségek alapján. Feltehető ugyanis, hogy a biztosított ingók összértéke úgy aránylik a nem biztosított ingók összértékéhez, valamint a biztosított ingóságokban bekövetkezett tűzkárok értéke aránylik a nem biztosított ingóságokban bekövetkezett tűzkárok értékéhez. Más szóval, feltehető, hogy az összes ingó nemzeti vagyomból annyi százalék van biztosítva, ahány százalék esik az összes ingó kárból a biztosított ingókban bekövetkezett kárösszegre. Így kiszámítható a nem biztosított ingók értéke, ami a biztosított ingók ösmert értékével együtt adja az összes ingó nemzeti vagyont. A hivatalos tűzkárstatisztikai adatok alapján ¹ 5.896,800 pengőre rúgott a biztosított ingóságokban a tűz által okozott kár összege, míg a nem biztosított ingóságokban a tűz 2.323,600 pengő kárt tett. Ennélfogva ösmervén a biztosított összes ingók értékösszegét (7,198.770,513 P), a következő képletből állapíthatjuk meg a nem biztosított ingók összértékét :

¹ Ugyanis 102·753 milliárd korona ingó összkárból 73·710 milliárd korona esett a biztosított és 29·043 milliárd korona a nem biztosított ingóságokban bekövetkezett károkra. (U. o. 210. lap.)

$$7,198.770,513 : x = 5.896,800 : 2.323,600$$

E szerint a nem biztosított ingóérték $(x) = 2,819.675,600$ pengő, amit a fent talált 7·198 milliard pengő biztosított ingó értékhez adva, nyerjük a 10,018.446,113 pengőre rúgó ingó nemzeti vagyon biztosítási értékét, amely összeg azonban a valódi értéknél alacsonyabb, ha tekintetbe vesszük, hogy a biztosítási érték az ingó tulajdon teljes értéke mögött marad az esetek nagy részében, továbbá, hogy a tűzmentes helyen őrzött javak sem a biztosított ingó javak értéke között nem szerepelnek, mert biztosítva nincsenek, sem a kárösszegekben, mert a tűzkártól mentesek maradtak. A valódi érték kipuhatolása céljából a biztosítási értéket öt százalékkal mérsékelten felemelve, az ingó nemzeti vagyon valódi értéke gyanánt 10,519.368,418 pengőt nyerünk.

Hogy ez a 10·519 milliárd pengő ingó összérték a tényleges értékviszonyoknak megfelel, az kitűnik abból, ha az ingó vagyonoknak nagyobb csoportjaira tekintünk, amelyekből közvetlen és hivatalos értékadatok állnak rendelkezésre.

Az 1927. év tavaszán végrehajtott haszonállat-összeírás szerint Csonka-Magyarországon volt: ¹

Állatállomány	darabszám	érték
szarvasmarha.....	1.805,438	668.742,715 P
ló	903,326	423.591,375 «
sertés.....	2.386,664	409.152,386 «
juh.....	1.610,716	35.241,121 «
kecske	36,418	648,947 «
az állatállomány létszáma	6.742,562	1,537.376,544 P

értékben.

E szerint a baromállomány (élő leltár) összes értéke 1,537.376,544 P. A kevésbbé értékes magyar fajtájú szarvasmarhával szemben a nyugoti fajtájú szarvasmarha erős szaporodása, amely folyamat az 1895. évi állatszámllálással egyre jobban megindult, az 1911. évben végrehajtott állatszámllálás óta folytatódott. Az így mutatkozó értékelkedést

¹ Az adatokra nézve részletesebben lásd 94. l. III. sz. táblázatot.

lényegesen ellensúlyozta az ökorállomány erős csökkenése, aminek oka, hogy az ökor, mint igáseső, nagyon vesztett jelentőségéből a gépszerű termelés és üzem elterjedésével a mezőgazdaságban.

A mezőgazdasági holt leltár értékét részint a gőzcséplőgépek és egyéb hőmotoros és járgányos cséplőgépekre, továbbá a szántógépekre vonatkozó közvetlen statisztikai adatokból, részint a mezőgazdasági gépekre és eszközökre is kiterjedt és az 1895. évben végrehajtott mezőgazdasági statisztikai felvétel eredményeinek a mai állapotokkal való egybevetése alapján állapítottuk meg.

A szántógépszerelvények száma Magyarországon az 1925. év végén 549 volt,¹ 53.756,000 P értékben, amelyből értékcsökkenési hányad címén 36·3%-nak megfelelő 19.502,668 pengőt leírva, 34.253,332 pengőt vehetünk fel tényleges érték fejében.

A gőzcséplőgépek, egyéb hőmotoros és járgányos cséplőgépek száma Magyarországon az 1926. év végén 24,385 volt,² 203.883,350 P értékben, amelyből értékcsökkenési hányad címén 48·4% fejében 98.679,541 pengőt leírva, 105.203,809 pengőt számíthatunk tényleges érték gyanánt.³

¹ Az adatokra vonatkozólag lásd : *Konkoly-Thege Gyula*: «A szántógépek elterjedése Magyarországon» című értekezését. (*Magyar Statisztikai Szemle* 1926. 7. szám, 431. lap.) A tényleges értéket úgy állapítottuk meg, hogy 536 drb kétgépes szerelvény átlagára fejében egyenkint 100,000 P-t, a 13 drb egygépes szerelvény átlagára fejében pedig 12,000 P-t számítottunk. Tekintettel arra, hogy a gőzszántógépek üzemképességének tartama átlag 30 év, az 549 drb szántógép 44·62 %-át pedig 1914 előtt szerezték be, 21·90 %-át 1915—1919-ig, végül 33·48 %-át 1920 után, ennél fogva értékcsökkenés címén, a szántógépek 53·756 millió P-nyi összértékének 44·62 %-ából 50 %-ot, 21·90 %-ából 33 $\frac{1}{3}$ %-ot és 33·48 %-ából 20 %-ot írtunk le, vagyis 19·502 millió pengőt, mely átlag 36·3 %-os értékcsökkenési hányadnak felel meg.

² *Magyar Statisztikai Évkönyv 1926*. Budapest, 1928. (74. lap.) A 9774 drb gőzcséplőgép fejében egyenként 19,600 P, a 6616 hőmotoros cséplőgép fejében 12,200 P és a 7995 drb járgányos cséplőgép fejében 450 P átlagárat vettünk fel.

³ A gőzcséplőgépek tartama átlag csak 20 év, ezért a fent kiszámí-

Az egyéb mezőgazdasági gépek, munkaeszközök, szerszámok értéke fejében 381.862,950 pengőt veszünk számításba ; a holt leltárnak e csoportba tartozó elemei értékcsökkenési hányad levonása nélkül veendőek fel, minthogy a kisebb mezőgazdasági szerszámok és eszközök állandóan jókarban tartandók, pótlandók és így elhasználás címén nem indokolt beszerzési árak leszállítása.¹

A mezőgazdasági holt leltár értéke összesen 521.320,081 pengőre tehető.

Hogy ez a becslési eredmény a tényleges állapotot megközelíti, az abból is látható, ha a holt leltárt az adóztatási eljárásra érvényes szabályok alapján értékeljük. A jövedelem- és vagyonadó 1928. évi kivetése tárgyában kibocsátott pénzügyminiszteri körrendelet² 4. §-a szerint, a gazdasági (holt) felszerelések értéke gyanánt, a birtok felszerelésének arányában, a földbirtok értékének 6—12⁰/₀-át kell számításba venni. Az 1928. évi vagyonadókivetés alapjául 5,081.252,820

tott 36,3 %-os értékcsökkenési hányadot egy harmaddal felemelni kellett.

¹ Az egyéb mezőgazdasági gépek, munkaeszközök és szerszámok részletes értékelése a következő : 210,000 drb kézieke vasból (à 90 P) 18.900,000 P ; 630,000 drb kézieke fából (à 45 P) 28.350,000 P ; 420,000 kézihajtású szecs kavágó (à 100 P) 42.000,000 P ; 10,760 erőhajtású szecs kavágó (à 500 P) 5.380,000 P ; 430,760 drb ré pavágó (à 60 P) 25.845,000 P ; 630,000 drb kisebb vetőgép (à 200 P) 126.000,000 P ; 10,760 drb nagyobb vetőgép (à 650 P) 8.070,000 P ; 10,760 drb tengerimorzsoló (à 100 P) 1.076,000 P ; 850,760 drb borona (à 50 P) 42.538,000 P ; 546,000 drb szekér (à 120 P) 65.520,000 P. Egyéb kisebb munkaeszközökre, szerszámokra, mezőgazdasági gépekre az itt felsorolt értékek 5%-át, 18.183,950 pengőt számítunk. A mezőgazdasági gépek, munkaeszközök és szerszámok darabszámát a mezőgazdasági statisztikában (A magyar szent korona országainak mezőgazdasági statisztikája. IV. köt. Budapest, 1900. 57. lap) kimutatott darabszámoknak és az egyes birtokkategóriák számának a mai Magyarország kis-, közép- és nagy gazdaságainak számával való egybevetése alapján állapítottuk meg.

² A m. kir. pénzügyminiszternek 1928. évi 13,500. sz. körrendelete a jövedelem- és vagyonadó 1928. évi kivetése tárgyában. (*Budapesti Közlöny 1928 január 26-iki 21. szám.*)

pengő értékű mező- és erdőgazdasági ingatlan szolgált,¹ amelynek 9⁰/₀-a, a fenti arányszámok átlaga alapján, mutatja a gazdasági holtleltár 457.312,753 P-re rúgó adóértékét.

Egy harmadik módszer útján nyert eredmény is meg erősíti becslésünket. Kiváló gyakorlati mezőgazdák és szakírók általános érvényű szabályokat állapítottak meg közepes értékű földbirtokok üzemi tőkeszükségleteire vonatkozólag. E szerint, átlagos művelés mellett, egy katasztrális holdra átlag 37·5 aranykorona holt leltár-érték számítható.² Ezt az ország 15.222,451 kat. holdnyi egész termő területére átlagosítva, 661.263,271 pengő holt leltár-értéket nyerünk. A holt leltár túlalacsony adóértékének és a tudomány és gyakorlat által szükségesnek talált holt leltár-értéknek középárányosa : 559.288,012 P megközelíti a fent kimutatott 521.320,081 pengőre rúgó mezőgazdasági holt üzemi tőke értékét, amely utóbbit a nemzeti vagyon leltárába beállíthatjuk.

Osonka-Magyarország 7·4 millió métermázsa gabona- és tengeri készlete az 1927. évi aratáskor 217.575,000 P-re tehető.³

¹ Dr. Vargha Imre pénzügyminiszteri államtitkár úr szíves közlése szerint.

² Reichenbach Béla egyetemi tanár adatai szerint egy kat. holdra eső holt leltárérték :

külterjes üzemmód mellett	20—30	aranykorona
közép	«	30—45 «
belterjes	«	45—60 «

ami holdanként 37·5 K = 43·44 P.

³ Volt ugyanis a készlet és a budapesti áru- és értéktőzsde jegyzései alapján a gabonaneműek évi átlagára métermázsanként :

	millió métermázsa	1927. évi átlagáron pengő	összes értéke millió pengő
búza	4·60	31·88	146·648
rozs	1·20	27·83	33·396
árpa	0·70	24·43	17·101
zab	0·30	23·30	6·990
tengeri	0·60	22·40	13·440

217·575

A készletek mennyiségére vonatkozólag lásd : «A világ mezőgazdasági termelése az 1927. évben.» Kiadja a m. kir. földművelésügyi minisz-

Csonka-Magyarországon a mezőgazdasági élő és holt leltár, valamint a termés-készlet értéke összesen 2,276.271.625 P-re tehető.¹

A gyárakban, ipartelegeken és egyéb vállalatoknál felhalmozott anyag- és árukészletekről is vannak hivatalos adataink, amennyiben a Csonka-Magyarországon lévő 1559 ipari részvénytársaságnál és egyéb részvénytársasági vállalatnál 1926-ban az anyag- és árukészlet 524.896,320 pengőben van a mérlegben felvéve.² Az egyéni iparvállalatok készleteiről adataink nincsenek. Az összes iparvállalatoknál felhalmozott készletekről tehát csak hozzávetőleg adhatnánk számot. Egy részvénytársasági iparvállalatra átlag 260,717 P értékű anyag- és árukészlet esik. Ha az egyéni iparvállalatokra, amelyek rendszerint kisebb ipartelegek, átlag a készletek negyedrésztét számítjuk, úgy az 1077 egyéni iparvállalat³ készlete

$$\left(\frac{260,717}{4} \times 1077 \right)$$

volna 70.198,052 P, ami a fent kimutatott 524.896 millió pengőhöz adva, az összes ipar- és egyéb vállalatok anyag- és árukészlete gyanánt 595.094,372 pengőt nyerünk.

Az ingó vagyon egyik jelentős tétele az ország nemes ércpénzkészlete, amely aranyérmékből, aranyrudakból, külföldi és kereskedelmi érmékből, nemes devizákból és valuták-

ter. Budapest, 1927. (183. lap.) Az átlagárak adatait a m. kir. központi statisztikai hivatalnak köszönjük.

¹ Érdekes, hogy míg Csonka-Magyarországon az élő leltár mintegy háromszorosa a holt leltár értékének, addig a magyar szent korona országában csaknem hétszer volt nagyobb az élő leltár, mint a holt felszerelés. Ez mutatja, hogy mennyire emelkedett a mezőgazdasági gépek szerepe az ígás erő helyett.

² *Magyar Statisztikai Évkönyv 1926.* Budapest, 1928. (107. és 110. lap.) Az anyagkészlet a részvénytársaságoknál 1.983,785 millió K, az árukészlet 4.577,419 millió K, vagyis összesen 6.561,204 millió K, amiből az iparvállalatokra 5.080,702 millió K esik (406.458,160 P).

³ U. o. 28. lap.

ból, vert és veretlen ezüsből áll és 361.822,290 pengőre rúg ; ebből a Magyar Nemzeti Bankra 311.709,938 P esik,¹ míg a hitelintézetek valuta- és devizakészletére 47.915,152 P, egyéb, nem hitelintézeti részvénytársaságok idegen pénzkészletére pedig 2.197,200 P.

Ha tovább elemezzük a 10·519 milliárd pengő ingó nemzeti vagyont, úgy már kénytelenek leszünk a konjekturális statisztika ingatag talajára lépni. Mindennemű házi készletre, bútorokra, ruhákra, fehérneműekre, ékszerekre, műtárgyakra stb. 1,562.276,000 P esik, ha az 1.952,845 háztartásra,² tehát családonként átlag 800 pengőt számítunk. Míg az ingók összértékéből ily módon még fennmarad 5,723.904,131 P esnék az állam, a városok és községek vagyonára, szerek-, anyagok- és eszközökben, különböző üzlet-helyiségekben felhalmozott árukészletekre, az egyházi kincesekben, múzeumokban, képtárakban, könyvtárakban stb. fekvő értékekre. Az ingó vagyonnak ilyen alkotóelemekre bontása ellenpróbának tekinthető ; mert más természetű adatok segítségével mutatja, hogy a biztosítási statisztika adataival nyert eredmény a valósághoz közel áll.

Az értékpapírok — az objektív módszerrel keresztülvitt becslésnél — mint ingó vagyonelemek figyelembe nem jöhetnek ; ezek csak képviselik, de nem testesítik meg az értékeket ; nem javak önmagukban, csak igényt jelentenek javakra. Ennélfogva csak magángazdasági, de nem közzgazdasági szempontból vagyontárgyak. Ha egy értékpapír megsemmisül, úgy az magángazdasági szempontból veszteség,

¹ A Magyar Nemzeti Bank közgyűlésének IV. rendes évi ülése 1928. évi február hó 6-án. Budapest, 1928 (4. lap) ; továbbá id. Magyar Statisztikai Évkönyv 1926. (110. és 177. lap.)

² Az 1920. évi népszámláláskor 1.828,264 háztartást számláltak, 7.980,143 lélekszám mellett. A kiszámított népesség 1927. év végén 8.525,725 lélekből állott, amely népszaporodás arányában a háztartások száma 1.952,845-re emelkedett. (Az 1920. évi népszámlálás. V. rész. Budapest, 1928. 5. lap ; továbbá : Magyar Statisztikai Évkönyv 1926. 8. és 331. lap.)

de nem az közgazdassági szempontból, mert a nemzeti vagyon állagában változás nem áll be. És pedig azért nem, mert az értékpapír követelést jelent ugyan a birtokosra nézve, de ugyanakkor az tartozása az azt kiállítónak. Az értékpapír megsemmisülése veszteség az értékpapír birtokosára, mert azzal követelése is megszűnik; de ugyanakkor nyereség az értékpapír kiállítójára, mert tartozása nem lesz többé. Vagyis az értékpapírnál követelés áll mindig tartozással szemben. Egymást rekompenzálják.

Nem így a külföldi értékpapíroknál. Ha egy belföldinek birtokában lévő külföldi értékpapír megsemmisül, ez nemcsak az illető birtokos kára, tehát nemcsak a magánvagyonra, hanem a nemzeti vagyonra nézve is veszteség, mert igényt képvisel, követelési jogot jelent külföldi javakra. A nemzeti vagyonnak tehát alkotórészei a külföldiek elleni tőkekövetelések is, míg a belföldieknek egymásközt fennálló követeléseik nem tárgyai a nemzeti vagyonnak. A takarékbetétek pl. nem veendők számításba, mert a betevőre nézve ugyan vagyonelemet jelentenek, de egyúttal tartozásai a betétet kezelő belföldi intézetnek; a külföldön elhelyezett betétek ellenben úgy magángazdassági, mint közgazdassági szempontból vagyonelemek, mert követelést jelentenek a külfölddel szemben. A külföldieknek Csonka-Magyarországon gyümölcsöző betétei ellenben az ország tartozása gyanánt jelentkeznek, tehát a nemzeti vagyonból levonandó tételt képeznek, éppúgy, mint a külföldi kézben lévő magyar értékpapírok. Éppígy nem veendők számításba pl. a magyar intézetek által kibocsátott záloglevelek sem, amelyek egyben a kibocsátó intézetek tartozásai, mert a földbirtoknak és épületeknek, mint jelzálogoknak teljes értékét állítottuk a nemzeti vagyon leltárába, kétszeres számítás volna tehát, ha a záloglevelek értékét is felvennők a vagyonleltárba.

Amint indokolt volt az öröklési adatok alapján különleges módszerrel kipuhatolni a mezőgazdassági ingatlanok értékét, éppígy megkísérelhetnők az ingó vagyon becslését

is az ingó hagyatékokra vonatkozó adatok segítségével, ha ez — a rendelkezésünkre álló adatok természeténél fogva — nem volna kilátástalan.

Csonka-Magyarországon 1927-ben haláleset következtében tulajdonost változtató és halálesetre szóló ajándékozási illeték alá került ingók értéke 19.442,829 P volt,¹ amely összeg, mint az ingók örökösödési annuitása, szorozva a valószínű középlettartamot kifejező évek számával, 33·1725 évvel,² mutatja az egy generáció kihaltával haláleset folytán gazdát cserélt összes ingók értékét, ami 644.967,245 pengőnek felel meg. Ez az eredmény annyira messze mögötte marad az objektív módszerrel nyert 10·519 millárd P értéknek, hogy már az első pillantásra látható az eredmény hasznavehetetlensége. Közelebbi vizsgálódás mellett megtaláljuk ennek okait. Mindenekelőtt megállapíthatjuk, hogy az egész hagyatékot terhelő adósságokat és egyéb terheket elsősorban az ingó hagyatékból kell fedezni; a fent kimutatott 19·442 millió P tehát nem az összes ingó hagyatékok bruttó értéke, hanem csak az egész hagyatékokat terhelő összes tartozás levonása után még fennmaradó tiszta ingó hagyatékok, tehát az évenként öröklés tárgyát képező tényleges ingó vagyonnál sokkal kevesebb. De még ha az összes bruttó ingó hagyatékok mérve lenne is ösmert, az adatok így sem tükröznék vissza a tényleges állapotot. Hiszen köztudomású, hogy az ingó hagyatékok túlnyomó részét — a sokszor súlyos öröklési illeték lerovásának elkerülése végett — az államkincstár elől elrejtik. Az eltitkolt ingó hagyatékok pótlása fejében tehát a bruttó ingó értékeknek is többszörösét kellene vennünk, hogy az ingó vagyon valódi értékét kinyomozzuk.

¹ Az öröklési illeték alapja volt	257.966,039 P
Az ajándékozási illeték alapja volt	75.920,113 P
	<u>333.886,152 P,</u>

amelyből ingatlanra esett 314.443,323 P, ingóra 19.442,829 P. (Az adatokra vonatkozólag lásd *jelen dolg.* 18. lap, 1. jegyzet.)

² L. I. táblázatot és *jelen dolg.* 18. lap.

A haláleset folytán gazdát cserélt ingó vagyonhoz hozzáadandó volna a jogi személyek (testületek, társulatok, javadalmak és alapítványok, városok, községek, részvénytársaságok, szövetkezetek stb.) ingó vagyona is, mert ezek után öröklés sohasem nyílik meg, delatio hereditatis soha be nem állhat, tehát nem esnek a jogi személyek ingóságai öröklési illeték alá, hanem a helyett — mint ezt az ingatlanoknál részletesen kifejtettük — illetékegyenérték tárgyai. Minthogy azonban — tekintettel arra, hogy az illetékegyenérték fizetésére köteles jogi személyek ingó vagyona túlnyomórészt elértéktelenedett államadóssági és egyéb kölcsönkötvényből, záloglevélből, továbbá használati tárgyakkól (bútorok, felszerelés) áll, az ingó vagyonok után kivethető illetékegyenérték pedig a jelenlegi viszonyok mellett a kezelési költséggel arányban nem álló csekély hozadékat adna — az 1927 : V. tc. 25. §-a az ingó vagyon után fizetendő illetékegyenértéket eltörölte, ennél fogva az illetékegyenérték alá vont ingó értékekről számot nem adhatunk. Éppen így nem tudjuk, mennyi értéket képviselnek az állam tulajdonát képező ingók, amelyeknek értékét a zárszámadások ki nem mutatják, pedig az ingóságoknak ez a csoportja is számbaveendő volna, mivel ezek sem öröklési illeték, sem illetékegyenérték alá nem tartoznak. Mindezeknél fogva az ingó vagyon értéke fejében a tűzkárbiztosítási statisztika alapján kipuhatolt 10,519.368,418 pengő értéket fogadjuk el végeredmény gyanánt.

A magyar szent korona országainak ingó vagyona 13,309.570,984 korona volt, amelyből arra a területre, amely Csonka-Magyarországot alkotja, 6,891.296,615 korona esett.¹ Az ingó vagyonban mutatkozó nagy veszteség a magyar szent korona országaival szemben elsősorban a baromállomány létszámában beállott nagy csökkenésre vezethető vissza, amelyet a minőségbeli javulás csak részben volt képes ellensúlyozni. Lényegesen kevesebb az ország terméskészlete is, ami a belfogyasztás fedezése után fennmaradó

¹ *Fellner F.* id. munkái 46. és illetve 16. lapon.

kisebb termésfeleslegre vezethető vissza. A mai Magyarországnak megfelelő területen ellenben az ingó vagyonérték számottevő emelkedést mutat. Ez kisebb részben a gyárak és ipartelepek nyersanyag- és árukészleteinek gyarapodására vezethető vissza, ami az ország iparosodásának természetes következménye, túlnyomórészt azonban csak látszólagos, mert a meglévő ingó javak szerepelnek az általános áremelkedés folytán nagyobb értékben.

A magyar szent korona országainak vesztesége és az utódállamok gazdagodása ingó vagyonban, háború előtti értékben számítva 6,418.274,369 aranykoronának felel meg.

6. Követelések és tartozások a külfölddel szemben.

A nemzeti vagyon mérvére befolyást gyakorolnak a külfölddel szemben fennálló követelések és tartozások is. A külföld elleni követeléseket — mint a nemzeti vagyon alkotórészeit — a nemzeti vagyonhoz kell adni, a külfölddel szemben fennálló tartozásokat pedig abból levonni, hogy a tiszta nemzeti vagyon értékösszegéhez jussunk. Természetes, hogy a belföldieknek követelései, illetve adósságai belföldiekkel szemben figyelmen kívül hagyandók, mert a belföldieknek egymás között fennálló követelései és tartozásai — közgazdasági szempontból — kölcsönösen fedezik egymást. Ezek csak magángazdasági szempontból vagyonelemek, de a nemzeti vagyon mérvére nincsenek befolyással. Egyik magángazdaságból a másikba folynak és így a nemzeti vagyon megosztására vannak hatással, nem pedig annak számszerű nagyságára.

A nemzeti vagyon megállapításánál számításba a belföldieknek csakis a külföldiekkel szemben fennálló követelései és tartozásai jöhetnek.

1. Csonka-Magyarország tartozásai a külfölddel szemben megbízhatóbban állapíthatók meg, mint követelései. Pontos és kimerítő adataink arról, hogy az országnak a külföld elleni

követelései mennyire rúgnak, a dolog természeténél fogva, nincsenek. Minden adat nélkül is megállapíthatjuk azonban, hogy egy olyan tőkeszegény ország, mint Csonka-Magyarország, amely nemzeti termelését nagyrésztben külföldi tőke segítségével folytatja, nem lehet számbajövő összegekig hitelezője a külföldnek. Ez azonban nem jelenti azt, mintha az ország nem rendelkezhetnék külföldi értékekkel.

A Csonka-Magyarországon lévő hitelintézetek és az általuk kezelt alapok és alapítványok birtokában 1927. év végén 40.693,875 P külföldi értékpapír volt.¹ Ez az összeg azonban a külföld elleni követeléseket nem meríti ki, mert árvapénztáraknál, magánosok stb. kezeiben is vannak külföldi értékpapírok. Ha e címen csak ugyanannyit veszünk számításba, úgy Csonka-Magyarországnak külföldi értékpapír-állománya 81.387,750 P.

A budapesti bankoknak külföldi szindikátusi érdekeltsége 17.341,952 P, amely mint követelés a külfölddel szemben jelentkezik.²

A külföld elleni követelésekhez sorozandók a belföldieknek külföldön gyümölcsöző takarékbetétei és folyószámlakövetelései, amelyekről azonban, adatok hiányában, még megközelítő tájékozást sem adhatunk. Ez a tétel nem lehet jelentéktelen, ha figyelembe vesszük, hogy nemcsak magánosok, hanem főleg hitelintézetek és egyéb vállalatok is rendelkeznek idegen valutára szóló követelések felett.

A magyar szent korona országainak feldarabolása következtében egyes magyar iparvállalatok gyári és üzemi telepei megszállott területre esnek, tehát külföldön vannak és pedig egészben vagy részben.³ Viszont e magyar vállalatok rész-

¹ *Magyar Statisztikai Évkönyv 1926.* Budapest, 1928 (190—191. l.). Az 1926. évi külföldi értékpapírállomány 31.050,616 P-ben van kimutatva. Az 1927. évi adatokat a *m. kir. Központi Statisztikai Hivatal* volt szíves rendelkezésünkre bocsátani.

² *Magyar Statisztikai Évkönyv 1926.* Budapest, 1928 (192. lap).

³ Ilyen vállalatok a Beocsini Cementgyári Unió r.-t., Magnezit-Ipar r.-t., Urikány-Zsilvölgyi Magyar Kőszénbánya r.-t., Union des

vényei, amelyek túlnyomó vagy jelentékeny részben magyar kézben vannak, egy hányadban külföldiek tulajdonát képezik. E részvények összértékéből annyi százalékot kell a magyar nemzeti vagyonhoz számítani, ahány százaléka a telepnek van külföldön, levonva azonban az összértékből a külföldön lévő részvények értékét. A külföld elleni követelések rovatába állítandó aktív tétel gyanánt tehát e részvények árfolyamértékének az a hányada, amely a vállalat összes telepeiből a külföldre eső rész százalékos arányának megfelel; míg a külfölddel szemben fennálló tartozások rovatába kerül a külföldön lévő részvények értéke.

Az érdekeltségtől és szakkörökből nyert adatok alapján tett számításaink szerint a magyar vállalatok külföldön lévő telepei fejében mintegy 186.807,480 P értéket vehetünk fel követelés gyanánt, amely összeg azonban a vonatkozó vállalatok külföldön lévő és — lentebb — a külfölddel szemben fennálló tartozások rovatába könyvelendő részvény-hányadának értékével kisebb.

A magyar helyiérdekű vasúti részvénytársaságok tulajdonában lévő vasúti hálózat egy része — az ország feldarabolása következtében — megszállott területen, tehát külföldön van. Nyilvánvaló, hogy a vasúti hálózatnak külföldön lévő része magyar tulajdon gyanánt jelentkezik, ha az elsőbbségi részvények magyar kézben vannak. Ellenben, ha az elsőbbségi részvényállomány egy hányada külföldi birtokot képez, az éppúgy levonandó tételt jelent, mint a külföldi kézben lévő az az elsőbbségi részvény mennyiség, amely belöldi hálózattal bíró magyar vasúttársaság kibocsátása. Ennélfogva a magyar helyiérdekű vasútak külföldön lévő hálózatának értéke fejében — az országnak a külfölddel szemben fennálló követelése gyanánt — az elsőbbségi részvényállomány értékéből annyi százalék veendő számításba, ahány

usines et des exploitations forestières de Nasic, Ofa Holzindustrie A.-G. Zürich, Brassói Cellulozegvár r.-t., Cukorgyár r.-t., Veliki-Beckerek stb.

százaléka a hálózatnak a külföldön van. Viszont a külfölddel szemben fennálló tartozások közé állítandó be a külföldi birtoklásban lévő magyar helyiérdekű vasúti elsőbbségi részvényállomány.

A magyar helyiérdekű vasúti részvénytársaságok külföldi (megszállott) területen lévő vonalainak hossza 3434 kilométer, értéke 85.356,287·78 pengő.¹

Csonka-Magyarország követelése a külfölddel szemben 370.893,470 pengőben mutatható ki.

A magyar szent korona országainak követelése a külfölddel szemben 192.254,152 korona volt.² A mai Magyarországnak követelése a külfölddel szemben tehát jóval nagyobb. Ez nem azt jelenti, mintha a tőkeszegény Csonka-Magyarország nagyobb kihelyezéseket eszközölt volna a külföldön, hanem csak azt mutatja, hogy az ország feldarabolása következtében magyar magántulajdonban és belföldön lévő ipartelepek és vasútvonalak egészben vagy részben külföldi (megszállott) területre jutottak. E vagyonrészek Csonka-Magyarország nemzeti vagyontárában mint külföld elleni követelések szerepelnek, a magyar szent korona országaiban ellenben, mint belföldön volt vagyontárgyak részint az épületek, részint az ingók, részint a közlekedési eszközök rovatában voltak számba véve.

Ezzel befejeztük a nemzeti vagyon összes aktív tételeinek leltározását és áttérhetünk a külfölddel szemben fennálló tartozások összegének kipuhatólására, amely, mint passzívum, levonandó tételt képez.

2. Csonka-Magyarország tőketartozása szemben a külfölddel jelentékenyen meghaladja a külföld elleni követeléseit. A tartozások összegének pontos megállapítására hiányoznak ugyan a támpontok, de a tartozások többletére minden statisztikai vizsgálódás nélkül előre is következtethetünk abból, hogy Magyarország mindenkor, tehát már megcson-

¹ Az adatokra nézve lásd a 92. l. II. sz. táblázatot.

² *Fellner Frigyes*: «Ausztria és Magyarország nemzeti vagyona.» Budapest, 1913. (59. lap.)

kítása előtt is, tőkeszegény ország volt, amely termelését nagyrészt külföldi tőkével folytatja. Ez kifejezésre jut abban, hogy a külföldi tőke elhelyezése különböző magyarországi hitelintézeti, ipari, kereskedelmi, közlekedési és biztosítási vállalatokba jelentékeny, továbbá, hogy államadóssági kötvényeinknek, zálogleveleinknek, községi kötvényeinknek, vasúti és egyéb címleteinknek csaknem kizárólagos piaca a külföld. Csonka-Magyarország nemzetközileg az ú. n. adóországok sorába tartozik, mert nagyrésztben külföldi tőkével dolgozik, amelyet részint meghatározott magasabb kamathozadék állandó biztosításával, részint osztalék- és árfolyamemelkedésben álló nyereségek kilátásba helyezésével törekszik magához vonni.

Csonka-Magyarország a tőkebeszerzés terén még inkább a külföldre van utalva, mint voltak a magyar szent korona országai. Mert a pénzérték állandósításával lassan megindult takarékoság révén képződő tőkék távolról sem elegendők a belföldi tőkeszükséglet kielégítésére és alig lehet arra számítani, hogy e megtakarításokat megint olyan fiduciarius értékekbe fektessék, amelyeket a háború, a forradalmak és az infláció megsemmisítettek, a nélkül, hogy azokat — mint a magyar törvénytárban gyámoltak és gondnokoltak vagyónak befektetésére kijelölt, tehát kizárólag biztosnak minősített papírokat — az állam legalább részben valorizálta volna. A belföld tehát a meghatározott kamatozású papírok elhelyezése szempontjából alárendelt forrás marad.

Ilyen körülmények között az ország tőkeéhsége jóformán kizárólag a külföldtől nyerhet kielégítést. Igazolja ezt Csonka-Magyarországnak a háború után, a pénzérték állandóságának helyreállításával folyamatosan megindult eladósodása a külfölddel szemben.

A magyar államadósság mérvéről és annak a bel- és külföld közötti megoszlásáról az állami költségvetés ad számot.¹

¹ *Állami költségvetés az 1928/29. évre. Részletezés. I. füzet. Budapest, 1928. (100. és köv. lapok.)*

Az állami adósságok négy csoportba oszlanak. Az elsőbe tartoznak a háború előtti időből származó állami adósságok. A jóvátételi bizottság határozata szerint a címletszerű, nem-biztosított állami adósságok eredeti álladékanak $45\cdot733\%$ -a esik a mai Magyarországra. Míg a földtehermentesítési kölcsönnél és a városoknak és községeknek kiadott $4\frac{1}{2}\%$ -os kötvényeknél az eredeti álladék $49\cdot629\%$ -a. A biztosított adósságokból a mai Magyarországot terhelő rész adósságonként külön állapítottatott meg. A háború előtti időből származó és Csonka-Magyarországot terhelő állami adósságok álladéka 942.071,596 P, amelyből 941.843,600 P-nek megfelelő rész külföldön van.¹ A második csoportba a háború kezdetétől a békeszerződés életbeléptéig felvett adósságok tartoznak. Vagyis a háború alatt kibocsátott és a nosztrifikálási eljárás alapján Csonka-Magyarországra eső, teljesen elértéktelenedett papírkoronára szóló címletekben kifejezett államadósságok, egyéb, főképp függő adósságok és a nemzetközi segélyhitel (Relief-kölcsön). Az e csoportba tartozó állami adósságok álladéka 13.832,209 P, amelyből külföldre esik 13.079,979 P értéknek megfelelő összeg. A harmadik csoportba a békeszerződés életbeléptétől kezdve felvett állami adósságok tartoznak, az 1924. évi ú. n. szanálási kölcsön kivételével. Tehát az államjegyforgalom átvállalásából a Magyar Nemzeti Banknál fennálló adósság, az ú. n. kényszerkölcsön, a külföldi állami és magántartozások rendezésével kapcsolatban külföldön felvett és egyéb kölcsönök. Az e csoportba tartozó állami adósságok álladéka 259.880,150 pengő, amelyből a külföldre 89.495,655 pengőnek megfelelő összeg esik. Végül

¹ A háború előtt felvett többvalutás, aranyforintos és idegen valutára szóló kölcsönök után a külföldre teljesítendő fizetések az eredeti kamatozásnak megfelelő kamatösszeg 32, illetve 27 %-ával teljesítettnek, azonban ezen a címlettulajdonosok által Párizsban létesített közös pénztár, a Caisse commune keretébe tartozó kölcsönök tőkeálladékát az arany-, illetve külföldi érték 100 %-ában állítottuk be. (U. o. 98. lap.)

az államadósság állományában jelentős tétel az 1924 : IV. tc. alapján a Magyar Királyság által felvett állami kölcsön, amely az államháztartás egyensúlyának helyreállítását volt hivatva biztosítani. Ez a kölcsön a Nemzetek Szövetségének tanácsa által jóváhagyott terv alapján 250 millió aranykoronának egyenértékét meg nem haladó végösszegben bocsátott ki és nyolc különböző államban azok valutájára szóló részösszegekben helyeztetett el. E kölcsön álladéka 361.523,686 pengő, amelyből külföldön van 357.065,502 pengőnek megfelelő összeg.¹

Csonka-Magyarország 1,577.307,641 pengőre rúgó államadóssági álladékból 1.401.484,736 pengő értéknek megfelelő rész a külföldön, míg 175.822,905 P a belföldön van elhelyezve. Vagyis az államadóssági tőkéből 88·87 % van a külföldön és csak 11·13 % a belföldön.²

Jelentékeny a külföldi hitelezőknek tőkekövetelése záloglevelekben, községi és egyéb kötvényekben, továbbá a magyar hitelintézetekbe, ipari, közlekedési és egyéb vállalatokba történt tőkebefektetései révén részvényekben is.

Nemcsak az állam, hanem az önkormányzati testületek is tőkeszükségleteiket [nagy részben a külföldön fedezték és így jelentékeny a külföldön lévő községi kötvények mennyisége

¹ A Magyar Királyság 1924. évi állami kölcsöne a főkötvény aláírását megelőző napi, vagyis 1924 június 26-i londoni árfolyamok alapján számítva, külföldi adók és bélyegilletékek levonása után, 253.820,840·25 aranykorona tényleges hozadékot eredményezett. (*A m. kir. legfőbb állami számvevőszék jelentése a magyar államnak az 1924/25. évről szóló állami zárszámadásához.* Budapest, 1927. 126. l.) A fent kimutatott 361·523 millió P megnövekedett tőkeálladék a valuták árfolyamának 1927 június hó 30-ig történt változása folytán állott be. (*A magyar állam zárszámadása az 1926/27. évről.* Budapest, 1928. 417. l.)

² *Dr. Schöber Béla*, a Magyar Nemzeti Bank vezérigazgatója által szíves készséggel rendelkezésünkre bocsátott adatok szerint 1927 december 31-én a magyar államadósság külföldi hányada 1·376³ milliárd P. A 25·1 millió P eltérés oka, hogy a fenti álladék az 1928 június 30-i állapotról vonatkozik.

is. Így Budapest Székesfőváros háború előtti külföldi kölcsöneinek végleges rendezése tárgyában létrejött ú. n. Ostendei egyezmény alapján, a három külföldi kölcsön közül, az 1910. évi 2 millió font sterlinges 4⁰/₀-os kölcsön tőkehátraléka 1927 december 31-én 51.107,449·40 P, az 1911. évi 105 millió (francia) frankos 4⁰/₀-os kölcsöné 22.141,539 P, az 1914. évi 134·3 millió német birodalmi aranymárkás 4¹/₂ ⁰/₀-os kölcsöné 175.280,792·70 P, összesen 248.529,781·10 P. Ugyancsak külföldön nyert elhelyezést Budapest Székesfővárosnak 1927 június 15-én kibocsátott 20 millió dollár n. é. 6⁰/₀-os kölcsöne 113.808,510 P értékben.¹ Egyéb külföldön elhelyezett, magyar önkormányzati testületek kölcsönei: 16 millió dollár, v. i. 91.840,000 P; 2.250,000 angol font, v. i. 62.595,000 pengő. Az önkormányzati testületek külföldi kölcsönállománya összesen 516.773,291·10 pengő.

A hazai hitelintézetek által kibocsátott községi kötvények álladéka 1927 december 31-én 3·4 millió dollár, v. i. 19.516,000 pengő; 35,580 angol font, v. i. 989,835·60 pengő; és 1 millió pengő; összesen 21.505,835·60 pengő volt.

A hazai hitelintézetek által kibocsátott záloglevelek álladéka pedig 21·350 millió dollár, v. i. 122.549,000 P; és 1.384,830 angol font, v. i. 38.525,970 P; összesen 161.074,970 pengő volt.

Az egyéb kötvénykölcsönök álladéka 7 millió dollár, v. i. 40.180,000 P; míg az egyházi rendek és katolikus vallásalap kölcsöneinek álladéka 5.890,000 hollandi frt; v. i. 13.547,000 P volt.²

Összefoglalva megállapíthatjuk, hogy az állami, az önkormányzati testületek által kibocsátott kölcsönök, a hazai hitelintézetek által kibocsátott községi kötvények, zálog-

¹ Budapest Székesfőváros zárószámadása és vagyoneleltára az 1927. évről. Budapest, 1928. (510. lap.)

² Az adatokat dr. Schóber Béla, a Magyar Nemzeti Bank vezérigazgatójának és a Pénzügyintézetek Központ gazdaságstatisztikai osztályának köszönjük.

levelek, továbbá egyéb ipari kötvények és egyházi jellegű kölcsönök, szóval a meghatározott kamatozású értékpapírok külföldön elhelyezett állománya 2,154.565,832·70 pengő értéknek felel meg.

A külföldi tőke jelentős érdekeltséget vállalt a magyar hitelintézeteknél is. A külföldi kézben lévő magyar hitelintézeti részvények értékét megközelítően állapíthatjuk meg a hitelintézetek tőkeemelései alkalmával kibocsátott részvények területi megoszlása alapján, vagyis az új részvényekre vonatkozó elővételi jog gyakorlása alkalmával. A hivatalos adatok szerint¹ ugyanis a hitelintézetek 1927. évi tőkeemelései alkalmával kibocsátott 1.790,943 darab részvényből 426,377 darabot, vagyis 23·82 % -ot a külföldön helyeztek el. A Csonka-Magyarországon működő bankok és takarékpénztárak részvényeinek — a budapesti tőzsdén, 1927 december 31-én jegyzett — árfolyamértéke 438.268,642 P volt, amelynek 23·82 % -a, azaz 104.395,591 P, képviseli a külföldön lévő hitelintézeti részvények értékét.

A szövetkezetektől, valamint a vidéki bankoktól és takarékpénztáraktól, mint helyi jellegű intézetektől, amelyeknek részjegyei és részvényei jóformán kizárólag a belföldön vannak elhelyezve, eltekinthetünk és csak a budapesti tőzsdén jegyzett bankok és takarékpénztárak részvényeit véve számba, mint amelyeknél a nemzetközi tőke érdekelve van, megállapíthatjuk, hogy a hitelintézeti részvényekből a külföldön lévő állomány 127.559,011 pengőre tehető.

Jelentékeny mérvben járult a külföldi tőke a magyar vasúthálózat kiépítéséhez is; a helyi érdekű vasúti hálózat nagyrésztben külföldi tőke segítségével épült ki. A külföldi tőke érdeklődése a magyar helyi érdekű vasutak iránt első sorban arra vezethető vissza, hogy állami kezelés alatt állanak. Az egyes helyi érdekű vasúti részvénytársaságoktól nyert

¹ A m. kir. központi statisztikai hivatal által készségesen rendelkezésünkre bocsátott adatok szerint.

adatok szerint 331.952,154 P magyar helyiérdekű vasúti elsőbbségi részvényből 123.383,746 P van a külföldön elhelyezve, vagyis 37,16 %¹. A külföld helyiérdekű vasúti tőkeérdekeltsége Csonka-Magyarországon jelentékenyen megcsappant, mert ez az érdekeltség a magyar szent korona országában 52 %¹-ra ment.

Hivatalos adatok szólnak az ipari és egyéb részvénytársasági részvények területi megoszlásáról. Csonka-Magyarországon az 1927. év végén az ipari, kereskedelmi, bányászati és kohászati, őstermelési és egyéb részvénytársaságok 809.043,481 pengőre rúgó részvénytőkéjéből 158.572,122,76 pengő, vagyis 19,6 %² volt külföldön elhelyezve.² Ez az összeg azonban a kibocsátott részvények névértékét, a részvénytőkét képviseli. Nekünk azonban, midőn a külföldön lévő részvénytőkét tartozási tétel gyanánt állítjuk a nemzeti vagyron leltárába, azok árfolyamértékét kell számba vennünk, mert a részvényekért tényleg fizetendő összegtől, nem pedig azok névértékétől függ a tartozás mérve, amely akkor csökken, ha a részvény a külföldről az országba visszakerül, amely esetben a részvényért a mindenkori árfolyamban kifejezésre jutó vételárat kell fizetni. A hivatalos adatokból kitűnik, hogy a részvények 19,6 %³-a van a külföldön. Ezt a %-tételt alkalmazva a budapesti tőzsdén jegyzett e részvények árfolyamértékére, vagyis 1,283.899,858 pengőre,³ 251.644,372 pengőt kapunk a külföldön lévő ipari és egyéb részvények értéke fejében.

¹ *Fellner F.*: «Ausztia és Magyarország nemzeti vagyona.» Budapest, 1913. (61. lap.)

² Az adatokat a *m. kir. központi statisztikai hivatalnak* köszönjük.

³ A budapesti tőzsdén jegyzett összes részvények árfolyamértéke 1927 december 31-én 1,722.168,500,70 P volt; ebből a már fentebb számbavett 438.268,642 P-re rúgó hitelintézeti (bank- és takarékpénztári) részvények árfolyamértékét levonva, kapjuk az ipari és egyéb részvények 1,283.899,858 P-nyi árfolyamértékét.

A meghatározott kamatozású kötvényeken és a részvényeken felül az ország tartozását jelentik a külfölddel szemben, a külföldieknek belföldön lévő takaré- és folyószámlabetétei és egyéb rövidlejáratú követelése. A külföldi értékre szóló takaré- és folyószámlabetétek összege a budapesti pénzügyintézeteknél 262·588 millió P értéknek felel meg.¹ E tartozási tételt viszont részben ellensúlyozza belföldieknek ugyan-ezen címeken a külfölddel szemben fennálló követelése, amelyet azonban, adatok hiányában, nem vehettünk számba és így ezt a 262·588 millió pengőt sem állítjuk a tartozások leltárába.

Összefoglalva a külfölddel szemben fennálló tartozásokat, azok meghatározott kamatozású kötvényekben 2,154.565,832 pengő 70 fillérre, részvényekben 479.423,709 pengőre rúgnak.

Ezek szerint Csonka-Magyarországnak a külfölddel szemben fennálló tőketartozása 2,633.989,541 P, amely összegnek a vagyonelemek bruttó (nyers) értékéből való levonása után jutunk a tiszta nemzeti vagyon értékéhez.

7. A vagyonmegoszlás.

Csonka-Magyarország nemzeti vagyonának tagozatát, a dologi vagyonmegoszlást, valamint a tiszta nemzeti vagyon összeségét a következő táblázatban mutatjuk be, összehasonlítva az eredményeket a magyar szent korona országainak 1912. évi nemzeti vagyonával és ennek ama részével, amely a mai Magyarország területének megfelelő részre esett.²

¹ *Az Országos Gazdaságstatisztikai és Konjunktúrakutató Bizottság közleményei.* 1929. 1. szám. (152. lap.)

² Az adatokra vonatkozólag lásd: *Fellner F.*: «A magyar szent korona országai nemzeti vagyonának és nemzeti jövedelmének megoszlása a mai Magyarország és az utódállamok között.» Budapest, 1923. (25. lap.)

A nemzeti vagyon elemei	Csonka-Magyarországon 1923		A magyar szent korona országában		A magyar szent korona országából a mai terü- letnek megfelelő részen	
	pengő	%	pengő	%	pengő	%
I. Földbirtok	11,252.473,280	32·41	22,960.777,142	39·70	8,382.939,465	34·94
II. Bányák és kohók	1,460.089,490	4·20	2,575.649,636	4·45	1,061.167,568	4·42
III. Épületek	8,190.278,652	23·59	9,934.407,543	17·18	5,252.422,974	21·89
Ingatlanok	20,902.841,422	60·20	35,470.834,321	61·33	14,696.530,007	61·25
IV. Közlekedési eszközök	2,921.434,609	8·41	6.716.429,838	11·62	2,461.922,833	10·26
V. Ingó javak	10,519.368,418	30·30	15,419.670,368	26·66	6,705.082,506	27·94
VI. Külföld elleni követelések....	370.893,470	1·09	222.734,125	0·39	120.790,332	0·55
Összes nemzeti vagyon	34,714.537,919	100	57,829.668,652	100	23,994.325,678	100
Tartozások a külfölddel szemben..	2,633.989,541		9,726.404,839		5,832.707,603	
Tiszta nemzeti vagyon.....	32,080.548,378		48,103.263,813		18,161.618,075	

Csonka-Magyarország összes nemzeti vagyona eszerint 34,714.537,919 pengő. Levonva ebből a külfölddel szemben fennálló tartozásokat, a tiszta nemzeti vagyon 32,080.548,378 pengő értéket képvisel. A nemzeti vagyon dologi tagozódása érdekesen világítja meg Csonka-Magyarország egész gazdasági struktúráját. Csonka-Magyarország nemzeti vagyonának legjelentékenyebb alkotóeleme a mezőgazdaságilag hasznosított földbirtok, amely a túlnyomólag mezőgazdasággal foglalkozó nép bruttó vagyonának közel $\frac{1}{3}$ részét, 32·41 $\frac{0}{10}$ -át teszi. A magyar szent korona országában a földbirtok az összvagyon 39·70 $\frac{0}{10}$ -a volt. Ez azt mutatja, hogy noha Csonka-Magyarország agrár jellege megmaradt, de a földbirtok viszonylagos jelentősége a nemzeti vagyon tagozódásában jóval csekélyebb lett. Viszont Csonka-Magyarországon az ingó vagyon erősen előrenyomult, amennyiben az 30·30 $\frac{0}{10}$ -kal megközelíti a földbirtok értékét, holott a magyar szent korona országában az ingó vagyon (26·66 $\frac{0}{10}$ -kal) lényegesen a földbirtok értéke mögött maradt.¹ A nemzeti vagyon tagozódásában beállott ez a módosulás természetes következménye annak, hogy Csonka-Magyarország nem kis mértékben industrializálódott. Minél inkább van iparúzó jellege valamely országnak, annál nagyobb ott az ingó vagyon viszonylagos jelentősége.

Csonka-Magyarország ingó vagyonának százalékos emelkedését, tehát viszonylagos jelentőségének fokozódását az a körülmény sem volt képes ellensúlyozni, hogy az épületek értéke is lényegesen nagyobb hányadrészt képvisel (23·59 $\frac{0}{10}$), mint a magyar szent korona országainak nemzeti vagyoná-

¹ Az ingó vagyon hatalmas gyarapodása a földtulajdonnal szemben általános jelenség, amelyet érdekesen fejteget, néhai *Neymarck Alfréd*, a kiváló francia gazdasági statisztikus. («Commission extra-parlementaire du cadastre instituée au Ministère des Finances.» *Rapport Général et rapport complémentaire sur les travaux de la sous-commission des voies et moyens* par M. *Alfred Neymarck*. Paris, 1904. 15. lap.)

ban (17·18 0/0), aminek oka — amint arra már rámutattunk — az, hogy a megcsonkított ország épületvagyonának legértékesebb részét képező budapesti házak Csonka-Magyarországon maradtak.

A nemzeti vagyon további elemzésénél szembeötlik az a kedvező jelenség, hogy Csonka-Magyarországnak a külfölddel szemben fennálló tartozása a nemzeti vagyon bruttó értékének csak 7·65 0/0-át teszi, holott a magyar szent korona országainak külföldi tartozása a nemzeti vagyon 16·82 0/0-ának felelt meg. A külföldi adósságoknak ez a lényeges csökkenése arra vezethető vissza, hogy a koronaértékre szóló és Ausztriában, Németországban, valamint a semleges külföldön elhelyezve volt kötvények, a korona elértéktelenedésének megfelelően, teljesen megsemmisültek; míg a részben elértéktelenedett valutájú, volt ellenséges államokban elhelyezett koronaértékre szóló kölcsönkötvények, az ottani valutában lévén fizetendőek, lényegesen kisebb terhet képviselnek.

A külföldi tartozások kedvezőbb arányával szemben áll azonban Csonka-Magyarországnak sokkal kedvezőtlenebb helyzete a nemzetközi eladósodás szempontjából. A magyar szent korona országai egyfelől, az osztrák birodalmi tanácsban képviselt királyságok és országok másfelől, külön-külön jogilag önálló államot alkottak ugyan, de egységes gazdasági területet képeztek, egyöntetűen szabályozott pénzrendszerrel és közös jegybankkal. A Magyarország által felvett külföldi kölcsönök túlnyomó része (56·03 0/0-a) Ausztriára esett,¹ tehát valutáris szempontból belföldi kölcsön gyanánt jelentkezett és így sem Magyarország, sem Ausztria, sem a monarchia nemzetközi fizetési mérlegének alakulására hatással nem volt. Ellenben Csonka-Magyarországon a külföldi tár-

¹ Ugyanis a 8·395 milliárd K külföldi tartozásból 4·704 milliárd K egyedül Ausztriára esett. (Fellner F.: «Ausztria és Magyarország nemzeti vagyona.» Budapest, 1913. 63. lap.)

tozások teljes egészükben az ország nemzetközi fizetési mérlegét terhelik. Következik ebből, hogy a magyar szent korona országai által felvett külföldi kölcsönöknek több mint fele egyáltalán nem fokozta a valutáris szempontból egyedül számbajövő vámkülföldön a tartozásokat; holott Csonka-Magyarországon a külföldi tartozások, a Magyar Nemzeti Banknak, az általa kibocsátott jegyek nemzetközi értékállandóságának biztosítására és kielégítő mennyiségben való forgalomban tartására irányuló gondoskodásánál teljes egészükben számba jönnek és így a külföldi kölcsönök gyarapodásának sokkal nagyobb jelentősége van ma, mint volt a háború előtt. A kifejtettek alapján az a körülmény, hogy a külföldi eladósodottság ma a bruttó nemzeti vagyonnak csak 7.65 %-áig terjed, holott a magyar szent korona országai nemzeti vagyonának 16.82 %-áig emelkedett, csak látszólag kedvező jelenség, tényleg azonban a helyzet rosszabb, mert a vámkülföldi eladósodás mérve a nemzeti vagyon 7.40 %-ánál nem volt nagyobb.

Érdekes annak a megvilágítása, hogy Csonka-Magyarország 32.080 millárd pengőre rúgó tiszta nemzeti vagyonából mennyi a közületi vagyon és mennyi a magánosok vagyona? Az államvagyon — mint a leghatalmasabb közületi vagyon — az állami zárszámadásokban sem állaga, sem értéke szerint kimutatva nincs. Arról tehát adataink nincsenek. Ellenben a városok és községek vagyonáról azok zárszámadásai pontos felvilágosítást nyújtanak. Budapest székesfőváros vagyona 1,195.259,989 P.¹ A törvényhatósági joggal felruházott városok vagyona 454.707,239 P, a rendezett tanácsú városoké 232.130,020 P, míg a községek vagyona 547.806,703 P.¹ A városok és községek összes vagyona 2,429.903,951 P, vagyis a nemzeti vagyon 7.57 %-a. Mint-

¹ Budapest székesfőváros zárszámadása és vagyonleltára az 1927. évről. Budapest, 1928. (487. lap.)

hogy a városok és községek vagyona a magyar szent korona országában a nemzeti vagyonnak $4\cdot64\frac{0}{0}$ -át tette, megállapíthatjuk, hogy a közületi vagyon aránya az egyéni vagyonok terhére emelkedik.

A fent kimutatott 32·080 milliárd pengő a tiszta magyar nemzeti vagyon. A magyar nép összes aktív vagyonának nagysága ebből nem látható, éppoly kevésbé passzívájának állapota vagy eladósodottsága. Ha az összes aktív tőkevagyonat akarjuk kipuhatolni, vagyis úgy a köz-, mint a magángazdasági szempontból vett vagyonösszeséget, úgy az ingatlan és ingó dologi javak értékéhez (a fenti táblázatban I—V. alatt felsorolt vagyonelemekhez), azaz 34,343.644,449 pengőhöz nemcsak a külföld elleni követeléseket kell számítanunk, hanem az összes, magángazdasági szempontból vett vagyonelemeket (tehát a pénzköveteléseket, a haszonhajtó jogokat, értékpapírokat stb.) is, amelyek magángazdasági szempontból értékesek, alkotórészei az egyesek vagyonának, de közgazdasági szempontból nem veendőek számításba, tehát a nemzeti vagyonnak sem elemei, mert egyben tartozások gyanánt jelentkeznek az adósnál, amelynek vagyonát ugyanannyival csökkentik.

A Csonka-Magyarországon kamatozóan elhelyezett összes tőkevagyon elég pontosan állapítható meg a kamattételek sajátossága mellett. A takaré- és folyószámla-betéteket a hitelintézeti statisztika — 1927 december 31-iki állapot szerint — 1,553.535,000 pengőben mutatja ki.² Ez nem ad hű képet a gyümölcsözően elhelyezett betétek valóságos állagáról, mert a pénzintézeteknek egymásnál lévő betétei is e kimutatásban bennfoglaltatnak, tehát a betétek nagy része kétszeresen van számítva. A betétek mérvét ennél-

¹ Lukács Ödön: «Magyarország állami adórendszere és községi (városi) pénzügye.» (*Városi Szemle* 1928. 1 szám. 33. lap.)

² *A Pénzügyi Központ értesítője.* 1928. 11—12. szám. (7. lap.)

fogva helyesen a betétilleték alapján állapíthatjuk meg.¹ A vállalatok (bankok, takarékpénztárak, szövetkezetek, hitelüzletekkel foglalkozó egyéni cégek) kötelesek a náluk gyümölcsözés végett elhelyezett tőkékből folyó kamatjövedelem összegét kimutatni és a kamatok után járó 5⁰/₀-os illetéket egyidejűleg beszolgáltatni.² A kamatozóan elhelyezett összes tőkevagyon tehát úgy állapítható meg, hogy az 5⁰/₀-os tőke-kamatilletéknek megfelelő kamatjövedelem az átlagos betét-kamatláb mellett tőkésítettik és ehhez az összeghez a kamatilletékmentes betétösszeg hozzáadatik. A betétek kétszeres számbavételének elkerülését az biztosítja, hogy a kamatilleték-fizetésre kötelezett vállalatok ama kamatai, amelyeket egymásnak fizetnek ki, illetékmentesek.³ Épp így illetékmentesek a külföldi betétek is.⁴

A hivatalos adatok szerint az 1927. évben befolyt kamatilleték 2.135,291·27 pengőre rúgott.⁵ Ez az illetékösszeg 42.705,825·40 P kamatjövedelem után folyt be, ennek pedig (6·5⁰/₀ tőkésítés mellett) 661.941,068·70 P tőkevagyon felel meg. Ez az összeg képviseli a vállalatoknál gyümölcsöző belföldi takaré- és folyószámla-betéteket. A külföldiek betéte illetékmentes.

Ez a 661·9 millió P azonban a Csonka-Magyarországon kamatozó tőkék össz-sommáját még nem képviseli. Két okból. Először, mert nemesak a vállalatoknál elhelyezett tőkék után élveznek kamatjövedelmeket, hanem tőke gyümölcsöztetésével keresetszerűen nem foglalkozó magánosoknál,

¹ Az 1926. évi június 30-án kelt 3700/P. M. számú rendelet a kamatjövedelmek illetékéről, a tőkekamatadó helyébe a kamatilletéket léptette.

² Az id. 1926. évi 3700/P. M. sz. rendelet 8. §-a és az 1926. évi július 1-én 90,700. P. M. sz. rendelet 3. §-a értelmében, mely utóbbi rendelet az illeték kulcsát 5 %-ra mérsékelte.

³ A 3700/1926. P. M. sz. rendelet 7. §-a értelmében.

⁴ Id. 1926. évi 90,700. P. M. számú rendelet 2. §-a értelmében.

⁵ Az adatokat Csekő Béla miniszteri tanácsos úr volt szíves rendelkezésünkre bocsátani.

alapoknál, alapítványoknál stb. elhelyezett tőkék után is, amelyek után kamatilletéket nem rónak le. Másodszer, mert a m. kir. postatakarékpénztárnál elhelyezett tőkék kamatai illetékmentesek.¹ Tehát a 661·9 millióhoz legalább 50%-ot kell az illetékezés alól elvont tőkék fejében adnunk s az így nyert 992.911,603 pengőhöz számítandó a m. kir. postatakarékpénztárnál elhelyezett takaré- és folyószámlabetét, amely 1927 december 31-én 142.643,771 P-re rúgott.² Az összes gyümölcsöző betétállomány tehát 1,135.555,374 P a külföldi betétek nélkül.

A kamatozóan elhelyezett, magángazdasági szempontból vett összes tőkevagyon kipuhatólása végett a betétállományhoz számítandók még az illeték alól mentes záloglevelek, községi kötvények, államadóssági címletek és részvények ama hányadrésze, amely a belföldön van elhelyezve. Ennek értéke — a fenti módszerrel eszközölt számítás szerint — 1,750.520,855 P.³ Az összes gyümölcsöző tőkekövetelés 2,886.076,229 P.

A magánosok adósságainak becslésére hiányzanak a megbízható adatok. Pedig igen érdekes volna hozzávetőleges képet alkotni az eladósodottság jelen állásáról. A magánosok összes tartozásának számszerű mennyiségére, tehát a Csonka-Magyarországon lévő összes adósságok nagyságára közvetve következtethetünk. Mert nyilvánvaló, hogy az országban lévő összes követelések sommája (2,886.076,229 P), mely

¹ A 3700/1926. P. M. sz. rendelet 7. §-a értelmében.

² A m. kir. pénzügyminiszter XVIII. jelentése Magyarország pénzügyi helyzetéről 1927 december 1-jétől 1927 december 31-éig. Budapest, 1928. (21. lap.)

³ A belföldön lévő belföldi kibocsátású kamatilletékmentes érték-papírok Csonka-Magyarországon :

állami kötvények	175.822,905 P
hitelintézeti részvények.....	333.873,056 «
helyiérdekű vasúti részvények	208.568,408 «
ipari részvények	<u>1,032.255,486 «</u>
	1,750.520,855 P

egyben az adós részéről tartozás gyanánt jelentkezik, az ebben benne foglalt külföldi adósok elleni követelések (370.893,470 P) levonásával, ellenben a külfölddel szemben fennálló tartozások (2,633.989,541 P) hozzáadásával, adja a belföldieknek belföldi és idegen hitelezők irányában fennálló összes adósságait, ami 5,149.172,301 P passzívra össz-sommát eredményez. Ebben foglaltatik az államadósság 1,577.307,641 pengő összeggel, a városok és községek 538.279,125 P összeggel.

Ha (a 71. lapon levő táblázatban I—V. alatt részletezett) 34,343.644,449 P dologi vagyonhoz a tőkéseknek 2,886.076,229 pengő tőkekövetelésből álló vagyonát számítjuk, úgy Csonka-Magyarországnak összes cselekvő (aktív) köz- és magánvagyona 37,229.720,678 P, mellyel szembe állítandó 5,149.172,301 P szenvedő (passzív) vagyon. Vagyis a tiszta vagyon Csonka-Magyarországon 32,080.548,378 P, ami a fenti táblázatban mint végeredmény szerepel.

Csonka-Magyarországon a 8.522,230 lélekből álló összelakosságra esik fejenként :

aktív vagyon.....	4,368·55 pengő
adósság	<u>604·20 «</u>
tiszta vagyon	3,764·35 pengő.

Az általános eladósodottság az összes cselekvő vagyonnak $13\cdot84^0/0$ -áig terjed; az összes dologi vagyon pénzértékének pedig $14\cdot99^0/0$ -áig.

Nagy óvatosságra van szükség annak a nehéz kérdésnek eldöntésénél, vajjon Csonka-Magyarország nemzeti vagyona tényleges anyagi gyarapodást ért-e el az utolsó 15 esztendőben? A magyar szent korona országainak tiszta nemzeti vagyona a háború előtt 1912-ben számításaink szerint 48,103.263,813 pengő értéknek felelt meg. Ebből a nemzeti vagyomból ugyanakkor arra a területre, amelyet a mai Csonka-Magyarország képvisel, 18,161.618,075 pengő értéknek megfelelő rész esett. Ez azt jelenti, hogy a magyar szent korona országainak vesztesége és az utódállamok gazdagodása nemzeti vagyonban,

háború előtti értékben számítva, 25,844.301,904 aranykoronának,¹ vagyis 29,941.645,738 pengőnek felel meg.

Ha a megmaradt Csonka-Magyarországra eső (1912. évi) 18·161 milliárdnyi értéket összehasonlítjuk az 1927. évre vonatkozólag megállapított 32·080 milliárdnyi értékkel, úgy ez 13,918.930,303 pengőnyi, azaz 76·5⁰/₀-os vagyonygyarapodást mutat, aminek jelentőségét még fokozza az a körülmény, hogy a népesség ez időszakban, 1910-ben 7.606,971 lélekszámról 1927-ig 8.522,230 lélekszámra, tehát csak 12·03⁰/₀-kal szaporodott.

Az a tény, hogy (1912—1927-ig) a vagyonosodás nagyobb arányú volt, mint a népszaporodás, az egy fejre eső átlagos vagyon számszerű gyarapodásában jut kifejezésre. Azon a területen, amely a mai Csonka-Magyarországnak megfelel, 1912-ben, az egyes fejre eső átlagos tiszta vagyon 2387·49 pengőnek felelt meg, míg 1927-ben — amint láttuk — 3764·35 pengő volt. A magyar szent korona országában a tiszta vagyon fejenként 2302·99 pengő értéknek felelt meg.²

A nemzeti vagyonnak ezt a számszerűleg jelentős gyarapodását Csonka-Magyarországon közelebbről vizsgálva, megállapíthatjuk, hogy az nem egyértelmű tényleges anyagi vagyonszaporulattal. Az arany csökkent vásárlóereje, összehasonlítva annak 1912. évi vásárlóerejével, a pénzérték hanyatló irányban bekövetkezett változására és ezzel az árak emelkedésére vezetett. Ez az áremelkedés Csonka-Magyarországon az összes árukra vonatkoztatva, az 1913. évhez viszonyítva 35⁰/₀-os.³ A tiszta nemzeti vagyon számszerű növekedéséből tehát átlag 35⁰/₀ nem tényleges, anyagi

¹ *Fellner Frigyes*: «A magyar szent korona országai nemzeti vagyonának és nemzeti jövedelmének megoszlása a mai Magyarországon és az utódállamok között». Budapest, 1923. (25. lap.)

² *Fellner F.*: «Ausztria és Magyarország nemzeti vagyona». Budapest, 1913. (72. lap). Az egy fejre eső tiszta vagyon 1987·91 K volt, ami (1 K = 1·1585 P) 2302·99 pengővel egyenlő.

³ *Az Országos Gazdaságstatisztikai és Konjunktúrakutató Bizottság közleményei*. 1929. 1. szám. (157. lap.)

vagyongyarapodásra, hanem csak áremelkedésre vezethető vissza. A tiszta nemzeti vagyon növekedésének másik oka az, hogy a külfölddel szemben fennálló koronára szóló, illetve csökkent értékű külföldi valutában fizetendő tőkeadósság nagyrészen megsemmisült. Ez sem jelent ugyan dologi vagyongyarapodást, de hatásában egyértelmű a megtakarítással, mert a bruttó nemzeti vagyonból levonandó tétel csökkenése arányában összecszerően emelkedik a tiszta nemzeti vagyon. A fent kimutatott 13·918 milliárd pengő számszerű vagyontöbbletből 8·352 milliárd pengő esik az áremelkedésre,¹ míg a külfölddel szemben fennálló adósságcsökkenés 3·175 milliárd pengő.² Ennélfogva a 11,527.787,815 pengő névleges vagyonszaporulatot levonva a 13,918.930,303 pengő vagyontöbbletből, a nemzeti vagyon valóságos, dologi gyarapodása 2,391.142,488 pengőre rúg.

Csonka-Magyarország nemzeti vagyonának számszerű növekedése túlnyomórésztben a javak áremelkedésének következménye és csak kismértékben jelenti azok mennyiségi gyarapodását.

A nemzeti vagyon számszerű gyarapodása az árak emelkedése következtében, természetesen nem jelenti a jóllét fokozódását. Erre csak a nemzeti vagyon valóságos reális gyarapodása van hatással. Szóval az ország nem 11·527 milliárd, hanem csak 2·391 milliárd pengővel gazdagodott. Hogy a nemzet vagyona, a világháború és annak következményei dacára, nem csökkent, hanem még némi emelkedést is ért el, annak oka, hogy Csonka-Magyarország területe nem volt harcszintér. A nemzeti vagyon 60·20%-át képviselő ingatlanok és általában a dologi javak nem semmi-

¹ A Csonka-Magyarország területére eső 1912. évi nemzeti vagyon, a külföldi követelések nélkül (I—V. a fenti táblázatban)

$$\frac{23,863.523,356 \text{ P} \times 35 \%}{100} = 8,352.233,174 \text{ P.}$$

² Az 5,832.707,603 P külföldi adósság 2,657.152,962 pengőre, tehát 3,175.554,641 pengővel csökkent. (Lásd fenti táblázatot.)

sültek meg. A román megszálló csapatok fosztogatásai útján az ingó vagyonban bekövetkezett károk és veszteségek az évek során pótolattak. Ellenben az ú. n. imaginárius értékek (állami adósságkötvények, záloglevelek, takarékbetétek stb.), vagyis a követelésekben megtestesült vagyonelemek csaknem teljesen megsemmisültek. Ez azonban csak magángazdasági szempontból kár, de nem közgazdasági veszteség. Mert az értékpapírokban inkorporált követelés az értékpapír birtokosának vagyona ugyan, de az értékpapír kibocsátójának tartozása. Az ország közgazdaságán belül kölcsönösen kompenzálódnak. Az értékpapírok megsemmisülése az egyesek magánvagyonát csökkenti, tehát hátrányos hatást gyakorolt az alanyi vagyonmegoszlásra, de nem csökkentette a nemzeti vagyont. Sőt a külföldi kezekben lévő belföldi kibocsátású értékpapírok elértéktelenedése a nemzeti vagyon számszerű növekedésére vezetett, mert az ország külföldi tartozásainak nagyrésze ezáltal megszűnt, azok investált ellenértéke ellenben dologi értékttöbblet alakjában megmaradt.¹

Hasonlóképpen a belföldi takarékbetétek emelkedése nem jelent közgazdasági szempontból vagyongyarapodást, mert az csak a betevőre nézve, vagyis magángazdasági szempontból vagyonelem. Közgazdasági szempontból az csak követelési jog, mely a másik magángazdaságban mint tartozási tétel jelentkezik. A nemzeti vagyon mérvére a belföldi takarékbetétek mennyisége befolyással nincs. A takarékbetétek növekedésének nem a nemzeti vagyon, hanem a hitelszervezet megfelelő működése szempontjából van nagy fontossága.

A 2·391 milliárd pengő tényleges dologi vagyongyarapodás a 411·595 millió P építkezési költséget igényelt

¹ Dr. Popovics Sándor, a Magyar Nemzeti Bank köztekintélyű elnöke — igen találóan — potenciális vagyonsökkenést lát az infláció folytán megsemmisült e fiduciarius értékekben, mert ezek a belföldi termelés szolgálatában közvetve a tőkeképződést mozdították elő.

budapesti új épületek keletkezésében, a mezőgazdasági gépek és eszközök 357·326 millió P értékű leltárszaporulatában, az ipari vállalatok áru- és anyagkészletének 195·094 millió pengőre rúgó növekedésében, a vízi utakba fektetett 41·315 millió pengőnyi szabályozási és kikötői munkálatokban, a 64·2 millió pengő költséget igényelt ármentesítésben, az 59·1 millió pengő költséggel eszközölt út- és hídépítésben, az automobil-állomány 77·5 millió pengőre rúgó szaporulatában, 32,857 hektár területen végzett talajjavítási (vízlecsapolási, öntözési, alagcsövezési) műveletekben és egyéb beruházásokban, továbbá terméketlen területek termőfölddé alakításában, újabb bányaterületek feltárásában, újabb gyártelepek keletkezésében stb. mutatkozik.

A tényleges dologi vagyongyarapodásból az utolsó 15 évben átlag 159,409,500 Pesik egy évre, ami a nemzeti vagyonhoz viszonyítva, évi átlagban 0·68 % gyarapodásnak felel meg. Ez a vagyonszaporodás messze a normális mögött marad. És hogy milyen jelentéktelen a veszteséghez képest, amit hazánk az ú. n. békeszerződés következtében szenvedett, az kitűnik abból, hogy a magyar szent korona országainak vesztesége és az utódállamok gazdagodása nemzeti vagyonban, minden ellenszolgáltatás nélkül — háború előtti értékben számítva — 29,505.167,507 aranykorona (33,835.342,974 pengő) volt.¹

¹ *Fellner F.*: «A magyar szentkorona országai nemzeti vagyonának és nemzeti jövedelmének megoszlása a mai Magyarország és az utódállamok között.» Budapest 1923. (25. lap.)

III.

A NEMZETI VAGYON BECSLÉSÉRE VONATKOZÓ BÍRÁLATOS ÉSZREVÉTELEK.

A nemzeti vagyon becslése a gazdaságstatisztika legnehezebb feladatai közé tartozik. A gyakran szinte leküzdhetetlen nehézségek dacára, állandóan és a legtöbb országban találkozunk törekvésekkel, amelyek a nemzeti vagyon számszerű megállapítására irányulnak. Mert a nemzeti vagyon nagyságának ösmerete — ha csak megközelítő módon tárja is elénk a valóságot — úgy általános közgazdaságpolitikai, mint bizonyos adó- és pénzügypolitikai szempontból szükséges. A vagyonadó behozatala alkalmával a várható hozadék kiszámításánál a nemzeti vagyonból kell kiindulni; ¹ ennek ösmerete nélkül nem alkothatunk helyes ítéletet a vagyonadó hozamának alakulásáról.

A nemzeti vagyon számszerű megállapításának fontossága és ennek tudata vezeti az Északamerikai Egyesült-Államokat, amikor a népszámlálásokkal egyidejűleg a nemzeti

¹ Így a cseh-szlovák kormány, az 1920. évben, a vagyon- és vagyongyarapodási adóról szóló törvényjavaslat indokolásában az adóhozadék várható pénzügyi eredményeinek kiszámításánál Szerzőnek Ausztria és Magyarország nemzeti vagyonára vonatkozó számadataiból indult ki. (Regierungsentwurf. Gesetz vom 1920 über eine Vermögens- und eine Vermögenszuwachsabgabe. *Berichte aus den neuen Staaten. 3. Jahrgang. Sondernummer.* Wien 22. März 1920. Seite 28); ép így a porosz vagyonadó várható hozadékának megállapításánál. *Entwurf eines Ergänzungssteuer-Gesetzes.* (Nr. 6. Haus der Abgeordneten. 17. Legislaturperiode. V. Session. 1892/93. 49. lap.)

vagyon kipuhatolását és értékének számszerű megállapítását is foganatosítja.

A nemzeti vagyonra vonatkozó vizsgálódásoknak nagy jelentősége magyarázza, hogy az elégtelen statisztikai anyag dacára a legrégibb idő óta a legkiválóbb statisztikusok ismételt törekvéseivel találkozunk, problémánk, a nemzeti vagyon számszerű megállapításának tökéletesítése érdekében.¹ A Nemzetközi Statisztikai Intézet is több ízben foglalkozott a nemzeti vagyon problémájával.² Ilyen tényállás mellett elhibázottnak kell tartanunk a Verein für Sozialpolitik kebelében az elméleti és szociológiai kutatással foglalkozó állandó albizottság álláspontját, amely a nemzeti vagyon számszerű megállapítására vonatkozó kísérletek értékét tagadja és azokat csak politikai hangulatkeltésre tartja alkalmasoknak.³

A nemzeti vagyon becslésére vonatkozó kísérleteknél nincs szó matematikai pontosságról; ha az eredmény megközelíti a tényleges állapotot, úgy elértük azt, amire a tudo-

¹ A legrégibb, tehát a legkezdetlegesebb vagyonbecsléseket is részletesen tárgyalja *Jul. v. Roschmann-Hörburg* jelentése a bécsi Cs. kir. Egyetem szemináriumának tevékenységéről az 1886/87-ik év téli szemeszterében. (*Statistische Monatsschrift*. XIII. Jahrg. Wien 1887. 576 s köv. lap.)

² Így budapesti ülése alkalmával *Fellner Frigyes* dolgozata alapján (*Bulletin de l'Institut International de Statistique Tome XIII. 1.* 184. s köv. lap, továbbá *Tome XIII. 2.* 96. s köv. lap); továbbá berlini ülése alkalmával *Wagner Adolf, Fernand Faure, Alfred de Foville, Yves Guyot* és *Fellner Frigyes* dolgozatai alapján (*ibidem, Tome XIV. 3.*) 1. s köv. lap; végül a bécsi ülésén *Fellner Frigyes* és *Pontus Fahlbeck* referátumai alapján (*ibidem, Tome XX. 2.* 503. s köv. lap).

³ *Beiträge zur Wirtschaftstheorie*. Herausgegeben von *Karl Diehl*. I. Teil. Volkseinkommen und Volksvermögen. (*Schriften des Vereins für Sozialpolitik. 173. Band.* 1926. 156. lap.) A bécsi tanácskozás terméketlensége — dacára az egyes referátumokban található értékes fejtegetéseknek — kitűnik abból, hogy a problémának csak általánosan ösmert nehézségeire mutatott rá, a helyett, hogy iparkodott volna a nemzeti vagyon fogalmának olyan tisztázására, amely a gyakorlati közgazdasági és pénzügypolitika céljaira alkalmas.

mány e kérdésnél törekszik. Nem szabad exakt eredményt keresni a nemzeti vagyon értékét feltüntető számszerű végösszegekben, hanem csak megközelítő tájékoztatást. Amíg abszolút értékeket nem nyújthatunk, el kell fogadnia a tudománynak a megközelítő értékeket is, ha az az álláspontunk, hogy az exakt statisztika folytonos fejlődése és tökéletesbedése mellett a konjekturális statisztikának is megvan a maga jelentősége.¹ Aki a csak megközelítő eredményeket nyújtó vagyonbecsléseket értékteleneknek tartja és elméleti szempontból kizárólag az exakt statisztikai eredményeknek tulajdonít jelentőséget, úgy jár, mint az, aki a mécesest nem akarja igénybevenni villanyvilágítás hiányában. A mécesestől vezetett az út a villanyvilágításig.

Minthogy a hivatalos statisztika — különösen a világháború után — a gazdasági és társadalmi élet mind szélesebb körére terjeszti ki megfigyeléseit és az adatok feldolgozása is egyre nagyobb részletességgel történik, a nemzeti vagyon becslésére vonatkozó törekvések is mind megbízhatóbb eredményt érnek el, tehát fokozottabb tudományos és gyakorlati jelentőségre tesznek szert.

Hogy a nemzeti vagyon becslésével foglalkozó munkálatok idővel egyre megbízhatóbb eredményre vezetnek, az látható a magyar nemzeti vagyon becslésénél is, amelynek huszonhat év előtti és tizenöt év előtti anyaga,² összehasonlítva a ma már rendelkezésünkre álló, bár még mindig nem minden tekintetben kielégítő statisztikai anyaggal, mutatja hogy mennyivel bővebb és gondosabban feldolgozott adatokkal végezhetjük feladatunkat és mennyivel kisebb szerepe-

¹ A konjekturális statisztika mellett szép apologiát írt Staatsrat Prof. Dr. R. Mucke: «Über die Berechtigung der Konjunkturalstatistik.» (*Statistische Monatsschrift*. XIII. Wien 1887. 489. s köv. lap.)

² Lásd Fellner Frigyesnek az Institut International de Statistique elé terjesztett jelentését az 1901-ben és 1913-ban tartott ülések alkalmából. (*Bulletin de l'Institut International de Statistique*. Tome XIII. 2. 96. s köv. lap; *ibidem*, Tome XX. 2. 503. s köv. lap.)

van már a konjekturális statisztikának. Az előző munkálatok hézagai fokozatosan pótolhatók.¹

Problémánk fontosságát fokozza a nemzeti vagyon mérvének összehasonlítása a korábban végzett becslés eredményével és más országok nemzeti vagyonának nagyságával, mert így tudhatjuk meg, mennyivel gyarapodott a nemzet vagyona egy bizonyos idő alatt és milyen jelentősége van más nemzetek vagyonához képest. A nemzeti vagyon alakulásának összehasonlításánál két különböző korszakban, figyelemmel kell lenni a pénz értékében bekövetkezett változásra, mert az áremelkedés folytán mutatkozó összezszerű emelkedése a nemzeti vagyonnak még nem tényleges vagyongyarapodás. A különböző országok nemzeti vagyonának összehasonlítása viszont akkor ütközik nehézségbe, ha nem azonos módszerrel, tehát nem hasonló természetű adatokkal történt a becslés. Ezért fontos volna, hogy az egyes országok lehetőleg azonos módszert alkalmazzanak a nemzeti vagyon értékének megállapításánál. A főnehézség itt azonban az, hogy a módszert mindenkor az illető országban rendelkezésre álló statisztikai anyaghoz kell alkalmazni. A statisztikai anyag minőségi és mennyiségi különbözősége pedig a módszer következetes keresztülvitelét a különböző országokban nem egyformán teszi lehetővé.

A statisztikai adatok egy része — már az ősanyag természeténél fogva — megbízhatatlan; mélyreható, a viszonyok pontos ismeretén alapuló kritikára, nagy körültekintésre és az adatok gondos megvizsgálására van szükség azok felhasználásánál.

A statisztikai anyag használhatóságára való tekintettel ma a legmegfelelőbb módszer az objektív. Mert a nemzeti

¹ A nemzeti vagyon becslésének jogosultságát és tudományos jelentőségét *Weyermann* is elismeri: «Die statistischen Versuche einer Erfassung des Volksvermögens» c. tartalmaz és olvasásra érdemes értekezésében. (*Zeitschrift für Schweizerische Statistik*. 1915. Heft. 1. 68. s. köv. lap.)

vagyonhoz tartozó javak túlnyomó értéke ezzel elég megbízhatóan puhatolható ki. Viszont a javak ama csoportjának értéke, amelyek a tárgyi módszerrel kevésbé pontosan állapíthatók meg (mint az utak, csatornák, folyóké stb.), a többi módszer segítségével végzett becslések útján egyáltalán nem ragadhatók meg, mert nem tárgyai az adónak és így a vagyonadóalapban nem fordulnak elő, sem öröklési illeték és illetékegyenérték alá nem esnek, tehát az öröklési annuitásban sem szerepelnek. A tárgyi módszernek előnyt biztosít az a körülmény is, hogy a legkimerítőbb és legmegbízhatóbb adatokat a hozadéki adóstatisztika, a biztosítási statisztika, a hitelintézeti és közlekedésügyi statisztika szolgáltatja, amelyekre e módszer támaszkodik. Míg az örökösödési illetékstatisztika — legyen az bár oly részletesen és gondnal feldolgozva, mint Franciaországban, Ausztriában vagy Olaszországban — csak az ingatlanok értékének megállapítására alkalmas, mert az ingó hagyatékok értékére vonatkozó statisztikai adatok — az ősananyag természeténél fogva — sohasem lesznek úgy kimunkálhatók, hogy a konjekturális statisztika terére lépni ne kellene. Az ingó hagyatékok teljes összegének kinyomozása a fiskusnak sikerülni nem fog. Az öröklési illeték lerovásának elkerülése érdekében és egyéb érthető okokból eltitkolt ingó hagyatékok megállapítása, tehát a statisztikában kimutatott hagyatéki ingók kiegészítése és pótlása az illetékezés alá nem vont és eltitkolt ingó hagyatékok erejéig, csak önkényes feltevésen alapulhat.

Az öröklési illeték alapján kipuhatolt vagyonösszeségben az értékpapírok, takarékbetétek stb. is bennfoglaltatnak, mert a hagyatékok elemeit képezik; ez nem vezetne a vagyon-elemek kétszeres számbavételére, ha e követelések ellentételét képező tartozások mindig levonásra kerülnének az adós hagyatékából. De nem így van. Levonásra ugyanis csak akkor kerül a tartozás, ha az örökhagyó természetes személy, mert az öröklés tárgyát képező ingatlanra bekebelezett jelzálogadósság levonható a hagyatékok értékéből; tehát

a hagyaték tárgyát képező záloglevél így kompenzálva van. De, ha pl. részvény vagy takarékbetét képezi a hagyatékot, úgy már kétszeres a számbavétel. Mert a részvényt kibocsátó és a takarékbetéteket gyümölesztető adós gyanánt jelentkező pénzügyintézetek és egyéb vállalatok, jogi személyek, amelyek után hagyatékok nem nyílnak meg, tehát az öröklési illeték-alapokban mint tartozási tételek nem kerülnek levonásra a részvények és takarékbetétek. De az illetékegyenérték-alapokban sem, mert a részvényes vagy üzletrészekre alakult vállalatoknak csak ingatlan-vagyona esik illetékegyenérték alá (1920 : XXXIV. t. c. 119. § 2. pontja értelmében). Ennélfogva a részvények és takarékbetétek számbavétele a természetes személyek hagyatékában kettős számításra vezet.

Az öröklési illeték alapján keresztül vitt vagyonebecslésnél fontos az eredmény szempontjából, az öröklési annuitáshoz alkalmazott szorzószám. Ez az örökösök átlagos túlélési tartama (*survie moyenne*) az örökhagyókkal szemben. Ennek megállapítása kell, hogy az egyes országokban egységes módon történjék, ami normális viszonyok mellett nem jár különös nehézséggel. Megállapítandó a középelettartama a lakosságnak; pl. Csonka-Magyarországon az I. táblázat szerint a férfiak átlagos középelettartama 32·74512 év, a nőké 33·22096 év. Egy 32·74512 éves férfi valószínű középelettartama — ugyancsak az I. táblázat szerint — 33·22 év, egy 33·22096 éves nőé 33·12 év. A valószínű átlagos középelettartam Csonka-Magyarországon e szerint 33·1725 év. Aki 32·983 esztendőig él, ¹ annak valószínű élettartama — a táblázat adatai szerint — Csonka-Magyarországon további 33·1725 év. Ez képviseli az évek számát, amennyivel az örökös az örökhagyót átlagosan túléli. Ez a szorzási koeficiens.

Az öröklési adatok alapján keresztül vitt becslésnek meg-

¹ V. i. 32·74512 és 33·22096 átlaga = 32·98304.

van mindenütt a jelentősége a tárgyi módszerrel nyert eredmények ellenőrzése szempontjából, amint azt a földbirtok becslésénél mi is alkalmaztuk.

A vagyonadón alapuló szubjektív módszerrel nyert eredmények nem vezetnek a teljes nemzeti vagyon összegéhez, hanem csak a megadóztatott vagyonösszeséghez. Az alanyi módszernek is tehát csak subsidiarius jelentőséget tulajdoníthatunk. Ellenőrző adataival segítségül vehető a tárgyi módszer adatai mellé.

A nemzeti vagyon becslése egyike azoknak a problémáknak, amelyeknek minél tökéletesebb megoldása a gazdaságstatisztika legfontosabb és legszebb feladataihoz tartozik.

1. számú táblázat.

Csonka-Magyarország

Férfiak.

Dr. Altenburger Gyula

Életkor	Középélet-tartam	100,000 férflakosból a korosztályra esik	Az egész férflakosság középélettartamából a korosztályra esik	Életkor	Középélet-tartam	100,000 férflakosból a korosztályra esik	Az egész férflakosság középélettartamából a korosztályra esik
0	39-954	2442	0-97568			Áthozat	29-91782
1	50-414	1916	96593	51	19-366	1165	22561
2	52-074	1819	94723	52	18-628	1149	21404
3	52-801	1760	92930	53	17-968	1128	20268
4	52-788	1728	91218	54	17-286	1107	19136
5	52-456	1706	89490	55	16-601	1087	18045
6	51-956	1690	87806	56	15-920	1066	16971
7	51-383	1676	86118	57	15-303	1040	15915
8	50-755	1663	84406	58	14-626	1018	14889
9	50-101	1652	82767	59	14-012	991	13886
10	49-380	1643	81131	60	13-349	966	12895
11	48-620	1635	79494	61	12-785	935	11954
12	47-827	1628	77862	62	12-120	910	11029
13	47-013	1621	76209	63	11-540	878	10132
14	46-193	1615	74602	64	10-980	845	9278
15	45-380	1609	73016	65	10-385	813	8443
16	44-577	1602	71412	66	9-880	774	7647
17	43-821	1593	69807	67	9-326	740	6901
18	43-109	1582	68198	68	8-800	702	6178
19	42-528	1571	66811	69	8-300	662	5495
20	41-765	1558	65070	70	7-752	625	4845
21	41-122	1545	63533	71	7-358	577	4246
22	40-489	1531	61989	72	6-828	540	3687
23	39-844	1517	60443	73	6-458	491	3171
24	39-182	1504	58930	74	6-090	444	2704
25	38-494	1492	57433	75	5-674	402	2280
26	37-789	1481	56036	76	5-310	358	1901
27	37-090	1469	54486	77	4-933	314	1565
28	36-357	1458	53009	78	4-584	277	1270
29	35-641	1447	51573	79	4-222	230	1017
30	34-883	1437	50127	80	3-978	201	800
31	34-165	1425	48685	81	3-772	164	619
32	33-405	1415	47268	82	3-374	138	466
33	32-664	1404	45860	83	3-223	107	345
34	31-910	1394	44483	84	2-973	84	250
35	31-125	1384	43077	85	2-837	62	176
36	30-366	1373	41693	86	2-720	45	122
37	29-641	1361	40341	87	2-683	31	83
38	28-867	1350	38971	88	2-544	23	59
39	28-142	1337	37626	89	2-510	15	38
40	27-380	1326	36306	90	2-192	11	24
41	26-676	1311	34972	91	2-114	7	15
42	25-907	1300	33679	92	1-753	5	9
43	25-195	1285	32376	93	1-625	3	5
44	24-432	1273	31102	94	1-618	2	3
45	23-662	1261	29838	95	1-500	1	2
46	22-946	1246	28591	96	1-735	0-4	1
47	22-237	1230	27352	97	1-600	0-2	—
48	21-503	1215	26126	98	1-333	0-15	—
49	20-790	1199	24927	99	1-167	0-07	—
50	20-050	1183	23719	100	—	0-05	—
Átvitel			29-91782				32-74512

lakosainak átlagos középlettartama.

számításai szerint.

Nők.

Életkor	Középlettartam	100,000 nő-lakosból a korosztályra esik	Az egész nő-lakosság középlettartamából a korosztályra esik	Életkor	Középlettartam	100,000 nő-lakosból a korosztályra esik	Az egész nő-lakosság középlettartamából a korosztályra esik
0	42.568	2322	0.98843				Áthozat 30.20497
1	51.072	1894	96800	51	20.199	1165	23532
2	52.607	1804	94903	52	19.416	1153	22387
3	53.380	1744	93095	53	18.732	1134	21242
4	53.307	1714	91368	54	18.006	1117	20113
5	52.981	1693	89697	55	17.271	1100	18998
6	52.490	1676	87973	56	16.535	1083	17907
7	51.924	1663	86350	57	15.889	1060	16842
8	51.304	1650	84652	58	15.161	1041	15783
9	50.633	1640	83038	59	14.530	1016	14762
10	49.909	1631	81402	60	13.788	997	13747
11	49.168	1622	79750	61	13.195	968	12773
12	48.386	1615	78143	62	12.469	947	11808
13	47.607	1608	76552	63	11.895	915	10884
14	46.833	1600	74933	64	11.305	883	9982
15	46.078	1591	73310	65	10.696	852	9113
16	45.332	1583	71761	66	10.172	814	8280
17	44.632	1572	70162	67	9.605	779	7482
18	43.938	1561	68587	68	9.057	742	6720
19	43.283	1549	67045	69	8.585	699	6001
20	42.598	1538	65516	70	7.955	669	5322
21	41.948	1525	63971	71	7.537	620	4673
22	41.283	1513	62461	72	6.943	586	4069
23	40.625	1500	60938	73	6.579	534	3513
24	39.937	1489	59466	74	6.185	485	3000
25	39.280	1476	57977	75	5.791	439	2542
26	38.594	1464	56502	76	5.421	392	2125
27	37.922	1451	55025	77	5.130	343	1760
28	37.214	1440	53588	78	4.707	305	1436
29	36.561	1427	52173	79	4.624	250	1156
30	35.820	1416	50721	80	4.141	222	919
31	35.168	1403	49341	81	3.982	181	721
32	34.402	1393	47922	82	3.537	156	552
33	33.709	1381	46552	83	3.491	118	412
34	32.979	1370	45181	84	3.184	96	306
35	32.218	1360	43816	85	3.028	73	221
36	31.480	1348	42435	86	2.875	55	158
37	30.754	1337	41118	87	2.828	39	110
38	29.992	1326	39769	88	2.761	28	77
39	29.278	1314	38471	89	2.700	20	54
40	28.491	1304	37152	90	2.386	15	36
41	27.783	1290	35840	91	2.430	10	24
42	26.988	1281	34572	92	2.048	7	14
43	26.271	1267	33285	93	2.034	4	8
44	25.489	1257	32040	94	2.074	3	6
45	23.662	1246	30766	95	2.086	2	4
46	23.952	1233	29533	96	1.862	1	2
47	23.198	1220	28302	97	1.786	1	2
48	22.433	1208	27099	98	1.395	0.4	1
49	21.696	1193	25883	99	1.389	0.2	—
50	20.912	1182	24718	100	—	0.2	—
Átvitel			30.20497				33.22086

II. számú táblázat.

H. É. V. neve	Vonalainak km hossza		Elsőbbsegi részvénytőke	
	Össze- sen	Kül- földre eső km hossz	Összesen	Külföldi vonatra eső hányada
Nagykároly—Mátészalka—Csap	88	10	3.707,200	421,273
Szatmár—Mátészalka	50	14	2.442,500	663,912
Sopron—Kőszeg	58	52	3.440,000	3.084,000
Boldvavölgyi	58	3	2.634,560	136,270
Nyitra—Üzbég—Radosnai	25	25	392,700	392,700
Póstyén—Verbói	12	12	162,350	162,350
Tóketereb.—Gálszécs—Varannó	31	31	309,536	309,536
Vágselye—Negyedi	19	19	265,574	265,574
Kecskemét—Fülöpszállás	39	—	1.664,000	—
Pécs—Bátaszék	72	—	833,280	—
Baja—Bezdán—Szond	111	80	1.033,000	744,000
Pécs—Dolní—Miholjac	52	8	4.457,280	685,735
Szabadka—Gombos—Palánka .	136	136	412,020	412,020
Dráva—Szávavidéki	118	188	766,380	766,380
Hőlak—Nemsó—Lednicróna...	18	18	337,824	337,824
Kassa—Tornai	55	55	618,732	618,732
Vinkovce—Breskai	54	54	279,480	279,480
Göllnitzvölgyi	34	34	458,014	458,014
Szombathely—Pinkafő	53	37	1.550,240	1.082,243
Hidegkút—Tamási	13	—	490,880	—
Kaposvár—Mocsoládi	27	—	1.001,120	—
Petrozsény—Lupényi	19	19	1.053,440	1.053,440
Újszász—Jászapáti—Vámosgy.	62	—	907,200	—
Körmend—Németújvári	24	11	1.104,800	506,367
Bodrogközi	76	—	2.240,000	—
Nyíregyházavidéki	69	—	1.189,120	—
Pápa—Bánhidai	97	—	2.774,240	—
H.-vash.—Makó—N.-Szt.—Miklós	50	13	2.250,560	585,146
Pusztatenyő—Kunszentmárton	35	—	882,480	—
Kőszeg—Szombathely	18	—	537,280	—
Déldunavidéki	180	180	1.062,780	1.062,780
Halas—Bácsalmás—Rigyciai ..	71	5	3.146,560	221,546
Békés—Csanádi	83	—	3.200,000	—
Budapest—Tiszai	123	—	4.383,200	—
Ceglédvidéki	20	—	1.573,440	—
Duna—Ipolyvölgyi	65	—	4.596,800	—
Fehér- és Tolnavármegyei	107	—	6.158,400	—
Karcag—Tiszafüredi	45	—	1.647,680	—
Miskolc—Mezőcsáti	34	—	828,000	—
Orosháza—Szentés—Csongrádi.	65	—	2.589,280	—
Pápa—Csornai	37	—	1.840,160	—
Püspökladány—Füzesgyarmati	38	—	1.735,840	—
Debrecen—Nagyvárad	85	11	7.791,360	1.008,294
Drávavölgyi	137	43	9.691,520	3.041,864
Bács-Bodrog vármegyei	212	212	1.137,780	1.137,780
Csantavéri	9	9	71,900	71,900
Duna—Szávai	52	52	588,160	588,160
Lónyavölgyi	115	115	700,000	700,000
Ruma—Klenáki	31	31	188,380	188,380
Átvitel	3082	1407	93.127,030	20.985,700

H. É. V. neve	Vonalainak km hossz		Elsőbbségi részvénytőke	
	Össze- sen	Kül- földre eső km hossz	Összesen	Külföldi vonatra eső hányada
Áthozat...	3082	1407	93.127,030	20.985,700
Hontvármegyei	41	41	57,222	57,222
Zsitvavölgyi	67	67	819,740	819,740
Zsolna—Rajeci	22	22	263,500	263,500
Zsebely—Csákvár—Bókai ...	49	49	2.035,360	2.035,360
Somogyvármegyei egyes.....	158	—	6.279,360	—
Szatmár—Fejérgyarmati	40	12	1.829,000	584,700
Szekszárd—Bátaszék	20	—	871,680	—
Bihari	179	150	7.040,000	5.899,441
Budapest—Esztergom—Füzitő	102	—	17.183,680	—
Dunántúli	552	82	33.116,800	4.919,525
Győr—Sopron—Ebenfurti	124	27	8.706,49€	1.895,769
Fertővidéki	103	40	2.448,000	950,679
Győr—Veszprém—Dombóvár..	203	—	11.301,280	—
Kassa—Hegyalja	52	—	3.593,280	—
Keszthelyvidéki	35	—	1.774,480	—
Mátra—Körösvidéki	310	55	40.800,000	7.238,710
Nógrádvármegyei	113	11	5.064,720	493,026
Szabolcsvármegyei	165	—	5.403,840	—
Szeged—Nagykik.—Nagybecsk.	135	126	6.432,000	6.003,200
Csáktornya—Zágráb	116	116	7.183,320	7.183,320
Szlavoniai	134	134	589,660	589,660
Versec—Kubini	85	85	494,000	494,000
Csetnekvölgyi	24	24	265,812	265,812
Murányvölgyi	41	41	479,672	479,672
Pozsony—Komáromi	98	98	956,760	956,760
Baja—Gara—országhatárszéli .	23	—	893,120	—
Bicske—Sz.-fehérvár—Sárbogárd	78	—	3.886,080	—
Eger—Putnoki	70	—	6.208,800	—
Félegyháza—Majsa—Halasi ...	46	—	2.223,360	—
Felsőőr—Tarcsa—Felsőlövő ...	9	9	642,390	642,390
Gyulavidéki	49	32	980,407	640,266
Kaposvár—Fonyód	54	—	2.367,974	—
Körös—Belov.—Verőce—Barcs	202	202	1.723,600	1.723,600
Magyar—Délkeleti	188	188	9.679,360	9.679,760
Sopron—Pozsonyi	93	93	5.434,670	5.434,670
Szigetvár—Kaposvári.....	54	—	2.760,800	—
Szolnok—Kiskunfélegyházai ..	65	—	2.375,840	—
Zombor—Óbecsei	91	91	508,640	508,640
Debreceni	23	—	3.401,120	—
Debrecen—Nyírbátori	62	—	3.590,720	—
Debrecen—Hajdunánási	57	—	1.602,080	—
Debr.—Füzesab.—Ohat—Polgári	138	—	7.012,960	—
Tiszapolgár—Nyíregyházai ...	56	—	2.167,360	—
Nagyvárad—Belényes—Vaskoh	117	117	5.325,920	5.325,920
Alföldi I. Gazdasági Vasút ..	134	—	2.310,560	—
Budapesti h. é. v.	151	—	57.212,640	—
Kunszentmiklós—Dunapataj ..	50	—	2.101,440	—
Barcs—Pakráci	124	122	1.200,000	1.180,645
	7984	3441	383.736,933	87.251,687

III. sz. táblázat.

Magyarország állatállománya

darabszám, átlagsúly, átlagár és érték szerint.

Az 1927. év tavaszán végrehajtott haszonállatösszeírás eredményei: ¹

	Darab	Átlag-súly kg	Ára kg.-ként pengő	Ára darabonként pengő	Összes érték pengő
Bika					
magyar fajta ...	6,098	582	0.84	488.88	2.981,190
tarka fajta	17,293	660	1.02	673.20	11.641,647
Tehén					
magyar fajta ...	147,612	407	0.85	345.95	51.066,371
tarka fajta	760,771	501	0.87	435.87	331.597,255
Üsző és tinó (növendékmarha)	302,855	315	0.83	261.45	79.181,439
Borjú	305,244	66	1.54	101.64	31.029,999
Ökör					
magyar fajta ...	43,154	558	0.89	496.62	21.431,139
tarka fajta	222,411	635	0.99	628.65	139.818,675
Szarvasmarha	1.805,438	—	—	370.57	668.742,715
Sertés					
prima nehéz	567,732	160	1.55	248	140.797,536
szedett könnyű .	444,391	120	1.54	184.80	82.123,456
Malac, fiatal könnyű, 1 éven alul	1.374,541	95	1.43	135.85	186.231,394
Sertés és malac....	2.386,664	—	—	—	409.152,386
Juh és kos	1.006,883	37	0.70	25.90	26.078,269
Ürű	214,145	37	0.72	26.64	5.704,822
Bárány	389,688	11	1.04	11.44	3.458,030
Juhállomány	1.610,716	—	—	—	35.241,121
Kecske és gida ² ..	36,418				648,947
Ló és csikó ³	903,326				423.591,375
Állatállomány	6.742,562	—	—	—	1,537.376,544

¹ Az állatösszeírás főbb eredményeire vonatkozó adatokat a m. kir. földművelésügyi minisztérium hírszolgálati osztályának, az állatárakra vonatkozó adatokat pedig a m. kir. központi statisztikai hivatalnak köszönjük. Ahol a szarvasmarhánál az ivar-csoportok (bika, tehén, ökör stb.) fajták szerint nincsenek megkülönböztetve, ott az országos átlagnak megfelelően tarka fajtának 73.93 %-ot, magyar és egyéb fajtának 26.07 %-ot vettünk. E részletezést a minél pontosabb eredmény elérése tette szükségessé, mert fajták szerint az egyes daraboknál nagy a különbség átlagsúly és átlagár tekintetében.

² A kecskék száma 31,782, melynek átlagértékül darabonként 18.75 P-t vettünk, a gidák száma 4,636, darabonként 11.44 P értékben.

³ A 201,011 drb. csikó átlagárát 273 pengőben, a 702,315 drb. ló átlagárát 525 pengőben számítottuk a külkereskedelmi statisztika értékei alapján. (*Statisztikai Havi Füzetek. 1927. 10—12. füzet, 524. lap.*)

TARTALOMMUTATÓ.

	I, ap
I. <i>A nemzeti vagyon fogalma és az annak becslésénél alkalmazott módszerek</i>	3
II. <i>Csonka-Magyarország nemzeti vagyonának megállapítása</i>	10
1. <i>A földbirtok</i>	10
2. <i>A bányák</i>	27
3. <i>Az épületek</i>	29
4. <i>A közlekedési eszközök</i>	36
5. <i>Az ingóságok</i>	48
6. <i>Követelések és tartozások a külfölddel szemben</i>	60
7. <i>A vagyonmegoszlás</i>	70
III. <i>A nemzeti vagyon becslésére vonatkozó bírálatos észrevételek</i> ...	83
<i>Táblázatok</i>	90

STANISLAW

OSZK

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSVZ

Dr. J. S. S. S. S.